

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**FEVZİYE ABDULLAH TANSEL'İN
HAYATI VE ESERLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tunahan SARI

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Şeyma B. KURAN

Samsun, 2017

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**FEVZİYE ABDULLAH TANSEL'İN
HAYATI VE ESERLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tunahan SARI

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Şeyma B. KURAN

Samsun, 2017

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

28 /07 / 2017

Tunahan SARI

ÖZET

FEVZİYE ABDULLAH TANSEL'İN HAYATI VE ESERLERİ

Tunahan SARI

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Ağustos/2017

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şeyma B. KURAN

Fevziye Abdullah Tansel (1912-1988) sanat hayatına şiirle başlamış ve gençlik yıllarında duygu yüklü şiirler yazmıştır. İlerleyen yıllarda Mehmet Âkif, Namık Kemal, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin gibi Türk büyükleri üzerinde araştırmalar yapmış ve onlar üzerine önemli eserler vermiştir. Tansel gayretli bir araştırmacı, hayatını ilme ve eğitime adanmış fedakâr bir eğitimcidir. Yorulmak bilmeden, adeta iğne ile kuyu kazarcasına yaptığı çalışmalarla edebiyat tarihimizde büyük bir boşluğu doldururken; azmi, çalışkanlığı, titizliği ile de örnek bir araştırmacı hüviyetinin modeli olmuştur. Ayrıca, yarım asra yaklaşan eğitimcilik hayatında yetiştirdiği birbirinden kıymetli öğrencilerle Cumhuriyet sonrası birikimli, aydın şahsiyetlerin yetişmesinde önemli katkıları olmuş bir isimdir. Bütün bunların yanında Türk dilinin öğretilmesi ve geliştirilmesi için hassasiyetle çalışmış, bu alanda yazdığı eserleri okullarda uzun müddet ders kitabı olarak okutulmuş, Türk dili ile ilgili çok çeşitli kurumlarda görevler üstlenmiştir.

Bu çalışmada, Fevziye Abdullah Tansel ve eserleri ilk kez bir bütün olarak incelenerek edebiyat bilimi dünyasına sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türk dili ve edebiyatı, şiir, eğitimcilik.

ABSTRACT

FEVZİYE ABDULLAH TANSEL'S LIFE AND WORKS

Tunahan SARI

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

The Department of Turkish Language and Literature, M. A., August/2017

Advisor: Assoc. Prof. Şeyma B. KURAN

Fevziye Abdullah Tansel (1912-1988) started her art life by writing poems and wrote sentimental poems in her youth. In the following years, she made researches on the important Turkish authors such as Mehmet Âkif Ersoy, Namık Kemal, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul and Ömer Seyfettin and published very important works about them. Tansel is a diligent researcher and a devoted educationalist, who has devoted her life to knowledge and education. Without getting tired and with the Works that she has done which is like attempting to do impossible, she has both filled an important gap in our history of literature and has become the model of a sample researcher identity by means of her determination, diligence and thoroughness. Furthermore, with her valued students that she has educated in her academic life which is almost fifty years, she is an important person who has significant contributions on educating intellectual and enlightened people in post-republic era. Moreover, she has worked in precision to teach and develop Turkish language, her works that she has written in this area have been used as course books in schools for a long time and she has taken on tasks about Turkish language in different institutions.

In this study, Fevziye Abdullah Tansel and her works have been analyzed as a whole for the first time and presented to the World of literature.

Key Words: Turkish language and literature, poem, education.

ÖN SÖZ

Fevziye Abdullah Tansel, Türk büyükleri üzerinde ciddi araştırmalar yaparak hem Mehmet Âkif, Namık Kemal, Ziya Gökalp, Mehmet Emin, Ömer Seyfettin gibi mühim simaların karanlıkta kalmış yönlerini aydınlatmış hem de çalışma azmi ile kendisinden sonraki araştırmacılara güzel bir örnek olmuştur.

İncelemeye konu olarak Fevziye Abdullah Tansel'i seçmemizde, edebiyat tarihimizin bu yorulmaz işçisinin maalesef hak ettiği ilgiyi görmemesi ve yeterince tanınmaması etkili olmuştur. Vefatının ardından çıkan birkaç dergi ve gazete yazısının dışında, kendisi ve eserleri hakkında hiçbir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Son yıllarda yayınlanan günlükleri ve Fuat Köprülü tarafından Tansel'e yazılan mektuplar önemli bir boşluğu doldursa da Türk dili ve edebiyatına hayatını adanmış bir isim için yeterli değildir.

Milletlerin düşünce ufku, ona emek vermiş isimlerin hikâyelerinin gelecek nesillere aktarılması ile genişler. Türk edebiyat tarihinde, önemli çalışmalar yaptığı halde sağlığında da vefatından sonra da kıymeti bilinmemiş pek çok şahsiyet vardır. Bu bakımdan çalışmamız, her şeyden önce bir vefa borcunun ödenmesi olarak görülmelidir.

Bu çalışmada Fevziye Abdullah Hanım'ın yaşamı kronolojik bir şekilde ele alınmış, öğrencilik ve öğretmenlik yıllarının bilinmeyen yönleri ortaya konmuş, mizacının çeşitli yönleri üzerinde durulmuş, eserleri incelenmiş ve bütün çalışmaları yıl yıl verilmiştir. Elbette Tansel gibi üretken bir insan hakkında yapılan bilimsel bir çalışmanın eksik yönleri vardır. Umuyoruz ki hazırladığımız yüksek lisans tezi bir başlangıç teşkil eder, daha güzel ve kapsayıcı eserler hazırlanmasına vesile olur.

Çalışmanın fikir babası olan, tez konusunun belirlenmesinden itibaren desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, ilmin dikenli yollarında yönümü şaşırmadan yürümem için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan Prof. Dr. Mehmet ÖNAL Hocam teşekkürün en büyüğünü hak etmektedir. Yine güler yüzü ile motivasyonumu her zaman diri tutan, kapısını aşındırmaktan onur duyduğum Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Şeyma B. KURAN'a şükran borçluyum. Değerli katkıları ve yönlendirmelerinden dolayı Prof. Dr. Şaban Sağlık ve Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN'a, Fevziye Abdullah Tansel Kütüphanesi'ndeki araştırmalarımı ilgi ve nezaketiyle kolaylaştıran Sayın Selim Derman ve onun şahsında Türk Petrol Vakfına da teşekkür ederim. Son olarak iki yıl boyunca her zaman yükümü azaltan, anlayışları ile huzurlu bir şekilde çalışmamı sağlayan kıymetli eşime ve biricik kızım Zeynep Serra'ya da sonsuz teşekkürler...

Çaba bizden, başarı Allah'tandır.

Tunahan SARI

Samsun-2017

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi

BİRİNCİ BÖLÜM

FEVZİYE ABDULLAH TANSEL'İN HAYATI

1.1. Doğumu ve Aile Çevresi.....	1
1.2. Çocukluk Yılları	4
1.3. Tahsil Hayatı.....	4
1.4. Yazı Hayatı.....	13
1.5. Öğretmenlik Yılları.....	15
1.6. Amerika Dönemi.....	18
1.7. Üniversite Hocalığı.....	18
1.8. Vefatı.....	19
1.9. Eserleri.....	23
1.10. Kronolojik Biyografi Tablosu.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

KAYNAKLARI VE MİZÂCI

2.1. Birikim Kaynakları.....	29
2.2. İlgi Alanları.....	29
2.3. Gündemi.....	30
2.4. Mizâcı.....	54
2.4.1. Çalışma Azmi, Titizliği ve Dürüstlüğü.....	54
2.4.2. Ailesine ve Dostlarına Düşkünlüğü-Vefası	58
2.4.3. Dinî ve Ahlaki Yönü-Yardımseverliği	60
2.4.4. Politik Tutumu	61

2.4.5.Diğer Hasletleri ve Alışkanlıkları	63
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. Sanat Eserleri.....	64
3.1.1.Duyuşlar (Şiir Kitabı)	64
3.1.1.1Fevziye Abdullah Tansel'in Şiirlerinin Tasnifi	65
3.1.1.1.1.Herhangi Bir Süreli Yayında Çıkan Şiirleri	65
3.1.1.1.2. <i>Duyuşlar</i> İsimli Kitabına Aldığı Şiirler	66
3.1.1.1.3.Herhangi Bir Yerde Yayınlanmayan ve Kitabında da Bulunmayan Şiirleri	67
3.1.1.2. Şiirlerinin İncelenmesi	68
3.2. Araştırma-İnceleme Eserleri.....	69
3.2.1.Mehmet Akif Ersoy Hayatı ve Eserleri.....	69
3.2.2.Husûsî Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hamit	72
3.2.3. İstiklâl Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız	74
3.3. Yayına Hazırladığı Eserler.....	76
3.3.1. Ziya Gökalp Külliyyatı I-II	76
3.3.2. Şinasi-Şair Evlenmesi- Külliyyat II	77
3.3.3. Şinasi-Makaleler- Külliyyat IV	78
3.3.4. Namık Kemal'in Hususi Mektupları I-II-III-IV	78
3.3.5. Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri I.....	84
3.3.6. Ömer Seyfettin'in Şiirleri	85
3.4. Antolojiler.....	88
3.4.1.Çocuklar İçin Dinî Şiirler	88
3.4.2. Tanzimat Devri Edebiyatı'nda Dinî Şiirler	89
3.4.3. Servet-i Fünûn ve Son Devir Edebiyatı'nda Dinî Şiirler	91
3.4.4.Türk-İslam Edebiyatı-Klasik Türkçe Dinî Metinler	92

3.4.5.Türk-İslam Edebiyatı-Türkçe Dinî Metinler	93
3.5. Yardımcı Ders Kitapları.....	94
3.5.1.İyi ve Doğru Yazma Usulleri I-Tashih ve Müracaat El Kitabı	95
3.5.2.İyi ve Doğru Yazma Usulleri II-Kompozisyon	97
3.5.3.İyi ve Doğru Yazma Usulleri III-Edebiyat-Kompozisyon-İlmî Araştırma ve Metotları	97
SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA.....	101
ÖZGEÇMİŞ	105

BİRİNCİ BÖLÜM

FEVZİYE ABDULLAH TANSEL'İN HAYATI

1.1. Doğumu ve Aile Çevresi

Fevziye Abdullah Tansel, 23 Şubat 1912 Cuma günü (10 Şubat 1327/5 Safer 1330) Muş'ta dünyaya geldi. Kaynaklarda Tansel'in doğum yeri ile ilgili farklı bilgilere rastlanmaktadır. Behçet Necatigil, doğum yeri olarak Elazığ'ı gösterir.¹ 1964-1973 yılları arasında öğretim görevlisi olarak çalıştığı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yıllığında ise doğum yeri Kayseri olarak geçer.² Bu bilgilerin her ikisinin de hatalı olduğunu Tansel'in kendisinin kaleme aldığı *Muhtasar Şecere*'sinden anlıyoruz:

*Ben Muş'da doğmuşum. Yedi aylık iken babam tekrar İstanbul'a gelmiş. (Benim doğum tarihim: 10 Şubat 1327-5 Safer 1330/23 Şubat 1912 Cuma). Babam İstanbul'da biraz kaldıktan sonra Kayseri kadılığına tayin edilmiş. 1912-16 arasında burada vazifeli. Benim nüfus kâğıdım da Kayseri'de çıkarılmış.*³

Ancak, Tansel'in yakın çevresindeki dostlarından biri olan Mehmet Cemal Çiftçigüzeli de, Fevziye Hanım'ın doğum yerini kendisinin de bilmediğini nakletmektedir: “Doğum yerini kendisi de bilmiyordu. Nüfus kâğıdı Kayseri'den çıkmış. “Resmen Muş, ama babam Elazığ'da doğduğumu söylerdi. Benim için hiç fark etmez. Bu topraklar benim vatanım” diyordu.”⁴

Doğduğu günle ilgili, Tansel'in günlüklerinde şöyle bir bilgiye rastlıyoruz:

Nebile ablanın babası Cumhuriyetten sonra Erzincan'dan mebus seçilmişti. Babası babamın, annesi annemin dostu imiş; babamın Muş kadılığı sırasında tanışmışlar... Nebile abla bana, Fevzi ben senin Muş'ta doğduğun gün evinize gelmiştim... Çocuk yaşıta idim; fakat hiç unutmuyorum. Muş'ta âdetmiş; çocuğu yıkadıktan sonra bir eleğe

¹ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yay. Bilgi Dizisi: 13 Varlık Yay. S: 135, 12.Basım, s.315.

² Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1968-1969 Yıllığı, *Fevziye Abdullah Tansel Maddesi*, s.28.

³ Berktaş, Zeynep Süslü-Yıldırım, Asiye Yılmaz, Ay Dolanır *Günler Geçer-Fevziye Abdullah Tansel'in Günlükleri*, Dergah Yay., İstanbul, 2011, s.11-12.

⁴ Mehmet Cemal Çiftçigüzeli, “Fevziye Abdullah Hanımefendi”, <http://www.kocaeliyadinlarocagi.org.tr/Yazi.aspx?ID=3261>. (03.02.2017).

*koyarlarmış, seni elekte yattığın sırada görmüştüm. O eleğin içindeki hâlin hâlâ gözümün önündedir diye anlatırdı...*⁵

Fevziye Abdullah Hanım, anne tarafından dedesi hakkında şu bilgileri verir:

*Annemin dedesi, Hacıoğlu Pazarcığı müftüsü Mustafa Efendi'dir. Soyadları Şerbetçiler imiş. Mustafa Efendi, Yörükoğlu Mustafa diye anılmış. Bir tek kızı varmış: Sueda Hanım; oğlunun adı Hüsnü Efendi; Mustafa Efendi'nin hanımının adı Ayşe'dir.*⁶

Tansel'in anneannesi Sueda Hanım on üç yaşına geldiğinde, müftü babasının çubukçusu olan Süleyman Rüştü Efendi ile evlendirilir. Süleyman Rüştü Efendi Erbil'den, Türk-Rus harbinde Hacıoğlu Pazarcığı⁷na gelir ve Müftü Mustafa Efendi'nin yanında çömez gibi çalışmaya başlar. Tatar olduğu söylenen Süleyman Rüştü Efendi, hattatlık imtihanına girip kazanmış ve Sultan Abdülhamid'e de beş kadar Kur'ân yazmıştır. (Fevziye Abdullah Hanım notlarında, Rüştü Efendi'nin hattatlık şehâdetnâmesinin ablası Aliye Hanım'da olduğunu yazmış hatta kendisini imtihan edenlerin isimlerini de nakletmiştir.) Fevziye Abdullah Hanım'ın annesi Sâre Hanım, 93 Türk-Rus harbinde doğmuş, onun doğumundan kırk gün sonra da Rüştü Efendi İstanbul'a hicret etmiştir.⁸

Yine Fevziye Abdullah Tansel'in kendi kaleminden, baba tarafından dedesi ile ilgili şunları öğreniyoruz:

Babamın babası Ahmed Efendi, aslen Tırnovalı⁹ ve Köstenciler Köyü'nde Tokmakçılar çiftliğinin sahibi, çiftçi. Bu Köstenciler Köyü Varna civarında imiş. Babamın annesi Meryem Hanım, Kanber Efendi'nin kızıdır...

Tokmakçılar çiftliği, Ahmed Efendi'nin kayın atasının imiş. Meryem Hanım'ı, Ahmed Efendi'ye Kur'ân okuyup yazma bildiği için vermişler. Tokmakçılar çiftliğinin bulunduğu Köstenciler, on haneli, kendi köyleri imiş.

*Babam 1867'de Ahmed Efendi'yle Meryem Hanım'dan Köstenciler Köyü'nde doğmuş. Kardeşleri Zeynep, Emine halalarım.*¹⁰

Tansel'in halası Zeynep Hanım'ın eşi Mahmud Efendi, İstanbul'a gelirken Tansel'in babası Abdullah Hulûsi Efendi'yi de beraberinde getirir ve Fatih'teki Kurşunlu Medreselerine yerleştirir. Medreseyi bitiren Abdullah Hulûsi Efendi

⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.261.

⁶ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.9.

⁷ Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda, Tuna düzlüğünün doğusunda, Dobruca platosunun güneyinde bir şehir. . 93 Harbi'ne kadar Osmanlı İmparatorluğu idaresinde, 1878-1912 arasında Bulgaristan sınırları içinde, 1912-1940 arasında Güney Dobruca'nın diğer kısımları gibi Bazarcık (Bazargic) adıyla Romanya idaresinde kalmış, 1940'da tekrar Bulgaristan'a geçmiştir. (T.S.)

⁸ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.9.

⁹ Tırnova, günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde bulunan bir şehirdir. Sofya'nın batısında yer alır. Şehir 1393 senesinde, I.Bayezid devrinde Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilmiştir. (T.S.)

¹⁰ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.10.

dersiamlık imtihanına girse de kazanamaz ve vaizlik imtihanını kazanır. Bunun üzerine eniştesi Mahmud Efendi tarafından Medresetü'l-Kudat'a verilir. Abdullah Hulûsi Efendi'nin, Fevziye Abdullah Hanım'ın annesi Sâre Hanım'la evlilik tarihi 1898'dir ve bu sırada Abdullah Hulûsi Efendi henüz son imtihanlarını vermemiştir. 1898 Kasım'ında Tansel'in büyük ablası Şaziye dünyaya gelir ve 22 Ekim 1899'da da Abdullah Hulûsi Efendi, Medresetü'l-Kudat'tan mezun olur ve mezun vekilliğe gönderilir. Onun gidişinden yirmi-yirmi beş gün sonra ikinci kızı Aliye doğar. İki-iki buçuk yıl Musul'da kalan, Musul'dan Kıraviçe¹¹ye, oradan da Niğde'ye tayin edilen Abdullah Hulûsi Efendi'nin Niğde'deki memuriyeti üç-üç buçuk yıl kadar devam eder. Burada İlmiye ve Zekiye (1908) adlı iki kızları dünyaya gelir ancak İlmiye çocukken vefat eder ve Niğde'de Paşa Camii haziresine defnedilir. Niğde'deki memuriyeti esnasında Abdullah Hulûsi Efendi mezun olarak İstanbul'a gelmiş ve vazifesi uzatılarak tekrar Niğde'ye dönmüştür. 1909'da yeniden İstanbul'a gelen Abdullah Hulûsi Efendi, bu sefer Muş'a tayin edilir ve Fevziye Abdullah Hanım da burada dünyaya gelir. Tansel, henüz yedi aylık iken bir kez daha İstanbul'a gelen Abdullah Hulûsi Efendi, kadı olarak Kayseri'ye gönderilir ve 1912-1916 yılları arasında Kayseri'de vazifesini îfâ eder. Abdullah Hulûsi Efendi'yi, Rus işgalinden sonra Bitlis'e tayin edilmiş olarak görürüz ancak Bitlis'in işgali ve Ermeni meselesi yüzünden Diyarbakir'e geçer ve burada vekâleten iki ay kadar valilik yapar. 1917'de mezûnen Bursa'ya geçer çünkü buranın siyasî bakımından emniyetli olduğunu düşünmektedir. Abdullah Hulûsi Efendi Bursa'ya geçerken Kayseri'deki evini de satmış ve Bursa'da bir konak ve bağ almıştır. Siyasî karışıklıklar yüzünden İstanbul'dan uzak yerlerde vazife yapmak isteyen Abdullah Hulûsi Efendi, Niğde'den tanıdığı yakın arkadaşı Şeyhülislam Hayri Efendi'nin yardımıyla Elaziz kadılığına tayin edilir ve mütarekeden birkaç ay sonra da vazifesine başlar. Eşi Sâre Hanım'ı da burada, çocuk düşürmesi ve İstanbul nezlesi yüzünden kaybeder. (14 Eylül 1918) Abdullah Hulûsi Efendi, Elaziz'de vazifesinden alınan Ali Galib'e vekâleten valiliğe de getirilmiş ve iki hükümet arasında sarsıntı geçirmiştir. (Notlarında Fevziye Abdullah Hanım, ablalarından nakille geceleri evlerine sürekli şifreli telgraflar geldiğini söylüyor.) Abdullah Hulûsi Efendi, 22 Mart 1921 tarihinde¹² elli dört yaşında iken kalp sektesinden vefat eder, Elaziz'de Şehitlik Mezarlığı'na eşi Sâre Hanım'ın yanına defnedilir.¹³ Babalarının da ölümünün ardından Tansel ve ablaları, Kuvâ-yı Milliye'nin teşekkülünden altı ay kadar sonra

¹¹ Mostar ile Saraybosna arasında, şelaleleri ile bilinen bir yer. (T.S.)

¹² Fevziye Abdullah Tansel'in annesi ve babasının vefat tarihleri ile ilgili nakillerinde birbiriyle uyuşmayan bilgiler söz konusudur. Benzer bir durum kendi doğum tarihi için de geçerlidir. Tansel'in milâdî ve rumî doğum tarihleri uyuşmakta ancak hicrî takvime göre 5 Safer 1330'a değil 5 Rebiulevvel 1330'a tekabül etmektedir. Bu karışıklığın, takvimler arasındaki dönüşürmede yaşanan birtakım hatalardan kaynaklandığını düşünüyoruz. (T.S.)

¹³ Tansel, günlüklerinde yıllar sonra 1985 Mayıs'ında Fırat Üniversitesi'nin düzenlediği sempozyuma katılmak üzere Elazığ'a gittiğinde anne babasının mezarlarını da ziyaret etmek istediğini, ancak mezarlarının bulunduğu yerde beton dökülmüş geniş bir saha ile karşılaştığını derin bir teessürle anlatır.

1921 Temmuz’unda İstanbul’a döner ve Atık Ali Paşa’daki (Emine halalarının bitişiğindeki) evlerine yerleşirler.¹⁴

1.2. Çocukluk Yılları

Fevziye Abdullah Tansel, dünyaya gözlerini çok zor bir dönemde açmıştır. Çökmek üzere olan bir imparatorluk ve bu çöküşün sancılarının derinliğine hissedildiği bir aile ortamı... Yaşı itibariyle Tansel’in bu sancılı döneme ait hatıralarının net olması beklenemez ancak babasının vazifesi dolayısıyla sürekli şehir değiştirmelerinin, altı yaşında annesini, dokuz yaşında babasını kaybetmesinin benliğinde derin tesirler bıraktığını söylemek yanlış olmaz. Kaynaklarda, Tansel’in çocukluk dönemi ile ilgili pek fazla bilgiye rastlanmamaktadır. Günlüklerinde de kendi çocukluğuna dair hatıralara yer vermeyen Fevziye Abdullah Hanım, yalnızca Elazığ’dan İstanbul’a dönüşleri esnasında ablası Şaziye Hanım’ın yazdığı hatıraları nakletmiştir. Bu hatıradan bir kesit aşağıda verilmiştir:

...

Ertesi pazar günü kalkıp on ikide oradan hareket ederek, gündüz saat yedide Samsun’a geldik; Bakü Oteli’ne vasıl olduk. O geceyi Samsun’da geçirip, ertesi gün gelen Ümid Osmanlı vapuruna binerek, onda Samsun’dan hareket edip ertesi sabahı on birde Sinop’ta durdu. O gün akşama kadar Sinop önünde kaldık. Saat onda oradan hareket edip gece alaturka beşte İnebolu’ya geldik. Çarşamba günü alaturka saat yedide İnebolu’dan hareket edip perşembe günü saat dokuzda Boğaz’a girdik. Vapur, Haydarpaşa açıklarında demir attı; o geceyi orada geçirecektik. Yolcuların kısm-ı azamı kayıkla Sirkeci iskelesine çıkıyorlardı. Saat on raddelerinde bir kayık tutup, eşyamız ile birlikte on ikide Sirkeci’ye çıktık. Vakit geç olduğu için eşyalarımızı gümrükte bırakıp kendimize bir araba tutarak, cuma gecesi saat birde hanemize geldik. (22 Temmuz, Cuma, 1921)¹⁵

Yaklaşık iki buçuk ay süren bu yolculuk esnasında Fevziye Abdullah Hanım, dokuz-on yaşlarındadır. Elazığ’dan Samsun’a, oradan da vapurla İstanbul’a uzanan meşakkatli bir yolculuk yapmışlar ve yolculuk boyunca Anadolu’nun çeşitli yerlerini görme imkânı bulmuşlardır.

1.3. Tahsil Hayatı

Fevziye Abdullah Hanım’ın, henüz İstanbul’a gelmeden, Elazığ’da bulundukları sırada evlerinde husûsî hocalardan Kur’an okuma, Türkçe, tarih ve coğrafya dersleri aldığını biliyoruz.

İlköğrenimini Fatih Çarşambası’ndaki XV. İlkokul’da bitiren Tansel’in tahsil hayatının bu ilk yıllarına ait tafsilatlı bilgi bulunmamaktadır. Fevziye Abdullah

¹⁴ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.10-12.

¹⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.49-51.

Tansel, orta ve liseyi İstanbul Kız Lisesi'nde 1931'de tamamlar.¹⁶ İstanbul Kız Lisesi o dönemde, şimdiki Vefa Lisesi binasında eğitim vermektedir.¹⁷ Tansel'in mezuniyetinden iki yıl sonra, 1933 yılında okul, günümüzde Cağaloğlu Anadolu Lisesi olarak eğitim veren tarihî yarımadanın merkezindeki binaya taşınır.

Tansel'in nasıl bir öğrenci olduğunu, bu okulda orta üçüncü sınıfta Türkçe, lise birinci sınıfta da edebiyat derslerine giren Halide Nusret Zorlutuna'dan öğreniyoruz. Zorlutuna, öğretmenlik hayatı boyunca kendisinde iz bırakan öğrencilerini müstear isimler vererek “*Benim Küçük Dostlarım*” adlı eserinde anlatmıştır. Bu eserin “*Fahrünnisa*” başlıklı bölümünde portresini çizdiği öğrenci ise, Zorlutuna'nın kızı Emine Işınsu'nun ifadesi ile Fevziye Abdullah'tan başkası değildir.¹⁸ Aynı konuya Fevziye Abdullah Hanım da günlüğüne, hocasının vefat haberini alışı üzerine yazdığı cümlelerde değinir:

*Bu gece, televizyonda, 8.30 haberlerinde Halide Nusret Zorlutuna'nın ölüm haberini duyunca çok üzüldüm. İstanbul'da Kız Lisesi'nde iken, orta üçüncü, lise birinci sınıfta iken benim Türkçe ve edebiyat hocamdı. Kendisine çok sevgi ve saygım vardı. 'Küçük Dostlarım' adlı eserinde, Fahrünnisa başlıklı portrede benim talebelik hayatımı canlandırıldığını kendi söylemişti bana...*¹⁹

Fevziye Abdullah Hanım'ın öğrenciliği ile ilgili, Zorlutuna'nın seçtiği müstear isim bile başlı başına bir fikir vermektedir. Hayatı boyunca ortaya koyduğu eserler ve yaptığı çalışmalarla Türk kadınının iftihar kaynağı olacak Tansel'in, daha tahsil çağında iken bunun emarelerini gösterdiği anlaşılmaktadır.

Halide Nusret Zorlutuna'nın, öğrencisi hakkında ilk izlenimi pek de iyi değildir aslında:

Sınıfta ön sıralarda otururdu; fakat öyle iddiasız, öyle içine gömülü bir hâli vardı ki, ilk bakışta, dersleriyle pek dost olmadığını ve derse kaldırılmaktan hiç de hoşlanmayacağını sanabilirdiniz. En basit, en kolay konularda; bütün arka sıraların el kaldırdığı zamanlarda bile, o; önüne bakar, susardı.

Birkaç defa özellikle onun yüzüne bakmış:

- *Kim bu konuyu anlatmak ister? diye sormuştum.*

*O, aynı suskun, ilgisiz tavrı muhafaza etmişti.*²⁰

Bu ilk olumsuz izlenimin ardından, Fevziye Abdullah hiç de görüldüğü gibi bir öğrenci olmadığını hocasına ispatlayacak ve onu şaşırtacaktır:

¹⁶ Binark, İsmet ve Sefercioğlu, Nejat, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası*, Ank., 1975, s.X.

¹⁷ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.294.

¹⁸ Kelime Erdal, *Benim Küçük Dostlarım*, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XIX (1), 2006, s.118.

¹⁹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.341-342.

²⁰ Halide Nusret Zorlutuna, *Benim Küçük Dostlarım*, Timaş Yay., İst., 2012, s.97.

Bir seferinde:

- *Siz anlatınız! dedim.*

Gafil avlanmış gibi, birden, hafifçe kızardı. Ürkek bir yüzle kalktı ve anlattı.

O anlattıkça şaşkınlığım ve sevincim artıyordu. Ömrümde bu kadar duyarak, kavrayarak, benimseyerek ders anlatan öğrenci görmemiştim.

Haftalardan beri karşımda sessiz sessiz hatta cansız cansız oturan; sınıfta varlığıyla yokluğu eşit görülen; en heyecanlı derslerde bile yüzünün çizgileri kımıldamayan bu çocuk-genç kız, beni tam manasıyla şaşırtmıştı:

“Gafil avlanan” o değildi, bendim!²¹

Bu olay, Tansel’in hocası tarafından fark edildiği ve “Ben buradayım!” dediği gündür. Bu olayın ardından Zorlutuna’nın öğrencisine bakışı tamamen değişecektir:

Yüzüne ilk defa dikkatle –ve sevmeye hazırlanarak- baktım:

- *Güzel!*

Hayır, hiç güzel değildi.

Soluk, esmer bir yüz; hiçbir özelliği olmayan bir burun; kalınca, renksiz dudaklar... Fakat iri iri açılan kapkara gözlerinde güzellikten de fazla bir şey, sonsuz bir derinlik; insanı çekip götüren bir şey vardı.

Ona üç yıl hocalık ettim ve dostluğumuz günden güne arttı. Buna rağmen bir tek derste bile, onun, derse kalkmak için, ufacık bir arzu gösterdiğini görmek bana nasip olmadı.

Kaldırdığım derslerin hiçbirinde de en küçük bir ihmalini, yanlışını, bir tereddüdünü görmedim. Daima, o ilk günkü gafil avlanmış tavrı, pembeleşen ürkek yüzü ile kalkar ve muhakkak “çok iyi” bir ders anlatırdı.²²

Fevziye Abdullah’ın sınıftaki bu ürkek, çekingen tavrının sebebi daha sonra anlaşılacaktır:

Onun ürkek, iddiasız hâlinin; engin bir gururun maskesi olduğunu sonradan anladım. “En iyi” olamamak korkusu onu çekingen ve suskun yapıyordu:

Kendisine:

²¹ Zorlutuna, *Benim Küçük Dostlarım*, s.97-98.

²² Zorlutuna, *Benim Küçük Dostlarım*, s.98.

- *Neden, derse kalkmak için hiçbir zaman istek göstermiyorsun? diye sorduğum zaman verdiği cevap, onun bu müthiş gururunu birden açığa vurmuştu.*

- *Buna nasıl cesaret edebilirim, hocam? Ya bir yanlışım çıkıverirse?*

- *Ne olur Fahri? Öğrenci değil misin? Okula öğrenmek için, yanlışlarını düzeltmek için gelmiyor musun?*

- *Fakat kendim kalkmak istersem, kendime tam manasıyla güveniyorum, karşımdakilere meydan okuyorum, demektir. Bu durumda biri eğer bir yanlış yaparsa gülünç olur, değil mi efendim? Korkunç surette gülünç! Ben bundan korkarım!*

Kocaman gözleri bu “korkunç korku”nun etkisiyle büsbütün uçurumlaştı ve geniş alnında gururunun bir güneş gibi parladığını gördüm.²³

Zorlutuna, öğrencisinin en hassas noktasını böylece öğrenmiş olur ve bu olaydan sonra dostlukları daha da derinleşir. Öyle ki, Tansel, hocasına şiirlerini göstermeye başlar. Tansel’in şiirlerini Zorlutuna şöyle değerlendirir:

Ben; lise, özellikle ortaokul sıralarında doğru dürüst iki cümle yazamadan ölçülü yazmaya heveslenip de veznin, kafiyenin, mananın başını gözünü yaran öğrencilere pek tutulurum. Ve böylelerini –Allah biliyor ya- teşvik edecek kadar iyi niyet de gösterememişimdir. En tatlı sözüm nihayet:

“İleride şüphesiz pek güzel yazacaksınız. Fakat ölçülü yazmaya başlamadan önce gayet sağlam konuşma dilini çok iyi yazmanız birinci şarttır. Bu yüzden...” tarzında birkaç cümleyle genç şairi atlatmaktan öteye gitmezdim. Binlerce öğrencim arasında, yüzlerce ve yüzlerce hevesli gördüm. Bunlardan ancak on tanesini samimi olarak ölçülü yazmaya teşvik etmişimdir ki, bunların en başında Fahrünnisa vardır.²⁴

Halide Nusret Zorlutuna, öğrencisi Fevziye Abdullah Tansel hakkında ilgi çeken yorumlarına şöyle devam eder:

Fahrünnisa, lise gibi, edebiyat fakültesini de büyük bir başarı ile bitirdi.

Lisede benim, benden sonra da hocam Süleyman Şevket’in en değerli öğrencisi oldu.

Fakültede de, memleketin en yetkili profesörünün en değerli öğrencisi oydu.

Birkaç yıl sonra, onun güzel şiir kitabı beni Anadolu’nun bir köşesinde buldu; gözlerimi sevinç ve övünç yaşlarıyla doldurdu.

²³ Zorlutuna, *Benim Küçük Dostlarım*, s.98-99.

²⁴ Zorlutuna, *Benim Küçük Dostlarım*, s.99.

Daha sonra, önce de tahmin etmiş olduğum gibi, kendisini daha büyük, daha ciddi işlere verdi ve mesleğin “bilim yönü”nde derinleşme yolunu tuttu: Planlı, devamlı, fakat son derece alçak gönüllü ve sessiz bir çalışma!

*Şimdi ben ondan, adını dünya edebiyat tarihlerinde sonsuzlaştıracak olan orijinal eserler bekliyorum.*²⁵

Zorlutuna ile Tansel’in dostlukları, Halide Nusret’in vefatına kadar devam etmiştir. Tansel, bir öğrenci olarak hocasına son görevini de yapmış ve bunu 11 Haziran 1984 Pazartesi tarihli günlüğüne not düşmüştür:

Bugün öğlene doğru hocamın cenaze namazının kılınacağı Hacı Bayram Camii’ne gittiğim zaman, tanıdıklarımızdan hemen herkesi orada gördüm; kabristana da gittim ve saat üçe doğru eve gelebildim.

*Kızı (Emine) Işınsu, damadı Suudi Arabistan’dan, içlerine doğmuş gibi on gün önce gelmişler... Hocam, son üç gün komaya girmiş ve pazarı pazartesiye bağlayan gece, saat 01.50’de vefat etmiş... Nur içinde yatsın!*²⁶

Fevziye Abdullah Tansel, liseyi bitirdikten sonra Edebiyat Fakültesinin Edebiyat Şubesi’ne devam ederek Türk Edebiyatı Tarihi, Lisâniyyât, Metin Şerhi, Fars Dili ve Edebiyatı dersleri almış; bu öğrenim devresinin sonlarında iki yıl kadar, yatılı olarak Yüksek Muallim Mektebi’nde okuduğundan İngilizce, Pedagoji ve Tedris Usûlü derslerinden de imtihan vermiş, 1934-1935 ders yılında buradan mezun olmuştur.²⁷ Sınıf arkadaşları arasında Türk Millî Kütüphanesi’nin kurucusu Adnan Cahit Ötüken ile ünlü Türkçü öğretmen Nejdî Sançar gibi isimler bulunmaktadır.²⁸ Yine, Zahir Güvemli’nin de sınıf arkadaşı olduğunu günlüklerinden öğreniyoruz.²⁹ Tansel, günlüklerinde fakülteyi bitirdikten tam kırk sekiz yıl sonra V. Millî Türkoloji Kongresi için geldiği Edebiyat Fakültesi’nde canlanan hatıralarından şöyle bahseder:

*Vaktiyle Edebiyat Fakültesi bu binada idi... Bu yüzden, talebelik günlerimi de hatırladım. Hatta beraber, bizim ders yaptığımız sınıfa, oturduğum sıraya, hangi arkadaşlarımın hangi sıralarda oturduğunu hatırlayarak baktım. O arkadaşlarımdan artık hayatta olmayanların oturmuş bulundukları yerlere özleyerek baktım: Adnan Ötüken, Necdet Sançar, Mahmut, Recep, Selim... O kürsüde ders veren hocalarımızın ise artık hepsi bir başka dünyada idiler...*³⁰

Bu fakültede bir isim vardır ki Tansel’in hayatına yön verecek ve onun bundan sonraki çalışmalarını şekillendirecektir. Bu isim, M. Fuat Köprülü’den başkası değildir. Köprülü; Hüseyin Nihal Atsız, Ahmet Caferoğlu, Ziya Karamuk, Nihat Sami Banarlı, Sadeddin Nüzhet Ergun, Abdülbâkî Gölpınarlı, Osman Turan,

²⁵ Zorlutuna, *Benim Küçük Dostlarım*, s.100.

²⁶ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.342.

²⁷ Binark ve Sefercioğlu, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası*, s.X.

²⁸ Fethi Tevetoğlu, “Fevziye Abdullah Tansel”, TDI., S.441 (1988),s.119.

²⁹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.384.

³⁰ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.296.

İbrahim Kafesoğlu, Faruk Kadri Timurtaş, Mehmet Kaplan, Orhan Şaik Gökyay, Tahsin Banguoğlu, Muharrem Ergin, Adnan Erzi, Orhan Köprülü ve Şükrü Elçin³¹ gibi çok önemli isimler yetiştirse de Fevziye Abdullah Tansel ile Fuat Köprülü arasındaki hoca-talebe ilişkisi üzerinde durulmaya değerdir ve örneği az bulunur türdendir.

Köprülü'nün en başarılı öğrencilerinden biri olan Tansel, daha öğrencilik yıllarında hocasının gözdesi durumundadır. Bu hususta Nermin Suner Pekin şunları aktarır:

*Fevziye ablayı üniversiteye başladığım sene tanıdım. Onlar son sınıftan mezun olmak üzere idiler. Çok kuvvetli arkadaşları arasında temayüz etmiş bir talebe idi. Köprülü hoca bazı müşküllerimiz için “Fevziye’ye gidin” diye hep ona yollardı. Sanki daha o zamandan yardımcısı gibi idi. Onu her gün kapılarda beklerdim. Uzun seneler peşinden ayrılmadım.*³²

Fethi Tevetoğlu da aynı yıllara ait şu hatıralarını nakleder:

*...Fevziye Abdullah, Fuad Köprülü'nün en başarılı talebelerinden biriydi. Ben, kendisini şahsen bu yıllarda, sınıf arkadaşları Nejdett Sançar ve Adnan Cahit Ötüken ile geldikleri, Nihal Atsız'ın Zeynep Kâmil Konağı yakınındaki Hacı Baba Apartmanı'nda bulunan evinde tanıdım.*³³

Fakülteyi bitirdikten sonra Köprülü Tansel'i, pek çok öğrencisine yaptığı gibi üniversite dışında bırakarak öğretmenliğe sevk etmiştir. Köprülü'nün en çok eleştirilen yönlerinden biri olan bu hususla ilgili olarak Yılmaz Öztuna şunları yazmıştır:

*...Köprülü, pek çok tarihçi ve edebiyat tarihçisi öğrencisini üniversite dışında bırakmakla da çok eleştirilmiştir. Kendisinden sonra en büyük edebiyat tarihçilerimiz –her üç çeşitte- Sâdeddin Nüzhet Ergun ve Nihad Sâmi Banarlı'dır. Fevziye Abdullah Tansel gibi isimler de eklenebilir. Bu öğrencilerini ve asistan yaptığı halde fikir ayrılığına düştüğü Nihal Atsız'ı üniversite dışında bıraktı.*³⁴

Fethi Tevetoğlu da Öztuna'dan aynı anekdotu naklederken “ne yazıktır ki” ifadesini kullanmıştır.³⁵

Normal şartlarda hoca ile talebe arasındaki ilişkiye ve samimiyete sekte vuracak bu durum, Fevziye Abdullah Tansel'in Köprülü'ye olan bağlılığını etkilemez. Tansel, fakülte yıllarından ömrünün sonuna kadar “her çabasında hocası

³¹ Tevetoğlu, “Fevziye Abdullah Tansel”, s.117-118.

³² Nermin Suner Pekin, “Fevziye Abdullah Tansel”, Türk Edebiyatı, Eylül 1988, s.21.

³³ Fethi Tevetoğlu, “Bir Veli Göçtü”, Tercüman Gazetesi, İstanbul 14 Ağustos 1988, s.8.

³⁴ Yılmaz Öztuna, “20. Asrın En Büyük Tarihçisi M. Fuad Köprülü”, Türkiye Gazetesi, İstanbul, 25.06.2011.

³⁵ Tevetoğlu, “Fevziye Abdullah Tansel”, TDI., s.120.

Fuat Köprülü'yü örnek almış bir edebiyat kuyumcusu"³⁶dur. D. Mehmet Doğan da aynı hususu şu şekilde ifade eder: "Hocası Fuat Köprülü'yü örnek edinmişti. Onun yolundan giderek iyi bir dil ve edebiyat öğreticisi ve araştırmacısı oldu."³⁷

Tansel'in hocasına duyduğu bağlılığın derecesini şu cümlelerde çok daha net görebiliyoruz:

"Niye evlenmediniz?" diye sorduğumda, "Ben işimle evliyim, ben kitaplarımla evliyim." demiş ve eklemiştir:

"Evlenseydim, hocamın bana emaneti olan çalışma şevkimi kaybederdim"!³⁸

Yine aynı kaynakta, Tansel'in hocasına olan sadâkatiyle ilgili şu cümleler dikkat çekicidir:

Sadâkati ön planda tutardı. Hocası Köprülü'ye bağlıydı ve onun disiplini içerisinde kalmıştı. Ondan bahsederken söyledikleri hâlâ kulaklarımda yankılanır: "Hocam, gayretin dürüstlikle beslenmesini isterdi. Tâlip olduğumuz hizmetin üstesinden gelmemiz için gereken cehdin esirgenmemesini söylerdi."³⁹

Bu bağlılık meyvelerini vermiş; Fuat Köprülü ve Tansel, Köprülü'nün 1966'da vefatına kadar sürekli irtibat halinde kalmış⁴⁰ ve çok önemli çalışmalara imza atmışlardır. Köprülü'nün Tansel'e yazmış olduğu; ilki 10 Ocak 1939, sonuncusu 18 Ağustos 1949 tarihli kırk mektup "Ülkü mecmuası ve İslâm Ansiklopedisi çalışmalarına dair verdiği bilgilerden öte Köprülü'nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Saz Şairleri, Namık Kemal'in Renan Müdafaaanâmesi'ni neşre hazırlama, Barthold'un İslâm Medeniyeti Tarihi'ni* tercüme ve notlama gibi kitap çalışmaları ve bazı ansiklopedi maddeleri, bir-iki makalesi ile Fevziye Hanım'ın hazırladığı *Namık Kemal'in Mektupları* konularında doğrudan ve muhtemelen bir kısmı bilinmeyen malumat ihtiva etmektedir."⁴¹ Elbette, ikilinin ortaya koyduğu çalışmalar, mektuplardan takip edildiği kadarıyla sınırlı değildir. Zira eldeki 1949 tarihli mektuptan Fuat Köprülü'nün vefat ettiği 1966 yılına kadar geçen on yedi yıl boyunca da ikili arasındaki temas devam etmiştir. Bunu, Tansel'in günlüklerinde de açıkça görüyoruz. Ayrıca, Fevziye Abdullah Tansel'in hocası Köprülü'ye yazdığı 23.07.1966 tarihli son mektubun bir bölümü, ikili arasındaki diyalog hakkında fikir verecektir:

Çok muhterem, çok sevgili hocam,

³⁶ Tevetoğlu, "Fevziye Abdullah Tansel", TDI., s.118.

³⁷ D. Mehmet Doğan, "Sessizce Giden Biri", Türk Edebiyatı, Kasım 1988, s.46.

³⁸ Muhsin İlyas Subaşı, "Fevziye Abdullah Tansel", Türk Edebiyatı, Kasım 1988, s.48.

³⁹ Subaşı, "Fevziye Abdullah Tansel", s.48.

⁴⁰ Fuat Köprülü'nün Tansel'e yazdığı mektuplar Zeynep Süslü tarafından yayıma hazırlanmış "Sevgili Kızım" adıyla İ.B.B.Kültür Yayınları'nca 2006'da kitaplaştırılmıştır.

⁴¹ Süslü, Zeynep, *Sevgili Kızım-Fuat Köprülü'den Fevziye Abdullah Tansel'e Mektuplar*, İBB Kültür Yay., İst., 2006, s.6.

Sizinle görüşmeyeli nerede ise sekiz ay olacak. Bu arada bazen sıhhatiniz hakkında iki ay gibi uzun bir zamandır haber alamadığım da oldu ve bunun, benim için ne kadar üzücü olduğunu tasavvur edersiniz. Bütün bunlara rağmen, sizin kıymetli yardım ve irşâdınızdan uzak bir halde çalışmaya gayret ettim. Edebiyat Araştırmaları'nız şu son günlerde neşredildi; Uluğ Bey getirdiği zaman, bilmem memnun kaldınız mı?

...

Muhterem hocam, İstanbul, sıhhat bakımından inşallah size iyi gelecektir ve Ankara'ya, eylülde, eski sıhhatinize kavuşmuş olarak dönersiniz. Önümüzdeki sene Amerika'ya gitmeyeceğim. İnşallah, makalelerinizin ikinci cildini, dinî makaleleri hazırlarız.

Siz, bilirim, söylemezsiniz, iştihanız olmadığı zaman, bâri, canınızın ne istediğini söyleyiniz, sevdiğiniz yemekleri yaptırınız; o zaman isteyerek yer ve daima çabuk kuvvet bulursunuz.

Tanrıya şükürler olsun, o kırılan kemik kaynadı; gerisi, yani bir an önce gezip dolaşabilmeniz, artık sizin gayretinize bağlı kalıyor.

Muhterem hocam, bana birkaç satır yazar veya yazdırırsanız çok memnun olacağım... Acil şifâlar diler, hasretle ellerinizden öperim, muhterem ve sevgili hocam! Orhan'ın, küçüklü büyüklü ev halkının gözlerinden öperim.

(Sonradan mektubun ilk sayfasına ilave edilen not): Size, yazın orada eğlencelik olsun diye, bir kilo, o sevdiğiniz fıstıktan almıştım; Orhan gelemediği için gönderemiyorum.⁴²

Bu mektup, Fuat Köprülü'nün 28 Haziran 1966'da vefatı nedeniyle muhatabına ulaşamamış ve Tansel'in isteği üzerine Köprülü'nün oğlu Orhan Köprülü tarafından Fevziye Abdullah Tansel'e iade edilmiştir.⁴³

Tansel'in günlüklerinde, Köprülü'nün 1965 Ekim'inde geçirdiği bir kaza sonrası hastaneye kaldırılmasından vefatına kadar geçen süre zarfında neler hissettiğini de okuyabiliyoruz. Tansel, hocasının sağlık durumunu gün be gün takip etmiş, imkân nispetinde bizzat ziyaret etmiş, gidemediği zamanlarda telefonla ya da yakın dostları vasıtasıyla haber almış ve sürekli hocası için dua etmiştir. Ancak Köprülü, sözü edilen kazadan sonra bir daha toparlanamamıştır. Hocasını kaybetmek, Tansel için derin bir üzüntü kaynağı olmuş ve günlüklerinde bunu şöyle ifade etmiştir:

28 Haziran Salı

Akşam 19 ajansı: Bugün 12.40'ta Baltalimanı Hastahanesi'nde...

Cuma günü öğle namazından sonra Bayezid Camii'nde...

⁴² Süslü, *Sevgili Kızım-Fuad Köprülü'den Fevziye Abdullah Tansel'e Mektuplar*, s.9-11.

⁴³ Süslü, *Sevgili Kızım-Fuad Köprülü'den Fevziye Abdullah Tansel'e Mektuplar*, s.9.

Muhterem hocam,

Bana söylediklerini, bilâkis kendimi daha kuvvetli hissetmem lâzım geldiğini; hem kendim için, hem senin yarıda bıraktıklarını tamamlamak için çalışmam lâzım geldiğini söylemiştin.

Evet, daha kuvvetli olmam lâzım; çünkü, senden aldığım kuvveti de; artık kendimde bulmam lâzım. Daha fazla çalışmam lâzım; çünkü kendi bitmez tükenmez çalışmalarına, senin yarıda kalan eserlerini de ilâve etmek icap ediyor.⁴⁴

Ve yine, hocasının cenaze töreninden sonraki hissiyatını da aşağıdaki satırlarda okuyabiliyoruz:

30 Haziran

Bu gece, 9.30 Varan otobüsüyle İstanbul'a gittim. 7.30'da Bakırköy'de oturan Aliye ablamlarda idim. On buçukta ayrıldım ve on birde Bayezid Meydanı'nda idim. Seni getirdiler, camii avlusu misk gibi çiçek kokuyordu. Bunlar, senin için gelen kırka yakın çelengın meydanı doldurduğu yaz çiçeklerinin kokuları idi. Benim de elimde sınımsı bir kâğıda sarılı beyaz karanfiller vardı. Bunları Ankara'dan getirmiştim. Namazdan sonra, önce Üniversite merkez binasına, sonra Köprülü Türbesi'nin duvarına bitişik ebedî istirahat yerine kadar, hep arkada idim. Zaman zaman tabutunu da taşıdım. Sana ilk toprağı Orhan attı. Sonra ben. Mezarına, tâ göğsünün üzerine, benim karanfillerimi toprağına koydum. Kökleri, toprağına saplandı. Sonra çelenk konuldu ve bu beyaz karanfiller, senin toprağına, çelenklerin tazyiki altında büsbütün yaslandılar.

Ruhun şâd olsun, nur içinde yat; mânevî nurunla, mürşidsiz, rehbersiz kalan benim yolumu da aydınlat. Sabrın timsâli hocam; Tanrı sana nasip ettiği sabırdan bana da ihsân etsin ki kuvvetimi kaybetmeyeyim, istediğın gibi çalışabileyim. Sesin kulaklarımda, "sabret, sabret!". Nur içinde yat, canım hocam!⁴⁵

Tansel, günlüklerinde de belirttiğı gibi Köprülü'nün ardından da eşine az rastlanır bir vefa örneğı sergileyerek hocasının yarım kalmış çalışmalarını tamamlamaya ve Köprülü'nün anısını yaşatmaya çalışmıştır.⁴⁶ Fuat Köprülü ile Fevziye Abdullah Tansel arasındaki otuz beş yıllık hoca talebe ilişkisi, zamanla bir dostluk seviyesine hatta baba-kız ilişkisine dönüşmüş; sınırları çok iyi çizilmiş bu bağılılık, günümüz öğretmen ve öğrencilerine de mükemmel bir model olmuştur.

Bu hususta Nihat Sami Banarlı şunları yazmıştır:

⁴⁴ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.43.

⁴⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.44.

⁴⁶ Tansel'in, Köprülü'nün vefatı üzerine yazdığı yazı için bkz.: Nekroloji-Memleketimizin Acı Kaybı, Prof. Dr. Fuad Köprülü, Belleten, XXX.C., 120.Sayı, X. 1966, s.621-36.

Bir büyük hocaya böyle müridâne bir bağlılık her şeyden çok, Köprülü'nün büyük ilmini yakından takip edip anlamaktan ileri gelmiştir. Çünkü bu ilim ve onun Köprülü'nün üslubuyla ifadesi yalnız yüksek bir ilim olmakla kalmamış, aynı zamanda bir güzel sanat mahiyeti almıştır. Fuat Bey'in eserleri, onun bu sanatını kavrayanlar ve anlayanlar için doyulmaz güzelliğindedir.

*Fevziye Abdullah ise yalnız bu zevki tatmakla yetinmemiş, bizzat o zevkte ve o yolda eserler vermek suretiyle üstadının kuvvetli bir muakkibi olmuştur.*⁴⁷

Köprülü ve Tansel'in çalışmaları, en güç koşullarda bile sabır ve sükûnet içerisinde ilim ile hasbihâllerini devam ettirebilmeleri ve çalışkanlıklarından taviz vermemeleri ile de günümüz gençlerine ve bilim insanlarına örnek teşkil etmektedir.

Fevziye Abdullah Hanım'ın, hocasına olan bağlılığı hakkında son olarak Köprülü'nün oğlu Orhan Köprülü'nün şu satırlarını nakledeyim:

*Her türlü gösterişten ve her çeşit makam hırsından uzak yaşamış olan Tansel'in, lise hocalığı dışında üstlendiği bütün diğer görevleri ancak hocası F. Köprülü'nün ısrarı üzerine kabul etmiş olduğunu söylemeyi de vicdanî bir borç bilirim.*⁴⁸

Tansel, bu fakülteden hocası olan Ali Ekrem Bolayır'a olan saygısını ve bağlılığını da *Günün Son Işıkları* adlı şiirini kendisine ithaf ederek göstermek istemiştir.⁴⁹

1.4. Yazı Hayatı:

Fevziye Abdullah Tansel de birçok yazar gibi yazı hayatına şiirle başlamış ve gençlik yıllarında yazdığı, çoğu *Muhit* mecmuasında çıkan şiirlerini 1935'te Konya'da *Duyuşlar* adlı ilk kitabında toplayarak bastırmıştır.⁵⁰ Tansel'in yazı hayatına girmesi, 16 Ekim 1929 Çarşamba günü Balıkesir'de *Türk Dili* gazetesinde *Baharda Kar* başlıklı şiirinin yayınlanmasıyla olmuştur.⁵¹ Bu tarihten 1934 yılına kadar *Türk Dili (Balıkesir) gazetesini, Muhit mecmuası, Atsız mecmua, Birlik mecmuası, Orhun mecmuası* gibi yayın organlarında çok sayıda şiir yayınlayan Tansel, 1934'ten itibaren –ara ara şiir yayınlamakla beraber- araştırma-inceleme yazılarına ağırlık vermiştir.⁵²

*Âzerbaycan Yurt Bilgisi mecmuasında yayınlanan ilk yazısı ise Âzerî Şâiri Habibî'nin Neşrolunmamış Bir Gazeli başlığını taşır ve 1934 tarihli'dir.*⁵³ Söz konusu

⁴⁷ Nihat Sami Banarlı, *Kitaplar ve Portreler*, Kubbealtı Yay., İst., 2009, s.304.

⁴⁸ Orhan F. Köprülü, "Fevziye Abdullah Tansel İçin", TDL., sy.441 (1988), s.125.

⁴⁹ Fevziye A. Erinc, "Duyuşlar", Ekekon Basımevi, Konya, 1935, s.48-49.

⁵⁰ Tevetoğlu, "Fevziye Abdullah Tansel", s.121.

⁵¹ Binark ve Sefercioğlu, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası*, s.1.

⁵² Tansel'in *Ayrılış* başlıklı şiiri, ünlü bestecilerimizden İsmail Baha Süreksan tarafından bestelenmiştir.

⁵³ Binark ve Sefercioğlu, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası*, s.3.

yazının yayınlandığı dönemde Tansel henüz üniversite öğrencisidir ve muhtemelen araştırma-inceleme sahasına attığı bu ilk adımın arkasında hocası Fuat Köprülü vardır.

Köprülü, o dönemde Halkevleri Genel Merkezi tarafından çıkarılan *Ülkü* adlı aylık kültür dergisinin kontrolü ile de uğraşmaktadır ve Tansel'in Konya'daki öğretmenlik döneminin ardından Ankara'ya gelişi ile hocası, Fevziye Abdullah'ı derginin imtiyaz sahipliğine ve yazı işleri müdürlüğüne getirir. Bu dönemle ilgili, Orhan Köprülü şu bilgileri vermektedir:

Merhum babamın Ülkü'nün müdürlüğünü üstlendiği 1930'lu yılların sonlarına doğru Tansel'i birkaç kere derginin Ankara Taşhan'da bulunan idarehanesinde son derece meşgul bir halde gördüğümü ise gayet iyi hatırlıyorum. Tansel, o zamanlar Atatürk Lisesi edebiyat hocalığından ayırdığı saatlerinde Ülkü'nün yazı işleri müdürlüğünü yürütüyor, bu derginin yanlışsız ve düzgün çıkması için elinden gelen gayreti gösteriyordu. Bu derginin o devredeki ciltlerinde F.A.Tansel'in, sade fakat çok güzel ve içli şiirleri de yayımlanmıştı. Öyle sanıyorum ki o, yeni Türk edebiyatı üzerindeki ciddi çalışmalarına da yine o yıllarda başlamıştı.⁵⁴

Yine aynı dönemle ilgili Fethi Tevetoğlu'nun yorumu da dikkate değer: “Ülkü'nün 44. sayısından 100. sayısına kadar süren 56 sayısı, Tansel tarafından çıkarılmıştır. Derginin en değerli, en kaliteli yayını, Kasım 1936-Haziran 1941 arasındaki bu beş yıla yakın dönemde olmuştur.”⁵⁵

Dergiciliğinin yanı sıra Tansel, araştırma-inceleme sahasındaki çalışmalarına da gün geçtikçe ağırlık vermiş; bir taraftan Mehmet Akif, Namık Kemal, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul gibi isimler hakkında eserlerin altına imzasını atarken, diğer taraftan da edebiyat ve kültür hayatımızın çok çeşitli konuları hakkında yüzlerce makale ve ansiklopedi maddesi yazmıştır. Araştırma ve maddelerinin yer aldığı dergi ve ansiklopedilerin isimleri alfabetik sıra ile şöyledir:

Ankara Ticaret Odası Dergisi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi, Archivum Ottomanicum, Atsız Mecmua, Azerbaycan Türk Kültür Dergisi, Azerbaycan Yurt Bilgisi, Belleten, Bibliyografya-Kitap Haberleri Bülteni, Bilgi, Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, Ekekon gazetesi, Hayat-Tarih Mecmuası, İslâm Ansiklopedisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Kopuz, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Muhit, Türk Ansiklopedisi, Türk Dili, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Türk Kültürü, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, Türk Yurdu, Türkiyat Mecmuası, Ülkü, Vakıflar Dergisi, Yeni Birlik Mecmuası.⁵⁶

⁵⁴ Köprülü, “Fevziye Abdullah Tansel İçin”, s.123.

⁵⁵ Tevetoğlu, “Fevziye Abdullah Tansel”, s.120.

⁵⁶ Tevetoğlu, “Fevziye Abdullah Tansel”, s.121.

1975'te İsmet Binark ve Nejat Sefercioğlu, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası* hazırlamışlar ve araştırmacılara Tansel'in o zamana kadarki çalışmalarını derli toplu şekilde görebilme imkânı vermişlerdir. Ancak bu bibliyografya Tansel'in sağlığında yapılmıştır ve hayatının son on üç yılını kapsamamaktadır.⁵⁷

1.5. Öğretmenlik Yılları:

Fevziye Abdullah Tansel, öğretmenliğe 31 Ocak 1935'te Konya Kız Muallim Mektebi'nde başlamış ve 6 Ekim 1936 tarihine kadar hem bu okulda hem de Konya Erkek Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri okutmuştur. 25 Ekim 1936'da ise Ankara Erkek (sonraki adı ile Ankara Atatürk) Lisesi'ne getirilmiş ve bu okulda yirmi yedi yıl çalışmıştır. Binlerce öğrenci yetiştiren Tansel, 30 Haziran 1956'da Talim ve Terbiye Dairesi üyeliğine tayin edilse de bu görevde faydalı olabilmek için ileri sürdüğü şartlar Millî Eğitim Bakanlığınca ağır görüldüğünden üyeliği kabul etmeyeceğini ve hocalıkta kalacağını bildirmiştir.⁵⁸

Fevziye Abdullah Tansel, edebiyat tarihçisi ve araştırmacısı olarak tanınan bir isimdir. Ancak onun hayatına baktığımızda kendisi için öğretmen-hoca kimliğinin her zaman daha ön planda olduğunu ve diğer bütün görevlerini öğretmenlikten arta kalan zamanlarda yerine getirdiğini görürüz. Oldukça titiz ve prensipli bir öğretmen olan ve Ankara Atatürk Lisesi'nde "Sıfırcı Fevziye" olarak ün salan Tansel'in öğretmenlik yılları ile ilgili detayları, öğrencilerinin kaleminden okuyoruz. Bu öğrencilerden biri olan Turgut Özakman, *Unutulmayan Öğretmenler* isimli kitap için Ankara Atatürk Lisesi'nden hocası Fevziye Abdullah Tansel'i anlatan bir yazı yazmıştır.⁵⁹ Özakman bu yazıda, Tansel'in nasıl bir öğretmen profili çizdiğini şöyle anlatır:

Yıl 1945. Ankara Atatürk Lisesi'nde yeni öğretim dönemi başlıyor. Bir yıl önce, Okul Müdürü –rahmetli- İhsan Üngüt'ü çok uğraştırmış olan ele avuca sığmaz sınıfımız, yeniden bir arada. Daha ilk gün, elebaşlarından biri, buluşmanın sevincini kursağımızda bırakıyor:

- *Edebiyata Fevziye Hanım geliyor!*

Sınıfa bir sessizliktir çöküyor. Öğretmenleri çileden çıkarmanın bir yolunu bilen kodaman öğrencilerin bile başları öne düştü. Benim de içime bir korku çöktü. Nasıl bir öğretmen olmalı Fevziye Hanım? Bilenlere soruyoruz; saygıyla "Tanyınca anlarsınız!" diyorlar.⁶⁰

⁵⁷ Bkz.: Binark ve Sefercioğlu, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası*, Ank., 1975.

⁵⁸ Binark ve Sefercioğlu, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası*, s.X.

⁵⁹ Özakman, bu yazıyı 1984 yılında yani hocasının sağlığında yazmış ve Fevziye A.Tansel'e de söz konusu kitaptan iki adet göndermiştir. Tansel, günlüklerinde hem bu kitapları postadan alışı anlatır hem de eski öğrencisinden övgüyle söz eder. (T.S.)

⁶⁰ Zeki Sarıhan, *Unutulmayan Öğretmenler*, Öğretmen Yay., Ank., 1984, s.94.

Bu anekdottan, Tansel'in ne kadar otoriter bir öğretmen olduğunu ve okulun en haylaz öğrencilerinin bile kendisinden çekindiğini anlıyoruz. Özakman, Tansel'in ilk dersini ise şu şekilde aktarmıştır:

Çok geçmedi, hoca geldi: Dal gibi zayıf, esmer, gösterişsiz, sakın, ciddi bir kadın. Ne ağzından alev fışkırıyor, ne gözleri top namlusu gibi. Ders başladı... Yavaş yavaş bir şey fark ettik: Hepimiz, her an görüş alanı içindeyiz. Gözlerini fıldır fıldır döndürmüyor, sınıfta fırıldak gibi gezinmiyor, ikide bir arkasına dönmüyor; sınıfın bütününe bakıyor. Her kımıldımızın fotoğrafını çekiyor sanki. Dikkatimizi dağıtacak, yoracak bir ayrıntıya da girmiyor. Gelişigüzel kullandığımız sözcüklerin önemini, değerini kavramaya, sırlarını yakalamaya başlıyoruz.

Giderek şu demir gerçeği anladık: Doğru yazmak için doğru düşünmek gerekli.

Kısacası bize ormanı öğretiyor. Ama içimizde, ağaçları da sevmek, tanımak, incelemek isteğini uyandırıyor. Yanlışlıkları şakayla karşılıyor, yanlışta ısrarı bağışlamıyor ama.⁶¹

Hocasının ders notlarını otuz yıldır gözü gibi sakladığını belirten Özakman, yazısını şu şekilde sonlandırır:

Üniversitede öğretmenlik de yapıyorum. Öğrencilerin yazım yanlışlarını, anlatım kusurlarını gördükçe, edebiyatın tadını alamamış olanlarla karşılaştıkça diyorum ki: "Ah her lisede bir Fevziye A. Tansel olsaydı.

Otorite ile sevgiyi, öğretmenlikle eğitimciliği, disiplinle hoşgörüyü, bilgiyle anlayışı bağdaştırmış büyük öğretmenler ailesinden Fevziye A. Tansel'i nimetle, saygıyla ve sevgiyle anıyorum.

Hocam, ellerinden öperim!⁶²

Yine aynı okuldan öğrencisi, sanatçı Alpay Nazikioğlu da hatıralarında Tansel'den bahseder:

Fevziye Abdullah Tansel, unutulması olanaksız öğretmenlerimden biriydi. Edebiyat-kompozisyon öğretmeni... Şu anda Türk dilini iyi kullanabiliyorsam, onun sayesinde. Bir noktalama işaretini yanlış yere koyduğumuz anda, sıfırı basardı. İlk dönem edebiyat 6, kompozisyon 6'ydı karnemde. Sıfırcı Fevziye'nin gözdelelerindenim. Ondan 6 almak büyük başarıydı. Yazılılarda 3-4 gibi notlar alanlar sevinçle kucaklaşırlardı. "-3", "-4" gibi notları da vardı Sıfırcı Fevziye'nin. Derslerinde çıt çıkmaz, herkes dik ve elleri önünde otururdu. Kazayla elinizi şakağınıza koysanız, döner dik dik bakardı Sıfırcı Fevziye...⁶³

⁶¹ Sarıhan, *Unutulmayan Öğretmenler*, s.94-95.

⁶² Sarıhan, *Unutulmayan Öğretmenler*, s.95.

⁶³ Alpay Nazikioğlu, *Eylülde Gel-Anılar*, Doğan Kitap, İst., 2004, s.62-63.

Tansel'e hatıralarında yer veren bir başka öğrencisi, ünlü tarihçi İlber Ortaylı'dır. Ortaylı, Tansel'i şu cümle ile anlatır: "Fevziye Abdullah Tansel ise sert ve bilgili bir öğretmendi, Türk Edebiyat Tarihi faslında tanınan biri..."⁶⁴

Sert, disiplinli bir öğretmen olmasına rağmen öğrencileri tarafından sevilen, sayılan bir öğretmen olan Fevziye Abdullah Tansel, günlüklerinde de sık sık eski öğrencilerinden bahseder. Onun, mezun ettiği öğrencilerin birçoğu ile de yakın alakayı kesmediğini ve öğrencilerinden yardımı esirgemediğini yine günlüklerinden öğreniyoruz. Bu isimlere örnek olarak Osman Yüksel Serdengeçti verilebilir. Tansel, Serdengeçti'nin vefatından duyduğu üzüntüyü ve onu anmak üzere Yazarlar Birliği'nde katıldığı toplantının detaylarını kaydetmiştir.⁶⁵ Bu husus, Tansel'in öğrencilerine olan düşkünlüğünü ve sevgisini göstermesi bakımından mühimdir.

Ayrıca, yine günlüklerinden Tansel'in Atatürk Lisesi'ni Bitirenler Derneği'nin düzenlemiş olduğu etkinliklere muntazaman katıldığını; artık yaşları ilerlemiş, mesleğinin zirvesine ulaşmış ve çoluk çocuğa karışmış öğrencilerini gördükçe içinin rahatladığını öğrenme imkânı buluyoruz. Bu hususta, 22 Aralık 1984 tarihli günlüğüne şunları yazmıştır:

*Bu gece, Atatürk Lisesi'ni Bitirenler Derneği'nin Bulvar Otelindeki toplantısına gittim. Çoğu, mesleğinin en yüksek zirvesine yükselmiş, eski ve o sevgili talebelerimi görmek içimi rahatlatı. Aralarında torun sahibi olanlar bile var.*⁶⁶

8 Eylül 1983 tarihli günlükten, öğrencilerinin hislerini de okuyabiliyoruz:

*Beni her toplantılarına çağırmayı hiç ihmal etmiyorlar. Sizi görmek, bizlere çocukluk, ilk gençlik yıllarımızı, o hep aradığımız talebelik yıllarımızı hatırlatıyor; kendimizi gençleşmiş hissediyoruz diyorlar...*⁶⁷

Tansel, 16 Aralık 1982'deki toplantıda, öğrencileri tarafından kendisine bir plaket takdim edilmesi üzerine o güne dair duygularını şöyle ifade eder:

*"Kadirbilir talebelerim bana, şükran duygularını ifade eden bir plaket verdiler. Çok sevdiğim pek çok eski talebelerimi görmek, yüreğimi saran karartıyı epey giderdi. Verdikleri plaket, benim mücadelelerle geçen meslek hayatımın mükâfatı..."*⁶⁸

Fevziye Abdullah Tansel'in öğretmenlik yılları ile ilgili son olarak, yakın arkadaşı Orhan Köprülü'nün cümlelerini naklediyoruz:

⁶⁴ Nilgün Uysal, *Zaman Kaybolmaz-İlber Ortaylı Kitabı*, Türkiye İş Bank.Kültür Yay., İst., 2006, s.70.

⁶⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.308-313.

⁶⁶ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.370.

⁶⁷ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.287-288.

⁶⁸ Hiclâl Demir, "Ay Dolanır Günler Geçer", Millî Folklor, 2013, Yıl 25, Sayı 99, s.211.

*Tansel, her şeyden önce ideal bir lise öğretmeniydi. O, bu görevini çok büyük bir ciddiyetle uzun yıllar yürüttü. Fevziye Abdullah, 1936'da başladığı Ankara Atatürk Lisesi'ndeki edebiyat öğretmenliği boyunca, öğrencilerine Türkçe bilgisinden ve edebiyat anlayışından çok şeyler verebilmiş, onlara mührünü basmış ender öğretmenlerden biriydi. Nitekim, bu gün toplumun çeşitli kesimlerinde yer almış binlerce yetişkin insanımız, Tansel'e pek çok şeyler borçlu olduklarını açıkça övünerek ifade etmekten kendilerini alamamaktadırlar. İdareci, öğretmen, müteahhit, iktisatçı, mimar, mühendis, doktor vb. olarak memlekete hizmet veren binlerce yetişkin insanımız Tansel'in öğrencisi oldukları için kendilerini bahtiyar saymaktadırlar.*⁶⁹

1.6. Amerika Dönemi:

Fevziye Abdullah Tansel, 1960-61 ders yılında, New York Columbia Üniversitesi Profesörler Kurulu'nun kararı ile, Near and Middle East Institute'te, Visiting Assistant Professor olarak Türk Dili ve Kültürü Kürsüsü'nde haftada dört saat Modern Türk Edebiyatı, eski ve yeni harflerle yazılmış eserlerin ele alındığı Metin Şerhi dersi okutmuştur.⁷⁰

Ne yazık ki Tansel'in Amerika'daki hocalık dönemi ile ilgili elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu konuda, kendisinin dostlarından Mehmet Cemal Çiftçigüzeli şunları söylemiştir:

*Fevziye Abdullah Tansel'i önce Amerikalılar keşfetmişti, Türkiye değil. New York Columbia Üniversitesi Profesörler Kurulu kararıyla Türk Dili Kürsüsü'nde Profesörlük (visiting assistant) vererek Türk Dili ve Edebiyatı Hocalığına getirmişti. Bundan sonra bizinkiler bu değerli edebiyat tarihçisinin, dincinin, araştırmacı yazarın kimliğini fark etmeye başlamışlar. Böylece Fevziye Abdullah Hanımefendi'nin önce Gazi Eğitim Enstitüsü, sonra Ankara İlahiyat Fakültesi'nde ders verme dönemi başlamış oldu.*⁷¹

1.7. Üniversite Hocalığı:

Amerika'dan döndükten sonra, 23 Şubat 1963'te Gazi Terbiye Enstitüsü Türk Edebiyatı Bölümü hocalığına getirilen Tansel, 1964 Eylül'üne kadar bu vazifede bulunur.⁷² Sadık K.Tural, Tansel'in Gazi Eğitim Enstitüsü'nde hocalık yapmasının meslektaşları Dr. Şükrü Elçin, Dr. Kaya Bilgegil ve Haydar Dirioz'un nazik ısrarları neticesinde gerçekleştiğini kaydetmiştir.⁷³ Tansel buradaki vazifesinin ardından 1964 ders yılı başında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Profesörler Kurulunun karar ve teklifi ile bu fakültenin Türk-İslâm Edebiyatı kürsüsünde öğretim görevlisi olur ve

⁶⁹ Köprülü, "Fevziye Abdullah Tansel İçin", s.123.

⁷⁰ Binark ve Sefercioğlu, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası*, s.X.

⁷¹ Çiftçigüzeli, "Fevziye Abdullah Hanımefendi", <http://www.kocaeliydinlarocagi.org.tr/Yazi.aspx?ID=3261>. (03.02.2017).

⁷² Binark ve Sefercioğlu, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası*, s.X.

⁷³ Sadık K. Tural, *Zamanın Elinden Tutmak*, Ötüken Yay., İst., 1982, s.323.

1973 yılında da emekliye ayrılır.⁷⁴ Yine Tural'a göre emekliye ayrılması da “*adeta zorla*” olmuştur.⁷⁵

Yaklaşık on yıl süren üniversite hocalığı döneminde de Fevziye Abdullah Hanım, çok kıymetli öğrenciler yetiştirmiş ve derin bilgisini-birikimini öğrencilerine aktarmıştır.

Emekli olduktan sonra “kendisini büsbütün ilmî araştırmalara veren Fevziye Abdullah Tansel, Türk Ocağı, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünün ilim ve kültür kadrolarında da vazife alarak yararlı hizmet ve faaliyetlerini sürdürmüştür. Kitap, tebliğ, konferans ve makaleleriyle bu kuruluşların hizmetlerine değerli katkılarda bulunmuştur.

Türkiye Yazarlar Birliğine üye olan Tansel, bir orijinal tebliği ile bu kuruluşun Mehmet Akif seminerine katılmıştır. 1985'te Türk kültürüne yaptığı hizmetlerden ötürü Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın yazarı seçilmiştir.”⁷⁶

1985 yılında Tansel'e, Erciyes Üniversitesi Dekan Yardımcısı Haydar Diriöz tarafından üniversitede ders vermesi teklif edilse de Tansel, “o defteri çoktan kapattığını” söyleyerek bu teklifi geri çevirir.⁷⁷

1.8. Vefatı:

Fevziye Abdullah Tansel, 4 Ağustos 1988 Perşembe akşamı son kaldırıldığı özel hastanede akciğer kanserinden vefat eder ve 6 Ağustos Cumartesi günü öğle namazının ardından Hacı Bayram Camii'nden alınarak Cebeci Asrî Mezarlığı'nda toprağa verilir.⁷⁸

Günlüklerini okuduğumuzda, Tansel'in özellikle ömrünün son yıllarında kendisini ölüme yakın hissettiğini ve hazırlıklı olduğunu görüyoruz. Bu noktada, üzerinde en fazla durduğu husus ölümünün ardından kütüphanesinin, notlarının, fişlerinin akıbetidir:

Yükseköğretim hayatımdan bu yana, yaklaşık elli yıl zarfında basılan, ayrıca sahaflardan devamlı olarak seçip aldığım yeni ve eski harfli, ayrıca çok olmamakla beraber yazmaları, yabancı dilde eserleri, eski ve yeni mecmua koleksiyonlarımı içine alan, bilhassa Türk dili ve edebiyatı üzerinde çalışan araştırmacı ve inceleyicilerin faydalanabileceği bir kütüphanem bulunmaktadır.

⁷⁴ Tevetoğlu, “Fevziye Abdullah Tansel”, s.119.

⁷⁵ Tural, *Zamanın Elinden Tutmak*, s.323.

⁷⁶ Tevetoğlu, “Fevziye Abdullah Tansel”, s.120-121.

⁷⁷ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.401.

⁷⁸ Tevetoğlu, “Fevziye Abdullah Tansel”, s.118.

*Tarihimiz boyunca, birçok hususî kütüphanelerin nasıl mahvedildiği, yokluğa karışıp gittiği bilinip görülmektedir. Öteden beri kütüphanemin de aynı akıbete uğrayacağı endişesindeyim.*⁷⁹

Bu endişenin en yoğun yaşandığı dönem 1982-1984 arasındır. Vefatının ardından bir ihtisas kütüphanesi kurulmasını sağlamak için Tansel, çeşitli temaslarda bulunur. Bunların başında, yakın dostu Şevket Rado vasıtası ile görüştüğü dönemin önemli işadamlarından Sakıp Sabancı gelmektedir. Ancak çeşitli sebeplerden dolayı bu görüşmeler neticesiz kalır.⁸⁰ Bunun üzerine Tansel, konuyu yine yakın dostlarından, o dönemde Türk Petrol Vakfı genel sekreteri olarak görev yapan Uğur Derman'a açar. Uzun görüşmeler neticesinde Fevziye Abdullah Hanım, bir vasiyetname kaleme alarak kütüphanesini Türk Petrol Vakfı'na bağışladığını bildirir.⁸¹ :

... Tansel, vasiyetname işi istediği şekilde sonuçlanınca bir miktar rahatlar ama bu durum aynı zamanda 'ölüm' fikriyle yüzleşmesine sebep olmuştur:

*"Bu vasiyetname işiyle uğraşmam beni bir bakıma rahatlatıyor, bir bakıma da üzüyor. Ölümden korkmak gibi ahmakça duygulara kapılmış değilim; kütüphanemi yaşatmaya çalışmak, kendimi ölmüş farz etmek, ölümünden sonraki şeyleri düşünmek... Tatlı ve acı duygular..."*⁸²

Fevziye Abdullah Tansel için bu meselenin ne kadar önemli olduğunu ve yukarıda da sözü edildiği gibi mesele istediği şekilde sonuçlanınca ne kadar müsterih olduğunu vasiyetinin son cümlelerinden de anlayabiliyoruz:

*Göklerin ve yerin mirasçısı Allah olduğu halde, Allah yolunda siz niçin sarf etmiyorsunuz!" (Sûretü'l-Hadîd, âyet 10) âyet-i kerîmesine imanla mal, mülk ve paramı Allah'a emânetle, bunları Allah yolunda hayır işleri için verimli şekilde işleterek idare ve tasarrufta kendi mallarından çok titizlik göstereceklerine inandığım Türk Petrol Vakfı'nın ilelebed pâydâr olmasını niyaz eyleyerek hibe etmiş bulunduğumdan, gözlerimi artık huzur içinde yumabileceğim.*⁸³

Bu cümleleri kaleme aldıktan yaklaşık dört yıl, üç ay sonra ebedî âleme göçen Tansel hakkında vefatının ardından Fethi Tevetoğlu şunları yazmıştır:

76 yaşını 5 ay 10 gün geçen şerefli bir ömürden sonra bu fanî dünyadan ebediyet âlemine göçen Fevziye Abdullah hiç evlenmemiş; eş ve evlat sevgisini ilme bağlamış, öğrencilerine vermiştir. Süssüz ve saltanatsız yüce varlığında, sağlam karakterli çalışkan Türk kadının eşine

⁷⁹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.413.

⁸⁰ Sözü edilen görüşmeler hakkında detaylı bilgi için bkz.: Berktaş, Zeynep Süslü ve Yıldırım, Asiye Yılmaz, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.212-249.

⁸¹ Tansel ile Türk Petrol Vakfı arasındaki görüşmelerin seyri ile ilgili detaylı bilgi için bkz.: Berktaş, Zeynep Süslü ve Yıldırım, Asiye Yılmaz, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.250-421.

⁸² Demir, "Ay Dolanır Günler Geçer", s.211.

⁸³ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.421.

güç rastlanır bir örneğini sergileyen Fevziye Abdullah Tansel, kelimenin mutlak manası ile bir hanımefendi idi. Tansel dinine, vatanına, milletine yürekten bağlı, üstün ahlâklı bir Türk milliyetçisi idi.

...

Fevziye Abdullah Tansel'in Türk'e Türklüğünü duyuran, millî benliğini kazandıran Namık Kemal, Ziya Gökalp, Mehmet Âkif Ersoy, Mehmet Emin Yurdakul ve Ömer Seyfettin hakkında yarım asrı aşan bir ömür harcayarak âbideleştirdiği dev eserleri, bu Türk büyüklerine milletçe olan borcumuzun bir ödeneşidir. Bu sebeptendir ki, Türk büyüklerine kendini borçlu sayan her Türk aydını, Türk kültürüne bu değerli eserleri kazandırmış olan Fevziye Abdullah Tansel'e şükran duymaktadır.⁸⁴

Mehmet Doğan ise, Tansel'in vefatının kamuoyunda yeteri kadar yer bulamadığından sitem eder:

Bize Mehmed Âkif'imizi, yani en çok benimsediğimiz ve bildiğimizi sandığımız bu büyük şahsiyeti en iyi şekilde tanıtan Fevziye Abdullah Tansel Hanım, 5 Ağustos günü Ankara'da vefat etti.

Fevziye Hanım'ın vefatı ile değerbilmezliğimizin hangi ölçülere vardığını bir kez daha müşahade etmiş olduk. 12 Eylül'den sonra büyük tantanalarla kurulan ve bir süredir her geçen gün 11 Eylül Kurumu'na daha fazla yaklaşan Türk Dil Kurumu'na seçilen Fevziye Hanım'la kurum yetkilileri ilgilenmedi. TRT'de birkaç hakşinas, onun vefatını güç bela kapanış haberlerine dâhil ettirebildiler. Birçok gazetede vefat haberi yer almadı bile...

Fevziye Abdullah Tansel Hanım, kadınlarımız ve kızlarımız için kötü örneklerin sürekli üretilip ön plana çıkarıldığı bir dönemde kendini ilme, araştırma ve incelemeye, kültür tarihimize adanmış gerçekten "örnek bir şahsiyet" olarak böylece uğurlanmış oldu.

Fevziye Tansel Hanım, aydını kıt bir ülkenin gerçek manada aydınlarındandı.⁸⁵

Muhsin İlyas Subaşı da Doğan'ın yakındığı hususa dikkat çeker:

Ülkemizde sağken değeri anlaşılamayan birkaç insandan birisi de Fevziye Abdullah Tansel hocaydı. Hassas ve gayretli çalışmalarıyla kültür tarihimize önemli eserler kazandıran bu büyük hoca, geçtiğimiz ay vefat etti. Ölüm haberi bile gerekli yankıyı bulmadı. Halbuki, mevcut eserleri, bize kendi kimliğimizi kazandırmada çok önemli ipuçları verecek yoğunluğa sahipti.⁸⁶

⁸⁴ Tevetoğlu, "Fevziye Abdullah Tansel", s.118-119.

⁸⁵ Doğan, "Sessizce Giden Biri", s.46.

⁸⁶ Subaşı, "Fevziye Abdullah Tansel", s.48.

Vefatının ardından bir yazı kaleme alan, kendisinin de Kubbealtı camiasından dostu olan Nermin Suner Pekin'e göre ise Tansel'in vefatı edebiyat tarihimizde bir devrin kapanışıdır:

*Sevgili Fevziye Abdullah'ın vefatı ile edebiyat tarihimizde bir devir, bir ekol kapandı. Fuad Köprülü ekolü... O, bu mektebin son ve en sadık, en kuvvetli mümessili idi... Edebiyat tarihimiz onsuz, perişan ve yetimdir.*⁸⁷

Tansel'in vefatını 1988 sonlarında İngiltere'den yurda dönüşte öğrenen Orhan Köprülü de hissiyatını şu şekilde dile getirmiştir:

*Bütün hayatını yeni Türk edebiyatının çeşitli meselelerinin çözülmesine adanmış olan Fevziye Abdullah Tansel için yapılabilecek tek şey, kendisine bir üniversitemizin sahip çıkarak ona çalışmalarının hiç olmazsa vefatından sonra takdir edildiğini gösteren bir fahrî profesörlüğün tevcih edilmesi olabilir. O, yaptığı orijinal çalışmalarla zaten böyle bir unvanı çoktan hak etmiş bulunuyor.*⁸⁸

Fevziye Abdullah Tansel'in Türk edebiyat tarihindeki yerini anlamak ve kaybının oluşturduğu boşluğun büyüklüğünü fark etmek için, Nihad Sami Banarlı'nın henüz Tansel'in sağlığında yazdığı şu cümleler de önem arz etmektedir:

...Bugünkü Türk kadınlığının, kendini ciddi ve araştırmacı ilme bırakmış, en velûd imzası, denilebilir ki Fevziye Abdullah Tansel'dir. İnce duygulu şiirleri, yerli, millî ve halk tarzı söyleyişleriyle de bir kıymet olan Fevziye Abdullah, bilhassa Türk edebiyatı tarihi üzerindeki ciddi ve metotlu araştırmalarıyla, yeni Türk ilminin iftiharları arasında sayılı bir mevki elde etmiştir.

*Profesör Fuad Köprülü'nün kıymetli talebesi arasında temâyüz eden Fevziye Abdullah, ilmî edebî tenkitleri, tetkik ve monografileriyle son yılların edebiyat ve edebiyat tarihi bölümünde bir otorite pâyesine ulaşmıştır.*⁸⁹

Mehmet Cemal Çiftçigüzeli, Tansel'in son günleri ve vefatı ile ilgili şu bilgileri verir:

Fevziye Abdullah Tansel son günlerinde iyice hastalanmıştı. Sağlığına dikkat etmesine rağmen tedavi görmeye başlamıştı. Görüştüğümüz her vakit metanetli ve gayretliydi. Morali yüksekti. Çalışmadan edemezdi. Mirasından çalışkan, inançlı, memleketsever ve kabiliyetli gençlere burs verilmesini istiyordu.

⁸⁷ Pekin, "Fevziye Abdullah Tansel", s.21.

⁸⁸ Köprülü, "Fevziye Abdullah Tansel İçin", s.6.

⁸⁹ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yay., İst., 2001, C.II, s.1232.

*Hacı Bayram Camii'nde kıldık namazını. Ne kadar da çok seveni
aydın varmış bu memlekette. Gururlandım.*⁹⁰

Fethi Tevetoğlu, Tansel'i tanıyan herkesin ortak hissiyatını şöyle ifade eder:

*Türk'e Türklüğünü duyuran, milli benliğini kazandıran Namık Kemal,
Ziya Gökalp, Mehmed Emin, Mehmed Akif vb. gibi büyük Türklerin milli
duygu ve düşüncelerini eserlerinde işleyip ebedileştiren bu ilim, irfan ve
nur sebili kaynak, artık aramızda değil. Milli mefkûreleri yolunda hizmet
verdiği Türk büyüklerinin şeref kafilesine katılarak Yüce Allah'ına
kavuşmuştur.*

*Binlerce gönül ve dimağı nurlandırmış bu ilim ve irfan meşalesinin
kabri nur, mekânı cennet olsun!*⁹¹

1.9. Eserleri:

Fevziye Abdullah Tansel'in yayınlanmış eserleri kronolojik sıra ile şunlardır:

1. *Duyuşlar*, Ekekon Basımevi, Konya, 1935. (Yazar, bu ilk kitabında “Erinç” soyadını kullanmıştır.)
2. *Mehmed Âkif- Hayatı ve Eserleri*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1945; düzeltme ve eklerle ikinci basımı, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1973.
3. *Husûsî Mektuplarına Göre Nâmık Kemal ve Abdülhak Hâmid*, Güneş Matbaası, Ankara, 1949; Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
4. *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri (Örneklerle beraber)*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1949.
5. *Ziya Gökalp Külliyyatı-I: Şiirler ve Halk Masalları (Kızılalma-Yeni Hayat-Altun Işık-Eserleri Dışında Kalan Dağınık Şiirleri)*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1952.
6. *Şinasi, Şair Evlenmesi. Külliyyat II*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1960.
7. *Şinasi, Makaleler. Külliyyat IV*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1960.
8. *Çocuklar İçin Dinî Şiirler*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1961.
9. *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri-Tashi ve Müracaat El Kitabı. I. Cilt*, Milli Kültür Yayınları, Ankara, 1962.

⁹⁰ Çiftçigüzeli, “Fevziye Abdullah Hanımefendi”,
<http://www.kocaeliydinlarocagi.org.tr/Yazi.aspx?ID=3261>. (03.02.2017).

⁹¹ Fethi Tevetoğlu, “Bir Veli Göçtü”, Tercüman Gazetesi, İst., 14 Ağustos 1988.

10. *Tanzimat Devri Edebiyatında Dinî Şiirler*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1962.
11. *Servet-i Fünûn ve Son Devir Edebiyatında Dinî Şiirler*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1962.
12. *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri-Kompozisyon. II. Cilt*, Milli Kültür Yayınları, Ankara 1963.
13. *Ziya Gökalp Külliyyatı-II: Limni ve Malta Mektupları*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1965.
14. *Nâmık Kemal'in Hususi Mektupları-I (İstanbul, Avrupa ve Magosa Mektupları)*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1967.
15. *Türk-İslâm Edebiyatı-Klâsik Türkçe Dinî Metinler*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1967.
16. *Nâmık Kemal'in Hususi Mektupları-II (İstanbul ve Midilli Mektupları-I)*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1969.
17. *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I. Şiirler (Türkçe Şiirler-Türk Sazı-Ey Türk Uyan-Tan Sesleri-Ordunun Destanı-Dicle Önünde-Hasta Bakıcı Hanımlar-Turan'a Doğru-Zafer Yolunda-İsyân ve Dua-Aydın Kızları-Ankara-Dağınık Şiirler)*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1969.
18. *Türk-İslâm Edebiyatı-Türkçe Dinî Metinler*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1971.
19. *Ömer Seyfettin'in Şiirleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972.
20. *Nâmık Kemal'in Hususi Mektupları-III (VI. Midilli Mektupları-II)*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1973.
21. *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri-Kompozisyon, Tashih ve Müracaat El Kitabı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1975.
22. *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri III Edebiyat Kompozisyon İlmi Araştırma ve Metotları*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 1978.
23. *Nâmık Kemal'in Hususi Mektupları-IV (VII.VIII. Rodos ve Sakız Mektupları)*. Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1986.
24. *İstiklâl Harbinde Mücahit Kadınlarımız*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1988.

İslam Ansiklopedisi için Abdullah Uçman tarafından yazılan Fevziye Abdullah Tansel maddesinde Tansel'in eserleri arasında Hamdullah Suphi'nin

Günebakan adlı eserini de açıklayıcı notlarla yayına hazırladığı bilgisi vardır.⁹² Ancak bu bilgi doğru değildir. Abdullah Uçman ile yaptığımız görüşmede de kendisinde olan kayıtta böyle bir bilginin bulunmadığını, muhtemelen redaksiyon sırasında ve Uçman'ın bilgisi dışında metne bir ekleme yapıldığını belirtmiştir. Söz konusu eser, 1987 yılında Fethi Tevetoğlu tarafından yayına hazırlanmıştır.

Fevziye Abdullah Tansel, ömrünün sonuna kadar araştırma ve incelemelerini sürdürmüş, çalışkan ve üretken bir insandır. Yukarıda sıraladığımız eserlerinin dışında, bir kısmı yayına hazır, bir kısmı da ufak bir çalışmayla hazır hale gelebilecek eserlerinin varlığını vasiyetnamesinden öğreniyoruz.⁹³ Ömrü bu kıymetli eserleri yayınlamaya kifayet etmemiş, söz konusu notlar Tansel'in vasiyetinde belirttiği üzere Türk Petrol Vakfı'na verilmiştir. Henüz gün yüzüne çıkmamış bu çalışmaların bir listesi de verilmiştir:

Fevziye Abdullah Tansel'in Yayımlanmamış Eserleri:

1. Muallim Naci, Hayatı ve Eserleri
2. Ahmet Rasim, Hayatı ve Eserleri
3. Hüseyin Rahmi, Hayatı ve Eserleri
4. İsmail Safa, Hayatı ve Eserleri
5. Turan ve Turancılık, Milliyet Cereyanı
6. Abdülhak Hamid'in Şiirleri
7. Ahmet Haşim'in Şiir ve Nesirleri
8. Renan Müdafaaanamları
9. Fuat Köprülü'nün Şiirleri
10. Fuat Köprülü'nün Makaleleri (Bu makalelerin ilk cildi, Türk Tarih Kurumu tarafından Edebiyat Araştırmaları adıyla 1966'da bastırılmıştır. Geri kalanının kaç cilt olacağı, bu ciltlere hangi makalelerin gireceği Fuat Köprülü tarafından Fevziye Abdullah Tansel'e yazdırılmıştır. Birlikte hazırladıkları bu ciltlerin planı ayrı bir deftere kaydedilmiş olarak Tansel'in kütüphanesindeki Fuat Köprülü'ye ait belgeler arasında bulunmaktadır.)
11. Antoloji: Divan, Tanzimat ve ondan sonraki edebiyat devirleriyle ilgili metinleri içine almaktadır.

Fevziye Abdullah Hanım'ın, Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-II Nesirler ve Ziya Gökalp külliyyatının makalelerini içine alacak olan III-IV. ciltlerini de neredeyse yayına hazır hale getirdiğini ancak bunların basımına ömrünün yetmediğini de belirtelim. Umuyoruz ki Tansel'in emanetine sahip çıkan Türk Petrol Vakfı yetkilileri başta olmak üzere, ilgililer bu çalışmaları düzenleyip araştırmacıların istifadesine sunarlar.

⁹² Abdullah Uçman, "*Fevziye Abdullah Tansel*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul:

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXIX, 2010, s.576.

⁹³ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.417.

1.10. Kronolojik Biyografi Tablosu:

- 1912 Doğdu (23 Şubat, Muş).
- 1918 Annesi Sârâ Hanım'ı kaybetti (23 Ekim).
- 1921 Babası Abdullah Hulusi Efendi öldü (22 Mart). Bunun üzerine ablalarıyla birlikte El'aziz'den ayrılıp İstanbul'a yerleştiler.
- ? Fatih Çarşambası'ndaki XV. İlk Okul'dan mezun oldu.
- ? İstanbul Kız Lisesi'ne başladı.
- 1929 İlk şiiri "Baharda Kar" Balıkesir'de yayımlandı (16 Ekim).
- 1931 İstanbul Kız Lisesi'ni bitirdi. Edebiyat Fakülte'sinin Edebiyat Şube'sine devam etti.
- ? Yüksek Muallim Mektebi'ne başlaması
- 1935 Yüksek Muallim Mektebi'nden mezun oldu.
- Konya'da Kız Muallim Mektebi'nde ve Erkek Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı okutmaya başladı (31 Ocak).
- Şiirlerini "Duyuşlar" adı altında ve Fevziye A. Erinç ismiyle yayımladı.
- 1936 Konya'daki muallimelik dönemi sona erdi (6 Ekim).
- Ankara Erkek -sonraki adı ile Ankara Atatürk- Lisesi'ne getirildi (25 Ekim). Bu müessesede yirmi yedi yıl boyunca çalışmıştır.
- Hocası Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün müdürlüğünü yaptığı Ülkü Mecmuası'nın imtiyaz sahibi oldu ve yazı işleri müdürlüğü görevlerini yürütmeye başladı (Kasım).
- 1941 Ülkü'deki görevi sona erdi (Haziran).
- 1945 *Mehmed Âkif, Hayatı ve Eserleri* adlı kitabı Kanaât Kitabevi tarafından yayımlandı.
- 1949 *Husûsî Mektuplarına Göre Nâmık Kemal ve Abdülhak Hâmid* adlı eseri yayımlandı.
- İyi ve Doğru Yazma Usûlleri (Örneklerle Beraber)* yayımlandı.
- 1952 *Ziyâ Gökalp Külliyyâtı – I., Şiirler ve Halk Masalları* yayımlandı.
- 1953 *Muallim Nâcî ile Recâizâde Ekrem Arasında Münâkaşalar ve Bu Münâkaşaların Sebep Olduğu Edebî Hâdiseler* adlı, ses getiren makalesini yayımladı.

- 1956 Talim ve Terbiye Dairesi üyeliğine tayin edildi. Bu vazifede yararlı olabilmesi için ileri sürdüğü şartlar daire başkanınca pek ağır bulunmuş, bunun üzerine Tansel öğretmenlikte kalmayı tercih ederek lisedeki görevine geri dönmüştür.
- 1960 New York Columbia Üniversitesi Profesörler Kurulu kararıyla Türkiye’den “Visiting Assistant Professor” (misafir öğretim görevlisi) olarak seçildi ve 1960-1961 ders yılında bu üniversitenin Yakın ve Orta Doğu Dilleri ve Kùltürleri kürsüsünde haftada dört saat Modern Türk Edebiyatı, eski ve yeni harflerle metin şerhi dersleri okuttu.
- Zeki Velidî Togan’ın ayrılması ile Türk Ocakları Merkez İdare Heyetine ve Hars Heyeti a’zâlığına getirildi.(25 Temmuz)
- Şinâsi’nin *Şâir Evlenmesi* adlı kitabını ve *Makaleler*’ini yayımladı.
- 1961 *Çocuklar İçin Dinî Şiirler* kitabı yayımlandı.
- 1962 *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri- Tashih ve Mürâcaat El Kitabı* yayımlandı.
- Tanzimât Devri Edebiyatı’nda Dinî Şiirler ve Servet-i Fünûn ve Son Devir Edebiyatında Dinî Şiirler* yayımlandı.
- 1963 Gazi Terbiye Enstitüsü Türk Edebiyatı Bölümü öğretmenliğine getirildi.
- İyi ve Doğru Yazma Usûlleri-Kompozisyon* yayımlandı.
- 1964 Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi Profesörler Kurulu’nun karar ve teklifi ile bu fakùltenin Türk-İslam Edebiyatı kürsüsünde öğretim görevlisi oldu.
- 1965 *Ziyâ Gökâlp Külliyyâtı-II. Limni ve Malta Mektupları*’nı yayımladı.
- 1966 Çok sevdiği hocası Prof.Dr.Fuad Köprölü’yü kaybetti.
- 1967 *Nâmık Kemal’in Husûsî Mektupları -I* yayımlandı.
- Türk-İslam Edebiyatı- Klasik Türkçe Dinî Metinler* kitabını yayımladı.
- 1969 *Nâmık Kemal’in Husûsî Mektupları -II ve Mehmed Emin Yurdakul’un Eserleri I* kitaplarını hazırlayıp yayımladı.
- 1971 *Türk-İslam Edebiyatı--Türkçe Dinî Metinler* kitabını yayımladı.
- 1972 *Ömer Seyfeddin’in Şiirleri*’ni yayımladı.
- 1973 Emekliye ayrıldı.
- Nâmık Kemal’in Husûsî Mektupları -III* yayımlandı.
- 1975 *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri- Kompozisyon, Tashih ve Mürâcaat El Kitabı* yayımlandı.

Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası İsmet Binark ve Nejat Sefercioğlu tarafından yayımlandı.

1985 Türk Kültürüne yaptığı sürekli hizmetlerden ötürü Türkiye Yazarlar Birliği'nce Münevver Ayaşlı ile birlikte yılın yazarı seçildi.

1988 Kaldırıldığı özel hastanede akciğer kanserinden vefat etti (4 Ağustos Perşembe).

İKİNCİ BÖLÜM

KAYNAKLARI VE MİZÂCI

2.1. Birikim Kaynakları

Fevziye Abdullah Tansel yazı hayatına şiirle başlamış, ilk şiirini henüz on yedi yaşında bir lise talebesi iken yayınlamıştır. Yazdığı şiirlerde, Millî Edebiyat akımından beslenen ve hece ile yazan pek çok şair gibi Halk edebiyatı ve geleneğin etkisi açıkça görülür. Bu etkilere, eserlerinin incelenmesi bölümünde “Duyuşlar” adlı şiir kitabı incelenirken detaylı olarak değinilecektir.

Tansel, şair kimliğiyle değil; araştırmacı ve edebiyat tarihçisi kimliği ile tanınır. Bunun yanında hayatı boyunca hocalık mesleğini ifa etmiştir. Her iki alanda da kendisini en çok etkileyen ve yönlendiren isim, yukarıda değinildiği üzere hocası Fuad Köprülü’dür. Fevziye Abdullah Tansel, hayatını bir hedefe göre şekillendirip o merkez etrafında sürdüren ve bu çizgiden hiç sapmayan ender insanlardandır. Köprülü, Fevziye Abdullah’a hem hocalık vasfıyla hem de bilim insanı yönüyle örnek olmuştur. Tansel’in edebiyat tarihi araştırmalarında da yine Köprülü’nün metodunu tatbik ettiği açıkça görülmektedir.

2.2. İlgi Alanları

Fevziye Abdullah Hanım’ın bir bilim insanı ve araştırmacı olarak ilgi alanlarını öğrenmek için asıl kaynağımız yine kendisidir. Çünkü Tansel, yukarıda “Yayınlanmamış Eserleri” başlığı adı altında verdiğimiz çalışmaların yanında, hayatı boyunca üzerinde çalıştığı şeylerle ilgili notları, teferruata girmeksizin yedi kısma ayırmıştır:

1. Şahıs, nevi, nazım şekilleri de dâhil olmak üzere Türk edebiyatı ve Türk dili tarihi,
2. Türk halk edebiyatı ve saz şairleri,
3. Fuat Köprülü ile ilgili notlar ve belgeler,
4. Mahlaslar,
5. Muhtelif şahıs ve meseleler,
6. Tasavvufî ve dinî tabirler,

7. Türk edebiyatı üzerinde yabancı dillerdeki çalışmalar; Türkçeden yabancı dillere ve yabancı dillerden Türkçeye tercümeler...⁹⁴

Başlıklar incelendiğinde Fevziye Abdullah Hanım'ın ilgi yelpazesinin ne kadar geniş olduğu; Türk edebiyatı ve Türk dilinin neredeyse her alanında bilgi ve birikiminin var olduğu görülmektedir.

Tansel, bu notların uzun yıllar sürecektir çalışmalar sonunda basılarak ilim adamlarının istifadesine sunulabileceğini de ifade etmiştir.⁹⁵

2.3. Gündemi

Fevziye Abdullah Tansel'in gündemini takip etmek için birincil kaynak, İsmet Binark ve Nejat Sefercioğlu tarafından Tansel'in sağlığında hazırlanan ve yayınlanan Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası'dır. Bu bibliyografya, Tansel'in 1929 yılından 1975 yılına kadar yayınlanan bütün şiirlerini, yazılarını, makalelerini ve kitaplarını künyeleri ile birlikte vermesi açısından Tansel hakkında çalışma yapacak araştırmacılar için paha biçilemez bir eserdir.⁹⁶ Biz de yıl yıl Tansel'in gündemini aktarırken büyük ölçüde söz konusu çalışmaya bağlı kalacağız. Bunun yanında, günlükleri de Tansel'in gündemi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Türk Petrol Vakfına intikal eden evrak arasında bulunan günlükler, iki defter halindedir.

*20 Ağustos 1967 tarihli yazı ile başlayan ilk defter, 27 Ekim 1982'de Fevziye A. Tansel'in ablasının vefat haberini almasıyla sona erer. Bu olaydan sonra uzun süre kendinde yazma gücü bulamadığını belirten Tansel, aldığı küçük notları genişleterek ikinci bir defter tutmaya başlar. Geriye doğru yazma işi 30 Ekim 1983'e kadar sürer ve bu tarihten 31 Aralık 1985'e kadar neredeyse günü gününe devam eder. Kitap hâline getirilirken günlüklerdeki sıra esas alınmış, ancak kronolojik olarak farklı yerlerde olanlar tarih sırasına konmuştur. Buna göre kitaptaki kronoloji, tespit edilen en eski kayıt olan 4 Ağustos 1962 ile 31 Aralık 1985 arasındadır.*⁹⁷

Sözü edilen günlükler, Tansel'in 1962 ile 1985 arası yaşamında günlük meşgaleleri, sıkıntıları, başından geçen olayların tesiriyle değişen ruhî yapısının yanı sıra ilgi merkezleri ve gündemi hakkında da ipuçları taşımaktadır. Özellikle 1978-1985 yılları arasında diğer yıllara nazaran daha detaylı ve uzun günlükler yazan

⁹⁴ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.416.

⁹⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.416.

⁹⁶ Bu bibliyografya hakkında bkz.:Ercilasun, Ahmet Bican, *Yeni Yayınlar*, Türk Kültürü, Yıl:XIV, Sayı: 159, 1. 1976, s.191-192.

⁹⁷ Demir, Hiclâl ve Şahin, Hafize, "Günlükten Otobiyografiye: Fevziye Abdullah Tansel'in Günlüklerinden Yaşam Öyküsünün İzlerini Sürme Denemesi", Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mitler ve Tarih Yazımı Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yay., İst., 2016, s.165.

Tansel, ömrünün son dönemleri ile ilgili çok kıymetli bilgileri satır aralarına işlemiştir.⁹⁸

Ayrıca, Fuat Köprülü tarafından Fevziye Abdullah Tansel'e yazılan ve ilki 10 Ocak 1939, sonuncusu da 18 Ağustos 1949 tarihli kırk adet mektuptan da bu süre zarfında Tansel'in nelerle meşgul olduğu hakkında kanaat sahibi olabiliyoruz. Bu mektuplar “*Ülkü mecmuası* ve *İslam Ansiklopedisi* çalışmalarına dair verdiği bilgilerden öte Köprülü'nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, *Saz Şairleri*, Namık Kemal'in *Renan Müdafaaanâmesi*'ni neşre hazırlama, Barthold'un *İslâm Medeniyeti Tarihi*'ni tercüme ve notlama gibi kitap çalışmaları ve bazı ansiklopedi maddeleri, bir-iki makalesi ile Fevziye Hanım'ın hazırladığı *Namık Kemal'in Mektupları* konularında doğrudan ve muhtemelen bir kısmı bilinmeyen malumat ihtiva etmektedirler.”⁹⁹

1929

İlk şiiri “*Baharda Kar*”ın yanı sıra “*Sokak Kızı*” ve “*Gâzî'ye*” başlıklı şiirleri Türk Dili (Balıkesir) gazetesinde yayınlanır.

Baharda Kar, *Türk Dili (Balıkesir) gazetesi*, sy. 1040, 16.10.1929.

Sokak Kızı, *Türk Dili (Balıkesir) gazetesi*, sy. 1050, 28.10.1929.

Gâzî'ye, *Türk Dili (Balıkesir) gazetesi*, sy. 1069, 20.11.1929. (Bkz., *Muhit mec.*, C. 3, sy. 31, s.16, Mayıs 1931)

1931

Bu yılda Tansel'i Muhit mecmuasında şiirler yayınlarken görürüz. Yayımlanan şiirleri sırası ile şunlardır:

Genç Vatanperverlik Şiirleri- Mehmetçiğe, Köyliye, Muhit mec., C. 3, sy. 27, s. 32, Ocak 1931.

Gönlümün Sesi,

Gâzî'ye, Yeter, Dağ Gülleri, Bir Ölünün Hatırlanışı, Mehmetçiğin Rüyası, Gurbette Akşam, Seneler, Kalbimin Bakışları, Günün Son Işıkları.

1932

1932 yılında da Tansel yalnızca şiir yayınlamaya devam etmiştir. Şiirlerini Muhit'in yanı sıra Atsız mecmuada yayınlar. Bu şiirler sırası ile *Dağ Yolunda Bir*

⁹⁸ Burada yeri gelmişken belirtelim ki Dergâh Yayınları'nın, Fevziye Hanım'ın günlüklerini yayınlaması takdire şayan bir durum olmakla birlikte, günlüklerin sonuna eklenen dizin baştan sona yanlıştır. Bu husus, ilmi araştırmalarının tamamında dizin ve indekslere ayrı bir itina gösteren Fevziye Abdullah Tansel hakkında yapılan bir neşriyata yakışmamaktadır. (T.S.)

⁹⁹ Süslü, *Sevgili Kızım-Fuat Köprülü'den Fevziye Abdullah Tansel'e Mektuplar*, s.6.

Gonca, Çoban, Köy Duyguları, Mehmetçiğe, Ne Dertliymiş Benim Başım, Zeynebim, Akşam ve Çiçekler, Mecnun Gibi Sahrâlara ve Ayrılış şiirleridir.

1933

1933 yılında yayınlanmış dört şiiri bulunmaktadır. Bunlardan *Birkaç Sual* ve *Sular* şiirleri yine Muhit mecmuasında, daha önce Muhit ve Atsız mecmualarında yayınlanan *Mehmetçiğe* şiiri bu kez Birlik gazetesinde yayınlanır. Ayrıca Varlık mecmuasında da *Gülüyorum* başlıklı bir şiir yayınlar.

1934

Bu sene içinde Tansel Orhun mecmuasında *Gece*, Varlık mecmuasında da *İç Sıkıntısı* başlıklarını taşıyan şiirlerini yayınlar.

1934 senesi, Fevziye Abdullah Tansel'in bir araştırmacı sıfatıyla ilim sahasına adım attığı sene olmasından dolayı ayrı bir önem arz etmektedir. Tansel, *Azeri Şairi Habibi'nin Neşrolunmamış Bir Gazeli* adını taşıyan ilk makalesini Azerbaycan Yurt Bilgisi mecmuasında yayınlar.

Yine aynı yıl, sözü edilen mecmuada *Fuzuli'nin Gazellerine Nazireler* ve *XIX. Asır Azeri Şairlerinden Sa'di Hakkında Birkaç Not* adlı yazıları yayınlanır.

İlk makalelerini yayınladığında Tansel henüz Edebiyat Fakültesinden mezun olmamıştır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda –seçtiği konulara da bakarak-makalelerinin yazımı ve yayınlaması aşamalarında Fuat Köprülü'nün teşviki ve desteğinin olduğu tahmin edilebilir.

1935

1935 yılında artık fakülteyi bitirmiş ve Konya'da öğretmenlik yapmaya başlamıştır. *Duyuşlar* adını taşıyan şiir kitabını da burada yayınlar. Bu kitapta Erinc soyadını kullanmıştır.

Yine aynı yıl, Ekekon gazetesinde *M.Nedim Güntel hakkında Sonuncu-İlk Tenkitleri Çevresinde Bir Cevaba Karşılık* adlı bir yazısı çıkar. Konya Kız Muallim Mektebinden mesai arkadaşı olan, Astsubay Askeri Ortaokulunda da uzun yıllar Türkçe öğretmenliği yapan Güntel aynı zamanda Konya'da Babalık, Ekekon, Selçuk gibi gazetelerde yazıları, şiirleri çıkan önemli bir isimdir. Özellikle, “*Dün Gece Mehtâba Dalıp Hep Seni Andım*” isimli güftesi ile tanınmaktadır.

Tansel'in bahsedilen yazısının yayınlandığı “Ekekon Gazetesi, CHP'nin yayın organı olarak, 14 Mart 1935 perşembe günü, kendi adıyla kurulan matbaada çıkmaya başlamıştır. Sahibi, o zamanlar Konya Belediye Başkanı olan eski Konya

Milletvekili Şevki Ergün, başyazarı da gazeteci Ziya Çalık'tı. Önce gündelik, daha sonra gınaşırı, çok sonraki yıllarda haftada üç gün yayınlanmaktaydı.”¹⁰⁰

Tansel'in şiirleri de bu gazetenin matbaasında basılmıştır.

1936

1936 yılında Tansel, Ekekon gazetesinde *Açık Mektup-Bir Talebe Velisine* adlı bir yazı yayınladı. Bu, Konya'da yayınlanan son yazısıdır. Daha sonra Ankara Erkek Lisesine geçer ve Tansel için Ülkü mecmuası macerası da başlamış olur. Ülkü'de, *XVII. Asır Saz Şairlerinden Üsküdârî ve Kadri Özyalçın, Deliktaşlı Ruhsatı* adlı iki yazı yayınladı.

1936 Kasım'ında Prof. Fuat Köprülü'nün müdürlüğünü yaptığı Ülkü mecmuasında imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü olarak çalışmaya başladı.

1937

Ülkü mecmuasında *Hayat Bir Aldanıştır* ve *Devir Nazariyesi* şiirleri yayınladı.

Aynı mecmuada *XVII. Asır Saz Şairlerinden Kâtibî Hakkında Notlar, Halkevleri Dergileri, XVII. Asır Saz Şairlerinden Keşfi, Folk-The Journal of the International Association for Folklore and Ethnology* adlı makaleleri yayınladı.

1938

Ülkü mecmuasında *Kaybolmayan Işıklar* şiiri yayınladı.

Bu yıl içinde Ülkü'de yayınlanan yazıları sırası ile şunlardır:

Makber'de Leyla ve Mecnun ile Hüsn-i Aşk Tesirleri, Ali Nihad Tarlan-Metin Şerhine Dair, Ali Nihad Tarlan-Metin Tamiri, Faruk Nafiz-Akıncı Türküleri, Folk II-The Journal of the International Association for Folklore and Ethnology, Ahmed Caferoğlu-Uygur Sözlüğü, Taha Toros-Çukurova'da Etili Şairler, Son Eseri Münasebetiyle Halid Fahri'nin Şiirleri Hakkında Birkaç Söz.

1939

Ülkü mecmuasında *Duyuşlar* şiiri yayınladı.

Bu yıl içinde Ülkü'de yayınlanan yazıları sırası ile şunlardır:

Reşad Nuri-Eski Hastalık, Âgâh Sırrı Levend, Edebiyat Tarihi Dersleri, Şeyhî ve Şeyhî'ye Nazireler, F.N.Çamlıbel, Tatlı Sert-Şiirler, Hayreddin Karan-Kara Mehmed, Milli Edebiyat Devrinde Halk Edebiyatı Tesirleri, Mustafa Nihad Özön-Namık Kemal ve İbret Gazetesi, Nahid Sırrı Örik-Anadolu'da Yol Notları, Nihad

¹⁰⁰ Seyit Küçükbezirci, “Konya Basın Tarihine Işık Tutacak Mektuplar”, <http://alsahblogger.blogcu.com>. (01.05.2017)

Sami Banarlı-Dâstân-ı Tevârih-i Âl-i Osman ve Cemşid-ü Hurşid, Ahmed İhsan Tokgöz-Matbuat Hatıralarım, Hâlid Fahri Ozansoy-Edebiyatçılar Geçiyor, Hüseyin Câhid Yalçın-Edebi Hatıralar, Hâlid Ziyâ Uşaklıgil-Kırk Yıl I-II.

1940

1940 yılında Ülkü mecmuasında altı yazı yayınlamıştır: *XVII. Asır Saz Şairlerinden Karacaoğlan Hakkında Tenkidli bir Bibliyografya ve Şairin Neşredilmemiş Bir Şiiri, Hâlid Ziyâ Uşaklıgil'in Hayatından Mülhem Küçük Hikâyeleri, Abdülhak Hamid'in Karakterine Ait Bazı Notlar, Namık Kemal ve Hece Vezni, Namık Kemal'in Ahlâkî Hususiyetlerine Dair Notlar, Namık Kemal ve Magosa Hatıraları.*

Son yazılarından, Tansel'in bu yıl Namık Kemal üzerine eğilmeye başladığını görüyoruz.

1941

1941'de yine Ülkü'de altı yazı yayınlamıştır: *XVII. Asır Saz Şairlerinden Köroğlu, Âdil Özder-XIX. Asır Saz Şairlerinden Yusufelili Muhibbî, Recâizâde Ekrem-Araba Sevdası-M.Nihad Özön Neşri, N.Fazıl Kısakürek-Namık Kemal, Şahsı, Eseri ve Tesiri, Dadaloğlu Hakkında Tenkidli Bir Bibliyografya ve Yeni Bir Eser, Thomas Moore'un Şiirlerinden Parçalar (Tercüme).*

Tansel, 1937-1941 arasında yalnızca Ülkü mecmuasında yazmış, 1941 Haziran'ında da bu mecmuadaki görevinden ayrılmıştır.

1942

1942 yılında Belleten'de *S.N.Ergun-Namık Kemal'in Şiirleri* adlı bir yazısı ile görülür. Aynı yıl İslam Ansiklopedisi için de *Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey* maddesini yazar.

1943

Mehmetçiğe şiiri bu kez Kopuz mecmuasında yayınlanır.

Namık Kemal Hakkında Belleten'de bir yazısı çıkar.

Tercüme mecmuasında *Muallim Naci ve Tercüme* adlı bir yazı yayınlar.

İslam Ansiklopedisi için *Muhammed Emin Beliş ve Seyyid B.İsmail Beliş* maddelerini yazar.

1944

Türk Hukuk Tarihi dergisi için *Namık Kemal'in Hukuki Fikirleri* adlı bir yazı yazar.

1945

İlk araştırma-inceleme kitabı *Mehmed Âkif, Hayatı ve Eserleri* Kanaat Kitabevi tarafından İstanbul'da basılır.

1946

Tercüme mecmuasında *Batı Dillerinden Manzum Tercümeler* yazısı yayınlanır.

İslam Ansiklopedisi için *Ebüzziya Teyfik* maddesini yazar.

1947

Belleten'de *Namık Kemal, Silistre Muhâsarası* başlıklı yazısı yayınlanır.

İslam Ansiklopedisi için *Ferhat ile Şirin* ve *Gazi Giray II-Edebi Şahsiyeti* maddelerini yazar.

1949

Belleten'de *H.Ziyâ Uşaklıgil-Saray ve Ötesi* yazısı yayınlanır.

İslam Ansiklopedisi için *Halîlî* maddesini yazar.

Husûsî Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hamid kitabı Ankara'da Güneş matbaasında basılır.

İyi ve Doğru Yazma Usûlleri (Örneklerle Beraber) kitabı yayınlanır.

1950

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih dergisinde *Nizâmî-Şeyhî Hüsrev-ü Şirin Mukayesesi* adlı bir yazı yayınlar.

F.Köprülü'nün doğumunun 60. Yılı'nı kutlamak için Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu tarafından çıkarılan kitapta *Tanzimat Devri Edebiyatında Halk Şairlerinin Tahkiri Meselesi* başlıklı bir yazısı ile yer alır.

Yine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih dergisinde *Mizancı Murad Bey* hakkında bir yazı kaleme alır.

İslam Ansiklopedisi için *Hüseyin Rahmi Gürpınar* maddesini yazar.

1951

Türkiyât mecmuasında *Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Hayatı ve Sanatı* adlı bir yazı yayınlar.

1952

İslam Ansiklopedisi için *Keçecizâde İzzet Molla* maddesini yazar.

Ziya Gökalp Külliyyâtı 1- Şiirler ve Halk Masalları kitabı Türk Tarih Kurumu tarafından basılır.

1953

Tercüme mecmuasında, *Muallim Naci'nin Arapça ve Acemceden Tercümeleri* yazısı yayınlanır.

Belleten'de *Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticesi* başlıklı bir yazısı yayınlanır.

60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı adlı eserde Keçecizade İzzet Molla hakkındaki yazısı ile yer alır.

Yine aynı yıl Türkiyât mecmuasında meşhur makalesi *Muallim Naci ile Recâizâde Ekrem Arasında Münakaşalar ve Bu Münakaşaların Sebep Olduğu Edebî Hâdiseler* yayınlanır. Bu makalede Muallim Naci ile Recaizade Mahmut Ekrem Bey arasında, Muallim Naci'nin Tercüman-ı Hakikat gazetesinin edebî sütununu idare ettiği 1883 yılında başlayan ve bu gazeteden uzaklaştırılması üzerine şiddetlenen tartışmalardan hareketle, hem devrin birçok edebî meselesine temas etmiş hem de Muallim Naci, Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit'in şahsiyetlerine ışık tutmaya çalışmıştır. O devre ait gazete, mecmua ve eserleri detaylı bir şekilde inceleyen Tansel'e göre münakaşalar ciddî fikir ayrılıklarından ziyade şahsî sebeplere dayanmaktadır. Ancak meselenin zamanla genişlik kazandığı ve her iki tarafın tilmizlerine intikal ettiği, bu nedenle de Muallim Naci'nin ölümünden sonra da Servet-i Fünûn devrinde hatta 1908'lere kadar birçok edebî meselenin bu iki cephe üzerinden ele alındığı vurgulanmaktadır. Makale dört başlıktan oluşmaktadır:

1. (Muallim Naci'nin) Şöhreti ve Recaizade Ekrem Bey'le Münakaşaları
2. Muallim Naci ve Recaizade Ekrem Taraftarları Arasında Münakaşalar
3. Muallim Naci'nin Çağdaşları ile Münasebetleri
4. Muallim Naci Peykleri ve Naci'nin Ölümünden Sonra Devam Eden Münakaşalar.

1954

Türkiyât mecmuasında *Süleyman Hüsnü Paşa ile Namık Kemal'in Münasebat ve Muhaberatı* yazısı yayınlanır.

1955

Tercüme mecmuasında *Türk Edebiyatında Musset'in Şiirlerinin Tercüme ve Tesirleri* yazısı yayınlanır.

Yine aynı mecmuada *Ahmet Mithat Efendi'nin Garp Dillerinden Tercüme Roman ve Küçük Hikâyeleri* adlı bir yazısı çıkar.

Türkiyât mecmuasında *Namık Kemal'in Midilli'de Yazdığı Manzum ve Mensur Eserler* başlıklı bir yazı yayınlar.

1956

Belleten'de *H. Ziyâ Uşaklıgil, Sanata Dair* adlı bir yazı yayınlar.

Bu yılın haziran ayında Talim ve Terbiye Dairesi üyeliğine tayin edilir. Ancak bu görevde faydalı olabilmesi için teklif ettiği şartlar Milli Eğitim Bakanlığınca ağır görülür ve Tansel üyeliği kabul etmeyerek hocalıkta kalmayı tercih eder.

1957

Ziya Gökalp Hakkında Yeni On Bir Eser yazısı Belleten'de yayınlanır.

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'nde *Ömer Seyfeddin'e Ait Olduğu Bilinmeyen Bir Eser ve On Şiir-Tarhan Takma Adı ile; Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset* başlıklı bir yazı yayınlar.

1958

Türkiyât mecmuasında *Sami Paşazade Sezai*, Belleten'de *Y.K.Karaosmanoğlu-Zoraki Diplomat* yazıları çıkar.

Yine Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'nde *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yeni İki Eseri: Hep O Şarkı ve Anamın Kitabı* başlıklı bir yazı neşreder.

1959

Türk Yurdu mecmuasında *Namık Kemal'in Bilinmeyen İki Eseri: Mecmua-i Siyâset ve Midilli Risâlesi, Ziya Gökalp'in Yeni Manzumeleri ve Ziya Gökalp'in Neşredilmemiş Şiirleri* başlıklarını taşıyan üç yazı;

Bilgi mecmuasında *Ziya Gökalp'in Son Yazıları* başlıklı bir yazı;

Belleten'de *Akdeniz Adalarının Elimizden Çıkması İçin, Hususi Mektuplarına Göre, Namık Kemal'in Mücadele ve İkazları* adlı bir yazı yayınlar.

1960

Türk Yurdu mecmuasında *Namık Kemal'in Neşredilmemiş Şiirleri, Liselerde Edebiyat Tarihi Meselesi, Ömer Seyfeddin'e Ait Olduğu Bilinmeyen Bir Eser, Ömer Seyfeddin'in Tarhan Mahlaslı Şiirleri, Ömer Seyfeddin'in Tarhan Mahlaslı Neşredilmeyen Yeni Bir Şiiri* yazıları çıkar.

Belleten'de *Namık Kemal'in Osmanlı Tarihi'ne Dair Bilgimizi Tashih ve İkmal Eden Yeni Notlar, Niyazi Berkes- Turkish Nationalism and Western Civilization- Selected Essays of Ziya Gökalp* başlıklı iki yazı yayınlar.

İslam Ansiklopedisi için *Muallim Naci*, *Nabizade Nazım*, *Edirneli Nazmi* ve *Necati Bey* maddelerini yazar.

Şinasi külliyyatı kapsamında *Şair Evlenmesi-Külliyat II* ve *Makaleler-Külliyat IV* kitaplarını yayına hazırlayıp neşreder.

New York Columbia Üniversitesi Profesörler Kurulu kararıyla Türkiye’den “Visiting Assistant Professor” (misafir öğretim görevlisi) olarak seçilir ve 1960-1961 ders yılında bu üniversitenin Yakın ve Orta Doğu Dilleri ve Kültürleri kürsüsünde haftada dört saat Modern Türk Edebiyatı, eski ve yeni harflerle metin şerhi dersleri okutur.

25 Temmuz 1960’ta Zeki Velidî Togan’ın ayrılması ile Türk Ocakları Merkez İdare Heyetine ve Hars Heyeti a’zâlığına getirilir. (Tansel ayrıca Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü ve Kubbealtı Akademisinin de üyelerindendir.)¹⁰¹

1961

Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi’nde *Muallim Naci’nin Dinî Eserleri* yazısı yayınlanır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Türk İslam Dinî Edebiyatı Serisi kapsamında *Çocuklar İçin Dinî Şiirler* kitabını yayına hazırlayıp neşreder.

1962

1962 yılı içinde Belleten’de üç yazısı çıkar:

Dr. Ernest Edmonson Ramsaur, The Young Turks-Prelude to the Revolution of 1908,

Uriel Heyd, Ottoman Documents on Palestine, 1552-1615,

J.D.Pearson, Index Islamicus, 1906-1955.

İslam Ansiklopedisi için *Nedim*, *Hoca Neşet*, *Osman Nevres Paşa* maddelerini kaleme alır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Türk İslam Dinî Edebiyatı Serisi kapsamında *Tanzimât Devri Edebiyatında Dinî Şiirler* ve *Servet-i Fünûn ve Son Devir Edebiyatında Dinî Şiirler* kitaplarını hazırlayıp neşreder.

İyi ve Doğru Yazma Usûlleri-Tashih ve Mürâcaat El Kitabı I. Cilt yayınlanır.

1963

Belleten’de *H.F.Schurmann, The Mongols of Afganistan, An Ethnography of the Mongols and Related Peoples of Afganistan,*

¹⁰¹ Binark ve Sefercioğlu, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası*, s.X.

Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Haşim, Şiiri ve Hayatı yazılarını yayınlar.

Orkun mecmuasında *Ahmed Hikmet Müftüoğlu'nun Gözden Kaçan Bir Eseri-Monolog: Kadın Oyuncak Değildir* yazısı çıkar.

İyi ve Doğru Yazma Usûlleri-Kompozisyon II. Cilt yayınlanır.

1964

Belleten'de;

Ahmed Vefik Paşa (3 Haziran 1823-2 Nisan 1891),

Ahmed Vefik Paşa'nın Eserleri başlıklı yazıları çıkar.

Orkun mecmuasında daha evvel Belleten'de yayınladığı *Akdeniz Adalarının Elimizden Çıkmaması İçin, Hususi Mektuplarına Göre, Namık Kemal'in Mücadele ve İkazları* yazısını tekrar neşreder.

Tercüme mecmuasında *Türk Edebiyatında Mektup* adlı bir yazı kaleme alır.

1965

Belleten'de;

Ahmed Vefik Paşa'nın Şahsiyetinin Teşekkülü, Husûsî Hayatı ve Muhtelif Karakterleri, Ahmed Vefik Paşa'ya Dair Fıkralar,

Dr. Şükrü Elçin, Anadolu Köy Ortaoyunları (Köy Tiyatrosu) yazıları çıkar.

Ziya Gökalp Külliyyatı II- Limni ve Malta Mektupları'nı neşreder.

Bu yılın 16 Ekim'inde Tansel, Fuad Köprülü'nün bir kaza geçirdiğini ve hastaneye kaldırıldığını öğrenir. Bu tarihten itibaren Köprülü'nün hayatını kaybettiği 28 Haziran 1966 Salı gününe kadar neredeyse her gün, Tansel'in günlüklerinde bu elim hadisenin kendisi üzerinde bıraktığı tesiri okunabilir.

1966

1966 Tansel için kederli bir senedir. Hocasını kaybetmenin üzüntüsünü uzun süre üzerinden atamamıştır.

Belleten'de;

Halide Edip Adivar, Hatıraları: Mor Salkımlı Ev,

Nekroloji-Memleketimizin Acı Kaybı, Prof. Dr. Fuad Köprülü

Prof. Dr. Fuad Köprülü'nün Şiirleri yazıları yayınlanır.

Türk Yurdu mecmuasında;

Millî Edebiyat Devrinde, Yunus Emre Hakkında Yazılan Şiirler,

Namık Kemal'e Ait Olduğu Bilinmeyen Bir Makale: Casus,

Namık Kemal'in Basılmamış Bir Mektubu-Ölümünün 78'inci Yıldönümü Münasebetiyle başlıklı yazıları çıkar.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mecmuasında *Nekroloji-Memleketimizin Acı Kaybı, Prof. Dr. Fuad Köprülü* yazısı ile yer alır.

Günlüklerinden, bu yıl içinde Tansel'in *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*'ın tashihi ve *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları*'nı yayına hazırlamakla meşgul olduğunu da öğreniyoruz.¹⁰²

1967

Bu yıl içinde Belleten'de çıkan yazıları şunlardır:

Dr. Olcay Öner toy, Midhad Cemal Kuntay'ın Namık Kemal Adlı Eserinin Şahıs ve Eser Adları İndeksi,

Dr.Şerif Mardin, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908),

Kırım Han'ı IV. Mehmed Giray'ın Kâmilî takma adı ile yazmış olduğu Koşma ve Türküler.

Türk Kültürü mecmuasında da şu iki yazısıyla yer alır:

Ölümünün Birinci Yıldönümü Münasebetiyle—Prof. Dr. Fuad Köprülü Hakkında Bazı Notlar,

Ahmed Haşim'in Bilinmeyen Şiirleri—Hakkında Yeni Basılan Bir Eser Münasebetiyle.

Yine Defne mecmuasında *Yazı Hayatının 50.Yılı Jübilesi Münasebetiyle—Hâlîde Nusret Zorlutuna'nın Eserleri ve Edebî Şahsiyeti* başlıklı yazısı yayınlanır.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mecmuasında da *Bir Mevlevî Nâsir ve Şâiri—Mehmed Nâzım Paşa, Basılı Eserleri ve Yazma Şiir Mecmuası* yazısı ile görünür.

Türk Tarih Kurumu Yayınlarından *Namık Kemal'in Hususî Mektupları I-İstanbul, Avrupa ve Magosa Mektupları* yayınlanır.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınlarınca *Türk-İslam Edebiyatı-Klasik Türkçe Dini Metinler 1.Cilt* yayınlanır.

¹⁰² Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.29-47.

Günlüklerinden anlaşıldığı kadarıyla bu dönemde Tansel'in gündeminde Fuat Köprülü'nün makalelerinin yayınlanması da vardır ¹⁰³

1968

1968 senesinde Belleten'de iki yazısı çıkar:

Nekroloji-Ali Cânib Yöntem (1887-26 Ekim, 1967),

Prof. Elie Kedouire, Afghani and 'Abduh, An essay on religious unbelief and political activism in modern Islam.

Türk Kültürü mecmuasında da:

XVII. Asır Saz Şairleri Hakkında Notlar: I- Bursalı Halil ve Bilinmeyen Bir Şiiri; II-Şâhin'in Bilinmeyen Bir Şiiri; III-Safâyî'nin Bilinmeyen Bir Şiiri,

Ölümünün İkinci Yıldönümü Münasebetiyle—Prof.Dr.Fuad Köprülü'nün Yazıları İçin Basılmamış Bibliyografyalar,

Bir Hâriciyecimizin Abdülhak Hâmid Tarhan Hakkında Notları yazıları ile yer alır.

Ayrıca Türk Yurdu mecmuasında *Recâizâde Mahmud Ekrem'in Besteli Şiirleri,*

Vakıflar dergisinde *Nekroloji—Memleketimizin Acı Kaybı, Prof. Dr. Fuad Köprülü* ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mecmuasında da *Seyyid Aziz Mahmud Hüdâyî* başlıklı yazıları yayınlanır.

1969

Türk Kültürü mecmuasında:

Memleketimizde, 1908'den Önce Rusların Gizli Çalışmaları ve Namık Kemal'in Komünizm, Sosyalizm Hakkında Düşünceleri,

Vefatının Üçüncü Yıldönümü Münâsebetiyle—Fuad Köprülü'nün 1913'te Türk Milliyetçiliği Hakkında Bazı Fikirleri: Türklük-İslamlık,

Mehmed Emin Yurdakul'un Bu Güne Kadar Dikkat Çekmeyen Bir Hususiyeti: Çocuklar İçin Yazdığı Şiirler başlıklı yazıları ile yer alır.

Belleten'de:

Doğumunun Yetmiş Sekizinci Yıldönümü Münasebetiyle Prof. Dr. Fuad Köprülü'nün İlk Yazısı, Basın Hayatının Başlangıcına Dair Bilgimizi Düzelten ve Tamamlayan Yeni Notlar,

¹⁰³ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.48.

Max Meyerhof and Joseph Schacht, The Teologus Autodidactus of Ibn Al-Nafis yazıları yayınlanır.

Türk Folklor Araştırmaları mecmuasında *Âşık Erbâbî Hakkında Araştırmalar, Basılmamış Bir Koşma ve Destanı* başlıklı yazısı çıkar.

Türk Ansiklopedisi için *Mehmed Ziya Gökalp* maddesini kaleme alır.

Namık Kemal'in Hususî Mektupları II, İstanbul ve Midilli Mektupları yayınlanır.

Mehmed Emin Yurdakul'un Eserleri I-Şiirler kitabı yayınlanır.

Ömer Seyfeddin'in Şiirleri'ni yayımlar.

1970

Türk Kültürü mecmuasında:

Ahmed Hikmet Müftüoğlu'nun Bilinmeyen İki Şiiri,

Ömer Seyfeddin'in Ölümünün Ellini Yıldönümü Münasebetiyle Milli Kütüphanedeki Anma Töreni ve Bilinmeyen Bir Eseri: Türklük Mefkûresi,

Ölümünün Dördüncü Yıldönümü Münasebetiyle—Fuad Köprülü'nün Türk Ocaklılarla İzmir Seyahati ve Temsil Edilen Manzum Tiyatrosu: Türk'ün Duası;

Belleten'de:

Ömer Seyfeddin'in Şiirleri Ek II- Yeni Dokuz Manzumesi ve Köroğlu Destanı,

Mücellidoğlu Ali Çankaya, Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler;

Türk Yurdu mecmuasında:

Türk Şiirinde Sade Türkçe, Hece Vezniyle Yazmak ve Halk Edebiyatından Faydalanma Cereyanının Bir Devresi;

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mecmuasında;

Gül Baba Adı Verilen İki Ayrı Şahsiyet- Molla Murad Divanı ve Sünbül Sinan;

Archivum Ottomanicum'da;

Cümcüme Sultan, Ottoman Translations of the Fourteenth Century Kıpçak Turkic Story başlıklı yazıları ile yer alır.

Türk Ansiklopedisi için *Mehmed Akif Ersoy, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Azmizâde Hâletî, Halilî, Acem Hamidî, Hayâlî Bey, Hayretî, Hengâmi* ve hikâye maddelerini kaleme alır.

Yine bu yıl içinde, liselerde tarih öğretmenliği yapan, en küçük ablası Zekiye Erinç (D.1910)'i kaybeder.

Fevziye Abdullah Hanım'ın 1970 senesinde kısa bir Nevşehir seyahati yaptığını da günlüklerinden öğreniyoruz.¹⁰⁴

1971

Türk Kültürü mecmuasında:

Muallim Naci'nin Türk Dilinin Sadeleştirilmesi, Dil Cemiyeti Kurulması Hakkında Düşünceleri,

Kırım Hanı IV. Mehmed Giray'ın Elimize Geçen Yeni Bir Koşması;

Hayat-Tarih mecmuasında:

Mecmuamızda Yayınlanan Bir Konuşma Münasebetiyle—Faruk Nafiz'in İlk Şiirleri;

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mecmuasında:

Olanlar Şeyhi İbrahim Efendi ve Devriyesi yazıları ile yer alır.

Türk Ansiklopedisi için *Seyyid Aziz Mahmud Hüdâyî ve Yozgatlı Mehmed Hüznî* maddelerini kaleme alır.

Türk-İslam Edebiyatı Türkçe Dinî Metinler kitabı yayınlanır.

Kızkardeşi Aliye Gören (D.1905)'i kaybeder.

1972

Belleten'de:

Halil Adlı İki Saz Şairimiz Hakkında Elde Ettiğimiz Yeni Bilgiler ve Yeni Şiirler,

Günümüze Kadar Bilinmeyen Beş Saz Şairimiz Hakkında Notlar ve Şiirlerinden Örnekler (I-Sipâhî, II-Sinânî, III-Lisânî, IV-Cûdî, V-Şey'î) Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü (4 Aralık 1890-28 Haziran 1966)'nın Aziz Hatırasına başlıklı yazıları;

Kubbealtı Akademisi mecmuasında:

¹⁰⁴ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.57-58.

Şâhin'in Bir Türküsü,

Memleketimizde Folklor İlim Kolu Hakkında Yazılan İlk Makale-Yeni Bir İlim: Halkiyât: Folklore,

Hüseyin Rahmi'nin Halkçılığı, Eserlerinde Kullandığı Türkçe Tabirler, Halk Mecazları, Türk Argosu başlıklı yazıları çıkar.

Türk Ansiklopedisi için *İsmail Safâ* ve *Keçecizade İzzet Molla* maddelerini yazar.

Kitap Haberleri Bülteninde:

Ekrem Hakkı Ayverdi, İstanbul Mimari Çağının Menşei, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, 630-805 (1230-1402); Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, 805-855 (1403-1415) yazıları yayınlanır.

Ömer Seyfeddin'in Şiirleri Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları tarafından yayınlanır.

1973

Kubbealtı Akademisi mecmuasında:

Bibliyografya Tabirinin Edebiyatımızda İlk Önce Kullanılışı, Bu İlim Kolunun Mâhiyetini Anlatan İlk Yazı Hakkında,

Celal Sâhir Erozan'ın Bilinmeyen Takma Adı: Hakkı Nâşir, Bu Adla Basılan Şiirleri ve Bir Eseri,

Fuad Köprülü ve Türk Milliyetperverliği,

Türkçenin Sırları (Nihad Sami Banarlı'nın kitabı hakkında bir tanıtım yazısı) başlıklı yazıları yayınlanır.

Azerbaycan Türk Kültür dergisinde *Unutulmuş Bir Şair ve Güzel Kafkas Destanı* yazısı yayınlanır.

Türk Ansiklopedisi için *Ebu Bekir Kânî* ve *Karacaoğlan* maddelerini yazar.

Namık Kemal'in Hususî Mektupları III, VI. Midilli Mektupları yayınlanır.

1945'te Kanaat Kitabevi tarafından basılan Mehmed Akif monografisi, İrfan Yayınları tarafından *Mehmed Akif, Hayatı ve Eserleri, Düzeltme ve Eklemelerle İkinci Basım* adıyla tekrar yayınlanır.

Bu yılın 3-9 Eylül'ünde ablası Şaziye Hanım'la Bursa seyahatine çıkar ve Kükürtlü'de kalırlar.

25 Aralık 1973'te Türk Kadınları Kültür Derneğinde Mehmed Akif hakkında bir konferans verir.¹⁰⁵

1974

Kubbealtı Akademisi mecmuasında:

Ölenlerimiz İçin-Faruk Nafiz Çamlıbel,

Celal Sâhir Erozan'ın ve Şairlerimizden Sekizinin Kullandıkları İğreti Adları İspatlayan Notlar,

Fuad Köprülü'nün Önsözüyle Basılan Eserler ve İmzasız Bir Önsözü yazıları yayınlanır.

Türk Kültürü mecmuasında *XVII. Asrın Unutulmuş Saz Şairlerinden Kırımı ve Bir Koşması* başlıklı yazısını yayımlar.

Belleten'de *Ekrem Hakkı Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, 855-886 (1451-1481)* yazısı yayınlanır.

Türk Ansiklopedisi için *Kaside, Kâtibî-XVII. Asır Saz Şairi, Keşfi, Köroğlu ve Koşma* maddelerini kaleme alır.

Bu yılın ağustos ayında, ablası Şaziye Hanım'la İzmir üzerinden Denizli'ye gider ve orada birkaç gün dinlenir.

Yine 1974 Ağustos'unda Kubbealtı Akademisi toplantısına katılır ve bu camiadan dostları ile birlikte Nihad Sami Banarlı'yı ziyaret ederler. Kısa bir süre sonra da Banarlı hayatını kaybeder. Tansel, Banarlı'nın cenaze törenine katıldığını da belirtmiştir.¹⁰⁶

1975

Kubbealtı Akademisi mecmuasında:

Ölümünün Ellinci Yılı Dolayısıyla-Ziya Gökalp'in Basılmış Eserleri Dışında Kalan Şiirleri Hakkında ve Onun Yazdığı Bilinmeyen İki Şiir,

Ölenlerimiz: Arif Nihad Asya ve Nejdet Sançar,

Fuad Köprülü'nün Armağan Ettiği ve Kendisine Armağan Edilen Eserler başlıklı yazıları yayınlanır.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam İlimleri Enstitüsü dergisinde *Uveys Karanî Hakkında Notlar ve Türk Edebiyatında Şiirler* yazısı ile yer alır.

¹⁰⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.67.

¹⁰⁶ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.70-71.

Ankara Ticaret Odası dergisinde *Ölenlerimiz: Arif Nihad Asya ve Nejdet Sançar* yazısı yayınlanır.

Türk Ansiklopedisi için *XVII. Asır Saz Şairi Kuloğlu* ve *XIX. Asır Saz Şairi Kusûrî* maddelerini kaleme alır.

Türk Kültürü'nde *Noksani Takma Adını Kullanan Üç Halk Şairimiz* (c.XIV, sayı: 158, Aralık 1975, ss.88-96) başlıklı yazısı yayınlanır.

İyi ve Doğru Yazma Usûlleri-Kompozisyon, Tashih ve Müracaat El Kitabı Ötüken Yayınları tarafından yayınlanır.

15 Şubat 1975 ve 25-27 Ağustos 1975 tarihlerinde Kubbealtı Akademisinin imlâ ve lügat meseleleri ile ilgili toplantılarına katılır.¹⁰⁷

Temmuz ayında daha evvel görev yaptığı Columbia Üniversitesi hocalarından Kathleen Burrill'i Ankara'da misafir eder.¹⁰⁸

Fuat Köprülü Armağanı'nın hazırlanması konusunda görüşmeler yürütür.

13 Ekim 1975'te, rutin sağlık kontrolü sırasında ortaya çıkan bir tümör sebebiyle ameliyat olur ve bir süre hastanede yatar.¹⁰⁹

1976

Belleten'de *Divan Şairlerimizden Fennî'nin Boğaziçi Kıyılarını Canlandıran Mesnevisi: Sâhîlnâme* yazısı yayınlanır.

Kubbealtı Akademisi mecmuasında:

Notlar ve Tenkitler,

Fuad Köprülü'nün Yazmayı Tasarladığı Eserleri ve Anadolu Din Târihine Âit Tedkikler yazıları yayınlanır.

II. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (4-9 Ekim 1976)'nde *Türk Edebiyatında Müstear Adlar ve Bunların Tesbiti Metodları* başlıklı bir tebliğ sunar.

1977

Ziya Gökalp Külliyyâtı 1- Şiirler ve Halk Masalları kitabı ikinci baskısını yapar.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam İlimleri dergisinde *XX. Asır Türk Edebiyatının Unutulmaması Gereken Şairlerinden Ali Salahaddin Yiğidoğlu (1877-1939)* yazısı yer alır.

¹⁰⁷ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.72-76.

¹⁰⁸ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.72.

¹⁰⁹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.75-76.

Kubbealtı Akademisi mecmuasında:

Ölenlerimiz: Abdülkâdir İnan,

Notlar ve Tenkidler,

Notlar ve Tenkidler: XVII. Asır Saz Şâirlerinden Kul Süleyman yazıları yer alır.

Ablası Şaziye Hanım'la birlikte bir Karadeniz seyahati yapar.¹¹⁰

1978

Belleten'de *Atatürk Hakkında Ozanlarımızın Söylediği Şiirler (1919-1938)* yazısını yayınlar.

Kubbealtı Akademisi mecmuasında:

Notlar ve Tenkidler- Mehmed Âkif'e Dair İki Vesika,

Notlar ve Tenkidler-Çanakkale Zaferimiz ve Türk Edebiyatında Çanakkale yazıları çıkar.

İyi ve Doğru Yazma Usûlleri-Kompozisyon, Tashih ve Müracaat El Kitabı Ötüken Yayınlarında ikinci baskısını yapar.

İyi ve Doğru Yazma Usulleri-III Edebiyat Kompozisyon İlmi Araştırma ve Metodları yayınlanır.

O dönem Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde görev yapan İsmet Binark'ın ricası üzerine Aydınlar Ocağı'nda "*Türk Dili ve Meseleleri*" başlıklı bir konferans verir.¹¹¹

Tansel, 1978 yılında yazdığı günlüklerin çoğunu fizik tedavi için gittiği ve yirmi gün kadar konakladığı Bolu Karacasu'da kaleme almış ve buradaki tedavi sürecinden, tanıştığı insanlardan, gördüğü yerlerden söz etmiştir. Burada kaldığı günler içerisinde Ahmet Rasim'in dört ciltlik *Şehir Mektupları*'nı okuyup fişlemek, Türk Kadınları Derneğinin çocuklar için tiyatro oyunu müsabakasına katılan üç piyesin raporlarını yazmak, Namık Kemal'in mektuplarının dördüncü cildini meydana getirecek mektupların fişlerini tasnif etmekle meşgul olmuştur.¹¹²

Fevziye Abdullah Hanım, tedavisinden ve çalışmalarından arta kalan zamanlarda civar köylere yürüyüşler yapmış, çeşitli tarihi mekânları ziyaret etmiş, hastanede ve diğer yerlerde tanıştığı genç-yaşlı hatta çocuk pek çok insanla ahbablık etmiş ve izlenimlerini günlüğüne detaylı bir şekilde kaydetmiştir. Yine

¹¹⁰ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.78.

¹¹¹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.79.

¹¹² Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.81.

günlüklerinden, burada tanıdığı çocuklara Ankara'ya dönünce posta ile kitaplar gönderdiğini ve sonraki gelişlerinde de kitaplar getirdiğini öğreniyoruz.

1979

Kubbealtı Akademisi mecmuasında *Mehmed Akif Ersoy'un Gözden Kaçan Bir Risalesi: Mebâhis-i İlm-i Servet* (Temmuz 1979, Y. 8, S. 3, s. 23) başlıklı makalesi yayınlanır.

II. Milli Türkoloji Kongresi dolayısıyla İstanbul'da *Mehmed Akif Ersoy'un Gözden Kaçan Bir Risalesi: Mebâhis-i İlm-i Servet* başlıklı bir konferans verir. (5 Şubat)¹¹³

Bu yılın ağustos ayı sonlarına doğru yine Bolu Karacasu'ya gider ve 10 Eylül'e kadar orada kalıp fizik tedavi alır. Burada Namık Kemal'in mektuplarının dördüncü cildinin tamamlanmış kısımlarını imla ve ifade bakımından düzeltmekle meşgul olur. Rosamond Lehmann'ın "*The Ballad and the Source*" adlı İngilizce romanını okur. Arta kalan zamanlarda geçen yıl olduğu gibi yöre halkı ile konuşur, civarda yaşayan çocuklarla ahbaplık ederek birlikte yayla yürüyüşleri yapar. Çeşitli kimselerden *Kasım Dede* hakkında biri ile alakalı menkıbeler dinler. Konuştuğu muhtelif erkeklere siyasi hava hakkında sorular yöneltip fikirlerini alır ve bütün izlenimlerini günlüğüne yazar.

İstanbul'da bulunduğu sırada Ankara'dan telefon alır ve evinin yakınlarında bir bombanın patlaması sonucu evinde tahribat meydana geldiğini öğrenir. (5 Ekim)¹¹⁴

1980

Kubbealtı Akademisi mecmuasında *Türk Şiirinde Sâde Türkçe, Hece Vezni ile Yazma Halk Edebiyatından Faydalanma Cereyanı ve Sirozlu Sa'di'nin Destanları* (Nisan 1980, Y. 9, s. 2, s. 34) ve *Ahenk ve Mantıki Kaybettirilmeğe Çalışan Güzel Türkçemiz* (Ekim 1980, Y. 9, s. 4, s. 10) başlıklı makaleleri yayınlanır.

4-10 Ekim tarihleri arasında İstanbul'da Türkiyat Enstitüsü tarafından tertip edilen III. Milli Türkoloji Kongresi'nde bir tebliğ sunar. Kongre sırasında Necla Pekolcay, Nermin Suner Pekin, Harun Tolasa, Osman Sertkaya gibi dostlarıyla görüşme imkânı bulur. Ayrıca Ekrem Ayverdi'nin evine de giderek Kubbealtı Akademisine vakfetmeyi düşündüğü kütüphanesi ile ilgili görüşür ve isteklerini Ayverdi'ye iletir.¹¹⁵

Günlüklerinde bu dönemde zihnini kurcalayan iki hukukî meseleye rastlıyoruz. Bunlardan ilki Avukat Şevket Beysanoğlu'nun, Fevziye Abdullah'a ait *Ziya Gökalp Külliyyatı*'nın dördüncü cildi olan *Dağınık Şiirler* adlı eserini dipnotlar,

¹¹³ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.108.

¹¹⁴ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.130.

¹¹⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.145.

eserin sonundaki notlar ve ilavelerle birlikte aşırıp başına *Şakî İbrahim Destanı* 'nı da ekleyerek Kültür Bakanlığına bastırmasıdır. Bu konuyla ilgili Tansel'in avukatı Muhsin Bademli 1976'da bir dava açmış ve 1980'de bilirkişi raporu gelmiştir. Gelen rapor Tansel'in aleyhindedir ve Tansel bu hususta temyize gideceğini, üst mahkemenin lehte karar vereceğinden emin olduğunu ifade etmektedir. Bilirkişi raporunun aleyhinde olmasını ise Beysanoğlu'nun, bilirkişi heyeti ile sık sık temasa geçmesine bağlamaktadır.¹¹⁶

İkinci konu ise Mehmed Âkif monografisini basan İrfan Yayınevi'nin telif ücretini uzun süre aksatması neticesinde açılan bir telif davasıdır ve bu mesele tatlıya bağlanmıştır.¹¹⁷

Fevziye Abdullah Tansel, son iki yılda olduğu gibi 27 Ekim 1980 Pazartesi günü Bolu Karacasu'ya gelir ve burada 17 Kasım'a kadar kalır. Âdeti olduğu üzere aile ziyaretleri yapar, çocuklara yine kitaplar getirir ve burada Namık Kemal'in mektuplarının son cildinin 1880 yılı kısmını dipnot olarak gerekli yerlere ilave eder.¹¹⁸

1981

Belleten'de:

Mustafa Kemal Hakkında Düşürülen Tarihler ve Bunların Edebi, Tarihi Değeri,

Atatürk Hakkında Aydın Sınıf Şairlerimizin Yazdığı Şiirler (1915-1938) yazıları yayınlanır.

Kubbealtı Akademisi mecmuasında *Fuad Köprülü'nün La Fontaine'in Tercemelerinden Sâdeleştirdiği İlk Şiiri* (Temmuz 1981, Y. 10, S. 3, s. 35) makalesi çıkar.

Türk Dünyası Araştırmaları dergisinde *Şehbenderzâde Ahmet Hilmi'nin Özdemir Mahlasıyla Yayınladığı Türklük-İslâm Birliği Mefkûresini Müdafaa Ettiği Şiirler* (Haziran) yazısı yayınlanır.

17 Nisan 1981'de Türk Tarih Kurumunda *Atatürk Hakkında Şiirler, Bunların Tarih ve Edebiyat Bakımından Değerlendirilmesi (1915-38)* başlıklı bir konferans verir.¹¹⁹

29 Mayıs'ta Türk Kadınları Kültür Derneği ve Azerbaycan Kültür Derneğinin balolarına iştirak eder.¹²⁰

¹¹⁶ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.139-140.

¹¹⁷ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.138-139.

¹¹⁸ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.147-153.

¹¹⁹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.162.

¹²⁰ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.165.

22-28 Haziran'da Bursa'da düzenlenen II. Milletlerarası Folklor Kongresine davet edilir. Burada, *Saz Şairlerimiz Hakkındaki Metotsuz Çalışmaların Yol Açtığı Maddi ve Manevi Zararlar* başlıklı tebliğini sunar. Kongre vesilesiyle Bursa'nın tarihi mekânlarını gezme ve görme imkânı bulur.¹²¹

21 Eylül Pazartesi günü Kenan Evren adına IX. Türk Tarih Kongresi üyeleri için Çankaya Köşkü'nde düzenlenen kabule iştirak eder.¹²²

19-23 Ekim tarihleri arasında düzenlenen IV. Milli Türkoloji Kongresine *Mustafa Kemal Hakkında Düşürülen Tarihler ve Bunların Edebi Değeri* tebliğiyle katılır.¹²³

Bu yıllarda bir taraftan da ablasının sağlığı ile ilgilenmekte, Büyüka'da oturan ve sağlık problemleri nedeniyle sık sık Ankara'ya gelen ablasının tedavi sürecini yakından takip etmektedir.

1982

Kubbealtı Akademisi mecmuasında *Kurtuluş Savaşı Hâtıralarından Dr. Hüseyin Suad Yalçın'ın Üç Şiiri* (Nisan 1982, Y. 11, S. 2, s. 44) başlıklı yazısı çıkar.

Tarih ve Edebiyat mecmuasında *Edebiyatımızda Mahlaslar Meselesi ve İki İğreti Ad: Ali Sezâ, Abaka* yazısı yayınlanır.

20-25 Eylül 1982'de Milletlerarası Türkoloji Kongresinde *Türkçenin Sadeleştirilme ve Tasfiyesi* başlıklı bir tebliğ sunar.¹²⁴

Türk Dünyası Araştırmaları dergisinde *Türkçenin Sadeleştirilme ve Tasfiyesi* yazısı yayınlanır. (21.Sayı s. 5-77-Aralık)

Kültür Bakanlığı tarafından 23-27 Ekim tarihleri arasında düzenlenen Birinci Milli Kültür Şurası Türk Dili ve Edebiyatı Komisyonunda *Türkçenin Telaffuzu, Ahengini Korumak, İmlâ, Gramer ve Lügatinin Tespiti Meselesi* başlıklı altı sayfalık bir tebliğ sunar.¹²⁵

27 Ekim 1982'de hayattaki tek ablası Şaziye Erinç'i de kaybeder. Bu olay onu derinden etkilemiş ve 1982 yılında yazdığı günlüklerin pek çoğunda üzüntüsünü dile getirmiştir.¹²⁶

Yine bu yılın eylül ayında, yakın dostlarından Şevket Rado'dan bir mektup alır. Rado, Tansel'in kütüphanesini İstanbul'a, Sabancı Vakfı'nın Beşiktaş'taki

¹²¹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.165.

¹²² Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.169.

¹²³ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.170.

¹²⁴ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.179-183.

¹²⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.188-189.

¹²⁶ Dr. Fethi Tevetoğlu hem Tercüman'daki yazısında hem de Türk Dili dergisindeki yazıda Şaziye Erinç'in vefat yılını 1987 olarak kaydetmiştir. Ancak Tansel'in günlüklerine baktığımızda ablasını 1982 yılında kaybettiği anlaşılmaktadır.

binasına taşımayı teklif eder. Bu mektuptan sonra konuyla ilgili Sakıp Sabancı ile görüşmelere başlanır.

1983

Kubbealtı Akademisi mecmuasında *Notlar ve Tenkidler - San'at ve İlim Eserlerinin Tenkidi* (Temmuz 1983, Y. 12, S3, s. 63) ve *Faruk Nafiz Çamlıbel'in Kullandığı İğreti Ad ve Gizli İmzalar* (Ekim 1983, Y. 12, S. 4, s. 43) başlıklı yazıları yayınlanır.

İyi ve Doğru Yazma Usulleri-III Edebiyat Kompozisyon İlmi Araştırma ve Metodları ikinci baskısını yapar.

12 Mart 1983 Pazartesi günü Mehmed Akif'in doğumunun yüzüncü yıldönümü dolayısıyla Ticaret ve Sanayi Odaları Birliğinde Yazarlar Birliği tarafından tertiplenen seminere gider ve Akif hakkında bir konuşma yapar.

26-30 Eylül tarihleri arasında düzenlenen V. Milli Türkoloji Kongresi'ne katılır ve *Halil Nihad Boztepe ile Faruk Nafiz Çamlıbel'in İğreti Ad ve İmzaları* başlığını taşıyan tebliğini sunar.

Bu yıl içinde kütüphanesinin vakfı için çeşitli görüşmeler yapar. Sakıp Sabancı'dan olumsuz yanıt alır. O da Türk Petrol Vakfına vakfetmek için Uğur Derman ile temasa geçer. Vakıf yöneticisi Aydın Bolak'la da yapılan görüşmelerden sonra, kütüphanesini bu vakfa bağışlamaya karar verir.

1984

Kubbealtı Akademisi mecmuasında *Millî Edebiyatı İstikbalde Aramak Lâzımdır* (Ekim 1984, Y. 13, S. 4, s. 55) yazısı yayınlanır.

Halk Kültürü Derleme Araştırma mecmuasında *Kilisli Ahmed Rif'at Bilge'nin Folklorla Çalışmaları Ve Mora Destanı* (1984/1 Gümüş Basımevi İstanbul, s.119-129) başlıklı yazısı yayınlanır.

Ömer Seyfettin'in doğumunun yüzüncü yılı dolayısıyla Atatürk Kültür Merkezince düzenlenen toplantıda “Ömer Seyfettin'in İlk Eser ve Şiirleri” hakkında konuşur. (9 Mart 1984 Cuma)¹²⁷

Kayseri'nin Develi ilçesinde düzenlenen IV. Âşık Seyrânî seminer ve şenliklerine katılır. Burada “*Everekli Seyrânî Hakkında Neşredilenler Üzerinden Çalışılması Gerekli Mevzu ve Meseleler*” başlıklı tebliğini sunar. (12 Mayıs 1984 Cumartesi)¹²⁸ Bu vesile ile Develi Ulu Camii, Develi Baba Türbesi ve Erciyes Dağı gibi mekânları da görme fırsatı bulur.

¹²⁷ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.327.

¹²⁸ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.336.

25-27 Mayıs tarihlerinde Mut'ta düzenlenen Karacaoğlan seminerine davet edilir ve katılır. Burada, “Âşık Tarzı Tesirleri” hakkında bir tebliğ sunar.¹²⁹

VI. Millî Türkoloji Kongresi (24-29 Eylül 1984)'ne katılır ve burada Ömer Seyfettin hakkında bir tebliğ sunar.¹³⁰ Bu tebliğin metni, Türk Kültürü mecmuasının Aralık 1984 tarihli 260. sayısında basılır.

Bu çalışmaların yanında Tansel, bir taraftan Namık Kemal'in mektuplarının son cildinin tashihleri ile uğraşmakta, Mehmet Emin'in *Türk'ün Hukuku* adlı eserinin tenkitli basımı üzerinde çalışmakta, Türk Dil Kurumu bünyesindeki İmlâ Komisyonu'nun çalışmaları ve imlâ kılavuzunun hazırlanması işi ile meşgul olmaktadır. Ayrıca, Tacettin Dergâhı'nın Mehmet Akif Müzesi haline getirilmesi için yapılan çalışmalara da hem fikir hem de basılı kaynak anlamında destek vermektedir.

Öte yandan, henüz tam anlamıyla netlik kazanmamış olan kütüphanesinin âkıbeti ve vasiyetinin kaleme alınması meselesi de Tansel'in gündemini meşgul eden mevzular arasındadır. Neticede 5 Mayıs 1984'te vasiyetini kaleme alarak yükseköğretim hayatından beri, yaklaşık elli yıl zarfında basılan, ayrıca sahaflardan seçip aldığı yeni ve eski harfli kitapları, çok olmamakla beraber yazma eserleri, yabancı dilde yazılmış kitapları, eski ve yeni mecmua koleksiyonlarını da içine alan, bilhassa Türk dili ve edebiyatı üzerinde çalışan araştırmacı ve incelemecilerin faydalanabileceği kütüphanesini Türk Petrol Vakfına bağışlar.¹³¹

1985

7 Mart Perşembe günü Türk Dil Kurumunda *İstiklal Savaşında Mücahit Kadınlar* konulu bir konferans verir.¹³²

10 Mart'ta, ilim, kültür ve sanat hayatımıza hizmetlerinden dolayı Yazarlar Birliği tarafından yılın üstün başarılı şahsiyeti (1984 yılının) seçilmesi dolayısıyla bir tören tertiplenir ve ödülünü dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrerem Taşcıoğlu takdim eder.¹³³

Türk Kültürü dergisinde “1.Gençlik Marşı: Dağ Başını...” (Ağustos 1985, sayı 268, s.506-509.) yazısı yayınlanır.

Kubbealtı Akademisi mecmuasında *Halil Nihad Boztepe'nin Mizahi Yazılarında Kullandığı Gözden Kaçan İğreti Adı: Karga* (Ekim 1985, Y. 14, S. 4, s. 70) yazısı yayınlanır.

Belleten'de *Halk Şairlerimizin Küçümsenmesi ve Tahkiri Meselesi* (XLIX 194) yazısı çıkar.

¹²⁹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.337-338.

¹³⁰ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.348-360.

¹³¹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.413.

¹³² Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.378.

¹³³ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.378.

İyi ve Doğru Yazma Usulleri I-II Kubbealtı Yayınlarından çıkar.

Fırat Üniversitesi'nin düzenlediği sempozyumda *Memleketimizde Gençler İçin Kurulan İlk Dernekler, Gazete ve Dergiler (1913-1920)* başlıklı bir tebliğ sunar. (30 Mayıs) Bu vesile ile çok uzun yıllar önce ayrıldığı ve anne-babasının da medfun olduğu Elazığ'ı tekrar ziyaret etme fırsatını elde eder.¹³⁴

1986

Kubbealtı Akademisi mecmuasında *Faruk Nafiz Çamlıbel'in İsmail Vecih İğreti Adıyla Üç Hicviyesi* (Ocak 1986, Y.15,S.1, s. 18) ve *Hamdullah Subhî Tanrıöver'in Kullandığı Remz ve İğreti Adlar* (Ekim 1986, Y. 15, S. 4, s. 39) yazıları yayınlanır.

İzmir'de düzenlenen III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi'nde *Atalar Sözü'nün Araştırma Kaynak Ve Metodları: Ebüzziya Tevfik'in Bosna'da Derlediği Atalar Sözü* başlıklı bir tebliğ sunar. Bu tebliğ, daha sonra basılmıştır. (Türk Folklor Kongresi Bildirileri II. Cilt, Halk Edebiyatı, Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Mifad Yayınları, Ankara, s.365 – 387)

Namık Kemal'in Husûsî Mektupları IV-VII.-VIII. Rodos ve Sakız Mektupları (Türk Tarih Kurumu Yay., Ank., 1986) yayınlanır.

1987

Kubbealtı Akademisi mecmuasında *Halk Şâirlerimizin Savaş Destanlarına Göre Yardıma Koşan Ma'nevi Ordu ve Kırım Harbi (1853-56)*, (Temmuz 1987, Y. 16, S. 3, s. 25) başlıklı makalesi yayınlanır.

Belleten'de *Memleketimizde Gençler İçin Kurulan İlk Dernekler, Gazete ve Dergiler (1913-1920)* (LI/199, Nisan 1987, s.281-304) yazısı yayınlanır.

İyi ve Doğru Yazma Usulleri-III Edebiyat Kompozisyon İlmi Araştırma ve Metodları Kubbealtı Yayınlarınca tekrar basılır.

1988

Belleten'de *Atatürk Hakkında Şiirler (1915-1938) Bunların Tarih ve Edebiyat Bakımından Değerlendirilmesi* (Belleten, 52, (204, Özel Sayı), Kasım 1988, s.1169-1193) yazısı yayınlanır. Bu yazı, söz konusu mecmuada çıkan son yazısıdır.

Türk Dünyası Araştırmaları dergisinde *Muallim Nâcî'nin Sultân Abdü'l-Hamîd'e Sunduğu Ebu's-Salâtîn Gâzî Ertuğrul Bey ve Târih-i Salâtîn-i Âl-i Osman* yazısı yayınlanır. (Nisan)

İstiklâl Harbinde Mücahit Kadınlarımız (Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank.,1988) adlı eseri yayınlanır.

¹³⁴ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.388-390.

1989

Ziya Gökalp Külliyyâtı I- Şiirler ve Halk Masalları kitabı üçüncü, *Ziya Gökalp Külliyyâtı II-Limni ve Malta Mektupları* ikinci baskısını yapar.

Kubbealtı Akademisi mecmuasında *Mehmedciğe* (Ekim 1989, Y.18, S.4, s.73) şiiri yayınlanır.

1991

İstiklâl Harbinde Mücahit Kadınlarımız (Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank.,1991) adlı eseri ikinci baskısını yapar.

2.4. Mizacı

2.4.1. Çalışma Azmi, Titizliği ve Dürüstlüğü

Fevziye Abdullah Tansel'i yakından tanıyan, bilen herkesin onun hakkında söyleyeceği ilk şey şüphesiz çalışkanlığıdır. Tansel, yetmiş altı yıllık ömrü boyunca dur durak bilmeden çalışmış, araştırmış ve yazmıştır. Yazdığı kitap ve makalelerin listesi neredeyse bir kitap hacminde olan Tansel'in hayatı kütüphanelerin tozlu raflarının arasında geçmiştir. Onun bu yönünü anlamak için, Türk Dil Kurumunun 1983'te yeniden kuruluşundan sonra kendisiyle birlikte aslî üye olarak bulunan ve çeşitli komisyonlarda sık sık bir araya gelen Orhan Okay'ın görüşlerine bakmak yeterlidir. Okay, "Silik Fotoğraflar-Portreler" kitabının Tansel'i anlattığı bölümüne uygun gördüğü başlıkla bile onun azmini ifade eder: "*Çalışkan Bir Karınca*". İlgili yazıda Tansel'in bu azmi daha detaylı bir şekilde tasvir edilir:

Toplantılar bittiğinde çok defa Kurum'dan beraber çıkıp Bulvar'dan Kızılay'a kadar sohbet ederek yürüdüğümüzde bu ufak-tefek, zayıf, zamanla biraz eğilmiş vücuduyla hemen düşüverecek sandığım insanın olağanüstü çalışkanlığı bana karıncaları hatırlatırdı. Yaz sonlarında buldukları nevaleler ile yuvaları arasında, baş döndürücü bir süratle gidip gelen bu mahlûklar kısacık ömürlerinde kaybedecek vakitlerinin olmadığını mı idrâk ediyorlardı ne? Fevziye Hanım da hocalık yaptığı okullar, kütüphaneler ve evi (o da bir kütüphaneydi) arasında zamanının değerini bilen bir karınca süratiyle mekik dokumaktaydı.¹³⁵

Yine aynı yazıda Okay, Fevziye Abdullah Hanım'ın, sayısız meşgalesi arasında üzerine aldığı hiçbir vazifeyi olurluna bırakmayan ve hemen her toplantıya yüklü bir hazırlıkla gelen mizacıyla karşılaştığına da vurgu yapar.

Fevziye Hanım'ın çalışkanlığı ve kitaplara olan düşkünlüğü ile ilgili meşhur sah haf İsmail Özdoğan Bey'in aşağıdaki hatırası kayda değerdir:

Fevziye Hanım bir gün, "İsmail Bey, ben dükkândan doymuyorum, beni depona götür." dedi, olur dedim. Kadıköy iskelesinde erkenden

¹³⁵ Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar-Portreler*, Dergâh Yay., İst., 2013, s.160-161.

buluşmayı kararlaştırdık, iskeleye çıktı, aldım depoya götürdüm. Onun meşhur, doktor önlüğü gibi bir önlüğü vardı, çantasından onu çıkardı giydi. Tabi o çalıştı öğlene kadar, karnı acıktı, tepsiyle çocuklar yemek hazırladılar, indirdik depoya, depo da bizim evin altında, bodrumda. Ondan sonra yemeğini hemen alelacele yedi, gene başladı çalışmaya. Akşam oldu, hava karardı, karnı acıkmıştır dedik, yine yemek götürdük, yine yedi, yine çalıştı. Artık ben dedim ki “Fevziye Hanım yorulmadınız mı? Bu kadar ayakta durmaktan...” Hep ayakta duruyor, bütün rafları kurcalıyor, deponun her tarafı raf. “Yok, İsmail Bey... Ben kitapla meşgul olurken asla yorulmam.” dedi ve o gece çok uzun bir zamanı tozun toprağın içinde bizim depoda geçirdi, yalnız su ve ekmek verdik ona biz. Onun dışında bir şey almadı, bir şeye ihtiyaç hissetmedi. Yani kitabı görünce her şeyi unutan bir hanımdı, yani ilimle alakalı birkaç benim tanıdığım hanımdan birisiydi.¹³⁶

Nermin Suner Pekin ise Tansel’in çalışkanlığı ve titizliği hakkında şunları nakleder:

O hangi çiçekten bal alacağını iyi bilen bir arı gibi çalışkan, Türk edebiyatının vesikaları içine dalar, cemiyet hayatımızın en canlı vesikalarını ve en canlı mevzularını yakalayarak inceler...

Tansel bütün ömrünü Türk milletine bilhassa genç nesillere milli kültürümüzü tanıtmak ve sevdirmek için yorulmak bilmez bir mücahit gibi çalışmış, çalışmıştır. Dünyanın fani zevkleri onu hiçbir zaman alakalandırmamıştır.

Onun hayatına hâkim olan prensip ciddiyet, dikkat ve titizlikti. Davranışlarından giyimine kadar sinmiş olan bu ciddiyet çalışmalarının en bâriz hususiyeti idi. Kendisi çok ciddi çalıştığı için ilimde laubaliliğe, çalakalemciliğe katiyyen tahammül edemezdi. Bunun için de tenkitleri oldukça sert olurdu.¹³⁷

Tansel’i “aziz hemşirem” diyerek tavsif eden ve onu “yeri doldurulamaz bir edebiyat tarihçisi; Türk diline her yönü ve inceliği ile vakıf usta bir dilci” olarak tanımlayan Dr. Fethi Tevetoğlu ise şu cümlelerle anlatır Tansel’in çalışma azmini:

Gecesi, gündüzü, durması ve dinlenmesi yoktu. Yalnız okuması, araştırması ve yazması vardı. Eğlencesi, zevki, mevkii, etiketi, süsü, saltanatı, serveti ve sâ mânâ yoktu. Yalnız kitapları, kalemi, kâğıdı, okuması ve öğretmesi vardı.¹³⁸

¹³⁶ İsmail Güleç, *Dem Bu Dem Demlen Bu Demden Sahhaf İsmail Özdoğan Bey’in Hatıraları*, Pati Kitap, İst., 2016, s.178-179.

¹³⁷ Pekin, “Fevziye Abdullah Tansel”, s.21.

¹³⁸ Tevetoğlu, “Bir Veli Göçtü”, Tercüman Gazetesi, İst., 14 Ağustos 1988.

Tevetoğlu'nun Tansel hakkında şu ifadeleri de dikkat çekicidir: “Ona hep şöyle derdim: Senin gibi Türk edebiyatı tarihinin altın ve mücevherlerini işleyen titiz usta kuyumcu yanında ben pul ve paralardaki demirci olabilirim ne mutlu!..”¹³⁹

Fevziye Abdullah Hanım'ın günlüklerine baktığımızda da onun ne kadar titiz ve gayretli bir insan olduğunu rahatlıkla görürüz. En önemsiz sayılabilecek hususları bile bütün ayrıntısı ile defterine kaydeden Tansel, günlük hayatına ait meselelere de bir bilim insanı hassasiyeti ile yaklaşacak kadar mesleğine âşıktır. Kolayca bulunabilecek bir bilgiyi sormak için kendisine başvurdıklarında hiç yoktan vakit kaybettiğini düşünür ve günlüğünde böyle insanlardan yakındır. Son dönemde yaşadığı sıkıntılar nedeniyle doktorunun verdiği sakinleştiriciyi neden kullanmadığını ise şu çarpıcı cümle ile açıklar: “Çünkü benim en kuvvetli bir müsekkinim var: Çalışmak...”¹⁴⁰

Osman Gümüşiz'in “sessizce kozasını ören ipek böceklerindendi”¹⁴¹ dediği Tansel için Orhan Köprülü de “hayatını sadece okumaya, yazmaya ve adam yetiştirmeye adanmış olan Tansel son derece nazik bir insandı.” der.¹⁴² Ancak Köprülü'ye göre Tansel ne kadar nazik bir insan olsa da onun bu nezaketi gerektiği zaman hırçınlaşmasına ve titizleşmesine engel teşkil etmez.

*“Kendisinin son derece katı prensipleri vardı. Pek çok makalesiyle katıldığı Türk Kültürü dergisine, yazılarında çok imla yanlış yapıldığını ileri sürerek, Prof. Dr. Şükrü Elçin ile çok yakın dostluğuna rağmen yakın yıllarda yazı yazmamakta adeta direnmiştir.”*¹⁴³

Yakın dostları onun titizliğini, hırçınlığını bilir ancak ilmî araştırmalarından istifade etmek için bu hâline seve seve katlanırlardı: “Türk Ansiklopedisi'nin yayımını yönettiğim yıllarda onun her titizlik ve hırçınlığını kabul ederek, bu milli kültür hazinesine değerli katkılarını kazandırdım.”¹⁴⁴

Muhsin İlyas Subaşı ise Fevziye Abdullah Tansel'in dürüstlüğüne vurgu yapar:

Dürüst bir insandı. Bir gün şöyle bir hatırasını nakletmişti: ‘Türk Ansiklopedisi için yazdığım uzunca bir maddeyi, aynen İslam Ansiklopedisi için de kullanmışlar. Bunun için de bana hatırı sayılır bir telif tahakkuk ettirmişlerdi. Para gelince, benim böyle bir parayı almaya hakkımın olmadığını, bunun bedelini daha önce aldığımı ifade ederek iade ettim.’ Bu hallerde alamadıkları telifler için mahkeme kapılarına

¹³⁹ Tevetoğlu, “Bir Veli Göçtü”.

¹⁴⁰ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.344.

¹⁴¹ Osman Gümüşiz, “Bir Gerçek Aydın”, Belde Gazetesi, 11 Ağustos 1988.

¹⁴² Köprülü, “Fevziye Abdullah Tansel İçin”, s.124.

¹⁴³ Köprülü, “Fevziye Abdullah Tansel”, s.124.

¹⁴⁴ Tevetoğlu, “Bir Veli Göçtü”.

*gidenleri düşünürseniz, Tansel Hoca'nın tavrının önemi daha iyi anlaşılır herhalde.*¹⁴⁵

Günlüklerini okuduğumuzda Tansel'in en çok yakındığı şeylerin başında ilmin ticarete dökülmesi, kongrelerde doktora tezlerinin sunulması veya aynı şeylerin sürekli tekrar edilmesi, bir yazının muhtelif dergilerde tekrar tekrar basılması gibi konular gelir. Çünkü her konferansına elinde malzeme hazır olsa bile günlerce çalışır ve öyle gider. Türk Tarih Kurumunda vereceği bir konferansla ilgili günlüğüne şu notu düşmüştür: "... Başkası olsa, bu iki makaleyi alıp kürsüye çıkar, orasından burasından, hiç hazırlıksız bir şeyler bulup laf ederek işin içinden kolayca sıyrılıverirdi. Fakat bu bana göre değil".¹⁴⁶

Tansel'in ilim ahlakıyla ilgili Muhsin İlyas Subaşı da önemli detaylar sunar:

*Onuruna ve ilmi şahsiyete büyük önem veriyordu. Günümüzde birçoklarının 'Kongre Ticareti' yaptığını belirterek şöyle yakınmıştır: 'Şimdi ilim de tacirlerin eline geçti. Turist âlimler türedi. Nerde yetişirler, neleri anlatırlar bilinmez ama kongreden kongreye davet edenlerin ya da devletin imkânlarını kullanarak gezerler. Bir insanın bir bildiri ile bütün bir ömrünü geçirmesi affedilir şey mi? Bizde ilim böyle mi gelişecek? Kaynağı sağlıklı olmayan, bilgisi yeterli olmayan, söyledikleri çelişkilerle dolu insanları kimler niye çağırırlar?'*¹⁴⁷

Hiclâl Demir, Tansel'in günlüklerini bu çerçevede şöyle değerlendirir:

*Günlüklerin satır aralarında Tansel'in hem çalışma disiplini hem de kişiliğinin gizli kalmış yönlerini görmek mümkündür. Milli Kütüphane, Meclis Kütüphanesi ve Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde titiz araştırmalar yapması ve yazılarını bu uzun araştırma sürecinin sonunda yazması onun akademik kimliğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Büyük emek harcadığı bu yazıların doğru yayımlanmasını da çok önemser ve matbaa provaları üzerinde defalarca tashih yapar. Kendini adadığı bu çalışmaların karşılığında beklediği hiçbir şey yoktur, son derece mütevazı bir hayat sürer.*¹⁴⁸

Milli Kütüphaneye yolu düşen pek çok ismin, yanında bir şişe süt ve bir paket bisküvi ile saatlerce çalıştığına şahit oldukları Fevziye Abdullah Hanım, yukarıda belirtildiği gibi oldukça mütevazı ve sıradan bir hayat sürmüştür. Katıldığı kongre ve sempozyumlar esnasında birtakım meslektaşları gibi uçak ve otel kavgası yapmamış, sıradan öğrenci yurtlarında, ücreti mukabilinde konaklamış ve bunu da normal karşılamıştır. Yine günlüklerinde, Yazarlar Birliği'nin çıkaracağı bir yıllık için kendisine gelen röportaj teklifini reddetme gerekçesini şu şekilde açıklar: "Bu

¹⁴⁵ Subaşı, "Fevziye Abdullah Tansel", s.48.

¹⁴⁶ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.162-163.

¹⁴⁷ Subaşı, "Fevziye Abdullah Tansel", s.49.

¹⁴⁸ Demir, "Ay Dolanır Günler Geçer", s.211.

röportajdan yana olmadığının bir sebebi de gösterişten daima, ömür boyu kaçınmış olmam; hiçbir ankete, hiçbir mülakata cevap verip razı olmadım”¹⁴⁹.

Yazarlar Birliği tarafından ödüle layık görülmesi hakkında günlüğüne kaydettiği cümleler de bu bakımdan dikkat çekicidir:

*Biri İstanbul'dan olmak üzere, Ankara'dan da beş-altı kişi, 'tebrik ederiz; ödül kazanmışsınız' diyorlar; fakat benim böyle bir ödülден hiç haberim yok. (...) Birkaç yıldır, ödül vermeler de moda halini aldı ve ayağa düştü... Bu ödüllerden biri de inşallah bana verilmiş değildir. Bu haber tahakkuk etmezse sevineceğim.*¹⁵⁰

Bütün bunlar ışığında görülmektedir ki Fevziye Abdullah Tansel, hiçbir övgü ve karşılık beklemeden, kendini adadığı ilim yolunda bıkmadan, yorulmadan çalışmış; kolaycılığa ve fırsatçılığa da meydan vermemiş, bu şekilde davranan insanlarla da mücadeleden vazgeçmemiş, dürüst, alçak gönüllü, sebatkâr bir aydın portresi çizmiştir.

2.4.2. Ailesine ve Dostlarına Düşkünlüğü-Vefası

Fevziye Abdullah Hanım altı yaşında annesini, dokuz yaşında babasını kaybetmiştir. Bu yüzden yetişme çağında anne baba ilgisi ve sevgisinden mahrum kalmış, üç ablası ile birlikte büyümüştür. Babasına olan vefasını, hemen bütün araştırmalarında bir Osmanlı geleneğine bağlı kalıp babasının adını da kullanarak gösterir.¹⁵¹

Dört kız kardeşin en küçüğü olan Fevziye Tansel, ablalarına ayrı düşkündür. Günlüklerinde onlardan sık sık bahseder. Birkaç gün mektup alamadığında endişelenir, imkân buldukça ziyaret eder, bütün meslekî yorgunluk ve yoğunluğuna rağmen sağlıklarıyla ilgilenir, daha fazla ilgi gösteremediği için de içten içe üzülür. Bir yıl arayla iki ablasını kaybeden Tansel (Zekiye Erinç 1970-Aliye Gören 1971) için son tutunacak dal büyük ablası Şaziye Erinç (1982) olmuştur:

Fevziye A. Tansel'in ablasının bulunduğu Büyükkada'ya gidiş gelişleri de günlüklerde epey yer tutmaktadır. Ablasıyla vakit geçirerek kısa tatiller yaptığı Büyükkada'nın onun hayatında önemli bir yeri vardır. İki ablasını yitiren Tansel, ablası Şaziye Erinç'e çok düşkündür ve onu da kaybedeceği endişesini sık sık duymaktadır. 1 Ekim 1982 tarihini taşıyan günlükte, Ada'daki evlerinden, ablasından ayrılıp Ankara'ya dönmek için yola çıkarken ettiği dua, bu endişeyi yansıtmaktadır:

“Ablamın tekrar tekrar elini, yanaklarını öptüm. Çabuk gel Ankara'ya diye yalvardım. Geçen seneki gibi sonbaharda değil, aralık ayı sonunda gelip baharda dönerim dedi; böylece ayrıldık. O doğru evimize dönüp giderken ben aksi istikamete, iskeleye yollandım. Dönüp

¹⁴⁹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.369.

¹⁵⁰ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.376.

¹⁵¹ Okay, *Silik Fotoğraflar-Portreler*, s.161.

arkama baktım; gözden kayboluncaya kadar durup baktım. O hiç geriye dönmeden yürüyüp gitti. Allah'ım, ablama uzun ömür ver diye dua ediyordum içimden."¹⁵²

Ona ne kadar bağlı olduğunu ve onu kaybetmenin Tansel'i ne kadar derinden etkilediğini de yine günlüklerinden okuyabiliyoruz:

25 Ekim 1982 Pazartesi

*Ablamla çok muntazam mektuplaşırdık. O da ben de mektuplarımızı alır almaz cevap yazdığımızdan, hemen her hafta mektup alırdık birbirimizden... Fakat artık, benden haber bekleyen ablacığım yoktu... Cevapsız kalmıştı mektubu... Sesimi duyuracak tek varlığımı da kaybetmiştim... Birbirimize hasretimizi artık mektuplarla duyuramayacaktık... Onu artık içime gömdüğüm, kavuşma ümidinden yoksun hasret acısıyla hatıralarımda yaşatmaya çalışacaktım...*¹⁵³

Fevziye Abdullah'ın, dostlarına da ayrı bir düşkünlüğü vardır. Kızılay Sümer 1. Sokak, 3. Kattaki dairesinde onlar tarafından ziyaret edilmek ve onlara daha çok bitki çayları ve çikolata gibi küçük de olsa ikramlarda bulunmaktan keyif alır; onların yanında dinlendiğini hisseder:

15 Ekim 1984 Pazartesi

*Bu akşam Muhyiddin Nalbantoğlu, And Gazete, Kartpostalve Koll. Şti'nin sahibi Mehmet Ali Birand Bey'le saat altı sularında geldiler; Nalbantoğlu, Oğuz Destanı, Birand ise Evliya Çelebi adlı eserini kütüphaneme hediye ettiler; saat sekize doğru gittiler... Her ikisi de memleket meseleleri ile çok ilgili, kültürlü ve uyanık gençler... Onlarla iki saat görüşmeyi zaman kaybı saymadım; bu içimi rahatlatan bir zaman oldu...*¹⁵⁴

Uzaktaki dostlarıyla mektup-telefon vasıtasıyla irtibatını devam ettirir ve bir dostunu kaybettiğinde derinden sarsılır. Günlüklerinin satır araları bu üzüntülerin yansımaları ile doludur. Söz gelimi Enver Ziya Karal'ın vefatı ile ilgili şunları yazmıştır:

18 Ocak 1982 Pazartesi

*Enver Ziya Karal'ın ölümü haberine çok üzüldüm. Onu yıllardan beri, kitaplarımın bu müessesede, birçok makalelerimin Belleten'de basımı sebebiyle bu kuruma sık sık gittiğimden ara sıra görürdüm. (...) Zeki, nüktedan ve çalışkan bir şahsiyet idi.*¹⁵⁵

Fevziye Abdullah Hanım, aile dostları ve meslek hayatındaki arkadaşları dışında, mektuplarını getiren posta memurundan marangozuna, manavına kadar

¹⁵² Demir, "Ay Dolanır Günler Geçer", s.210.

¹⁵³ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.200-201.

¹⁵⁴ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.365.

¹⁵⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.175.

herkese karşı samimiyet göstermiş, onları da aileden biri olarak görmüş ve dertleriyle dertlenmiştir. Gayrimüslim bir komşusunun hastalığı sırasında onunla yakından ilgilenmesi ve vefatı sonrasında bütün cenaze işlerini bizzat takip etmesi de onun komşuluk ilişkilerinin derecesini göstermesi bakımından mühimdir.¹⁵⁶

Bolu'daki tedavisi sırasında tanıştığı insanlarla olan bağını da hiç koparmaması, zaman zaman onları Ankara'da evinde misafir etmesi, buradaki ailelerden birinin daveti üzerine hiç üşenmeden kalkıp Bolu'ya düşünlerine katılmak üzere gitmesi onun ne kadar kadirbilir ve vefalı olduğunu ispatlayan diğer örneklerdir.

2.4.3. Dinî ve Ahlaki Yönü-Yardımseverliği:

Fevziye Abdullah Tansel inançlı, dinine bağlı, Türk-İslam ülküsü peşinde koşan ve araştırmalarını da bu ülkü doğrultusunda şekillendiren bir insandı. Onun bu yönünü Muhsin İlyas Subaşı şöyle tasvir eder:

Dindardı. İnançlarında samimiydi ve olduğu gibi görünüyordu. Bu husustaki sözleri de manidardı: 'İslam, bizim bedenimize ruh olmuştur. Türk soyu asaletini İslam'dan alır. Onun dağ kültürüyle beslenen şahsiyeti, İslam dininin vecdi ve teslimiyeti içerisinde kaynaşmış ve ortaya yepyeni bir Türk Şahsiyeti çıkmıştır. Biz, İslam'ı benimsemeseydik, dünya milletleri bizi çok çabuk eritirlerdi. Çünkü Çin'in ve arkasından Rusların tarihi hesaplaşma duyguları ve hırsları vardı. Batı da, bu kahraman, cengâver milletin akınlarını hazmedemiyordu. İşte bu noktada bize İslam yetiştirdi ve o kurtardı. Yoksa Macarlaşacak, Bulgarlaşacak, Finleşecektik ama Türkleşemeyecektik.' Yaşayışındaki sadeliği, tavrındaki tevazuu ama ilmî hassasiyeti temelde İslamî temele dayanıyordu. 'Müslüman ilim adamı dürüst olmalıdır.' diyordu.¹⁵⁷

Tansel, *Çocuklar İçin Dinî Şiirler* adlı derleme eserinin önsözünde de “ferdlerin, kendileri için olduğu kadar, mensup bulundukları aile çevresi ve memleket için de olgun ve faydalı bir insan şahsiyeti kazanarak yetiştirmeleri”¹⁵⁸ nin ve çocuklara “doğruluk, maddî ve manevî temizlik, çalışkanlık, saygı, şefkat, yardım hissi vb. iyi karakterler aşılama”¹⁵⁹ nın önemine vurgu yapar.

Günlüklerinden Tansel'in, kandil gecelerinde yahut ablalarının vefat yıldönümlerinde Kuran-ı Kerim okuyup dua ettiğini de öğreniyoruz:

¹⁵⁶ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, ss.15-17.

¹⁵⁷ Subaşı, “Fevziye Abdullah Tansel”, s.49.

¹⁵⁸ Tansel, Fevziye Abdullah, *Çocuklar İçin Dinî Şiirler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ank., 1961, s.7.

¹⁵⁹ Tansel, *Çocuklar İçin Dinî Şiirler*, s.16.

11 Kasım 1983 Cuma

Aliye ablacığım 1971’de Kasımın on birini on ikisine bağlayan gece, sabaha karşı vefat etmişti; Edirnekapı Şehitliği’nde gömülü ablacığım için, ikindi-akşam arası Yasin ve Tebareke okudum.”¹⁶⁰

“

16 Aralık 1982 Cuma

Bu gece mevlit kandili; akşamüzeri Yasin-i Şerif okudum; dua edip yine içim sızlaya sızlaya Şaziye ablacığımı andım.¹⁶¹

Çok fazla sigara içen Fevziye Abdullah Hanım’ın alkol konusundaki tavrını ise günlüğünden alınan şu cümleler açıklamaktadır:

Şule Hanım, belki içkidir, viskidir, içmeyi sever misiniz dedi. Hiç hoşlanmadığımı, fakat uykum kaçarsa, bir kadehe, bir parmak eninde konyak koyup içtiğimi, derhal uyuduğumu Mazlum’a söylemiştim. Bunu pek nadir içerim, şişedeki konyak olsa gerek dedim.¹⁶²

Fevziye Hanım’ın, üzerinde durulması gereken bir diğer yönü de yardımseverliğidir. Onun, özellikle hapisanelerde yatan ülkücü gençlere hem para yardımında bulunduğu hem de kitap gönderdiği bilinmektedir. Günlüklerinde eserlerinin telifinden bu gençlere bütçe ayırdığını ve hapisaneden mektup yazarak kitap isteyen gençlerin taleplerine kayıtsız kalmadığını görüyoruz. Tansel’in yardımseverliği hususunda Orhan Okay’ın görüşleri şöyledir:

Bir gün de, Türkoloji kongrelerinden birinde rahmetli Kaya Bilgegil onu bana böyle tanıtmıştı:

‘Fevziye Sultan.’

Neden Sultan’dı, bilmiyorum. Onda saltanat kibri veya hırsı olduğuna şahit olmadım. Hocalığı ve araştırmacılığı dışında ihtirasla bağlandığı bir işi, idareciliği olmamıştı. Bilgisini kendisine saklayan bir insan da değildi. Pek çok üniversite hocası onun bilgisinden faydalanmıştır. İlmini olduğu kadar hayatı boyunca topladığı kitaplarını, belgeleri, notları daha sağlığında bir vasiyetnameyle genç araştırmacılara cömertçe ihsan etmişti. Belki de cömertliği ve ihsanlarıyla sultanı, kim bilir.¹⁶³

2.4.4. Politik Tutumu:

Fevziye Abdullah Tansel’in siyasî tavrını incelediğimizde, bu tavrı belirleyen en önemli etkenin millî ve manevî değerlere bağlılığı olduğunu görürüz. Bu yüzden, kendini “sağ” olarak tanımlamış, sağdaki partileri desteklemiş ve “sol” zihniyetten memlekete fayda gelmeyeceğine inanmıştır. Mehmet Cemal Çiftçiğüzeli, Tansel’in

¹⁶⁰ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.308.

¹⁶¹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.314.

¹⁶² Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.364.

¹⁶³ Okay, *Silik Fotoğraflar-Portreler*, s.159.

oyunu hep Adalet Partisi'ne verdiğini, Anavatan gelince buraya yöneldiğini belirterek ölçüsünün “milliyetçilik” olduğunu söyler.¹⁶⁴

Fevziye Abdullah Hanım ise, günlüklerinde siyasete bakışını şu şekilde ifade etmiştir:

6 Kasım 1983 Pazar

*Şu anda dokuza yirmi var. Sokağımızın hemen köşesindeki Tapu Kadastro Lisesine gidip reyimi Milli Demokrat Parti'ye verdim. Aslında hiçbir partiyi tutuyor değilim; çünkü kuruluş bakımından hepsinin temeli çürük...*¹⁶⁵

Tansel her ne kadar milliyetçi bir çizgiyi takip etse de yukarıdaki ifadeler onun işinin siyaset değil memleket olduğunu ispatlar niteliktedir. Zaten yeri geldiğinde milliyetçileri de eleştirmekten geri durmamıştır:

4 Eylül 1979 Salı

*Konuştüğüm muhtelif erkeklere, köyün siyasi havasını sordum. Cesaretle, bu köyde herhalde komünist Halk Partili yok dedim. Yanılmıyordum. Hepsinin uzun uzun konuşmalarından, o temayülde oldukları anlaşılıyordu. Buna çok sevindim. Memleketi, bu sefer de, Demokrat Parti'nin 1950 zaferi gibi, köylülerin, bozulmayan dindar, Türk köylülerin kurtaracağı ümidi bende kalmadı. Tanrı, inşallah bu defa yurdumuzu, şarlatan, kendi menfaatinden başka bir şeyini düşünmeyen, çıkarı uğruna her tavizi veren tembel milliyetçilerden korur da bir daha bugünkü hale düşmeyiz.*¹⁶⁶

Fevziye Hanım'ın yine en hassas olduğu noktalardan birinin komünizm olduğunu da aynı tarihli günlüğünde görüyoruz:

*Kapıları, ardına kadar cahil ve memleketi felakete sürükleyen, yaşama gücünü yok etmeye içten-dıştan çalışan, yurdumuzu mahvetmeye uğraşan komünist zorbalardan, bunların çöreklediği derneklerden inşallah selamete kurtuluruz.*¹⁶⁷

Tansel'in Bülent Ecevit hakkındaki düşüncesi de dikkat çekicidir:

16 Ağustos 1978 Çarşamba

Bu sabah kahvaltıya inince, Mithat Özen'in benden önce benim oturduğum masaya gelmiş olduğunu gördüm. Bana, “merak ettiğim bir şey var, Ecevit hakikaten idealist mi? dedi. Onun, dıştan gelen emirlerle işlerini ayarladığını, içeriden de kendisini destekleyen cahil,

¹⁶⁴ Çiftçiüzeli, “Fevziye Abdullah Hanımefendi”, <http://www.kocaeliydinlarocagi.org.tr/Yazi.aspx?ID=3261>, (03.02.2012).

¹⁶⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.306.

¹⁶⁶ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.123-124.

¹⁶⁷ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.124.

*menfaatperest vb. bir zümre bulunduğunu söyledim; bu ve benzeri izahlarım dolayısıyla rahatladı.*¹⁶⁸

İsmet İnönü'nün ölümü üzerine günlüğüne düştüğü not da ilginçtir: “İnönü'nün ölümü: Salı 16.10'da. “Üzkürû mevtaküm bi'l-hayr” (Ölülerinizi hayırla yâd ediniz) demeye bile dilim varmıyor.”¹⁶⁹

Fevziye Abdullah Tansel'in politik tutumunu Mehmet Cemal Çiftçigüzeli şöyle özetler:

*Askerî yönetimlerin ülke kültür hayatı için bir şanssızlık olduğunu söyler, TBMM kütüphanesine 12 Eylül darbesi sırasında özel izinle girmesini ve ancak birkaç gün müsaade edilmesini hiç unutmadığını anlatırdı. Cahil bürokrat, bilgisiz kamu görevlisi ve tembel, kolaycı, muhteris ve intihalcı akademisyenlerden kusacak kadar usanmıştı. Çok sesli hayatın önemini vurgular ama cehalete hiç ama hiç taviz vermezdi.*¹⁷⁰

2.4.5.Diğer Hasletleri ve Alışkanlıkları

Yukarıda sayılan özelliklerinin dışında Tansel'in yüzmekten ve yürüyüş yapmaktan keyif alan, fırsat bulduğunda konser-sergi gibi etkinliklere katılan, hayvanlara düşkün olan biri olduğunu da belirtmek gerekir.

¹⁶⁸ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.87.

¹⁶⁹ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.67.

¹⁷⁰ Çiftçigüzeli, “Fevziye Abdullah Hanımefendi”, <http://www.kocaeliaydinlarocagi.org.tr/Yazi.aspx?ID=3261>, (03.02.2017).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. Sanat Eserleri

3.1.1. Duyuşlar (Şiir Kitabı)

İlk şiirini 1929'da yayınlayan Fevziye Abdullah Tansel, 1930'lu yılların sonlarına kadar şiir yazmayı sürdürmüş ve şiirlerini *Türk Dili (Balıkesir)*, *Muhit*, *Atsız mecmua*, *Varlık*, *Ülkü*, *Orhun mecmuası*, *Yolların Sesi* gibi yayın organlarında neşretmiştir. 1935 yılında ise şiirlerini *Duyuşlar* adı altında toplamış ve bu eser, Ekekon Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Sayı bakımından çok fazla olmamakla birlikte yazdığı şiirlerin hemen hepsinde coşkun bir lirizm, temiz ve sade bir dil hâkimdir. Çoğunlukla hece veznini kullanmış, ayrıca aruz denemeleri de yapmıştır. Halk şiiri geleneğinden de yararlanan Fevziye Abdullah'ın şiirleri arasında koşma, semai, türkü gibi nazım şekillerinin başarılı örnekleri vardır. Ancak şiirlerinde kendisinden sonraki şairleri etkileyecek orijinal bir üslup yakalayamamış ve bu sebeple edebiyat tarihimizde bir şair olarak değil nitelikli bir araştırmacı ve edebiyat tarihçisi olarak iz bırakmıştır. Onun şairliği hakkındaki ilk ve önemli değerlendirmeyi henüz öğrencilik yıllarında iken hocası Halide Nusret yapmıştır:

Evet, pek orijinal değildi. Pek engin dalışları, baş döndüren uçuşları yoktu. Fakat daha o zamandan vezne, kafiye, dile öyle bir hâkimiyet, konuyu elinde bir balmumu külçesi gibi öyle bir kalıba döküşü vardı ki beğenmemek mümkün olamazdı.

*'Bu yoldan geçip belki ileride başka bir amaca varacak. Fakat bu yoldan mutlaka geçmesi gerek!' diye düşünüyordum ve ilerlemesini daima teşvik ediyordum.*¹⁷¹

Nihad Sami Banarlı da Tansel'in "ince duygulu şiirleri, yerli, millî ve halk tarzı söyleyişleriyle" bir kıymet olduğunu belirtmektedir.¹⁷²

Fevziye Abdullah, süreli yayınlarda çıkan şiirlerinin bir kısmını kitabına almamış, bazı şiirlerini ise hiçbir yerde neşretmemiştir. Bu nedenle şiirlerini

¹⁷¹ Zorlutuna, *Benim Küçük Dostlarım*, s.99-100.

¹⁷² Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, s.1232.

incelemeye başlamadan evvel, kaleme aldığı şiirlerinin tamamını üç başlık halinde tasnif etmeyi faydalı buluyoruz:

3.1.1.1Fevziye Abdullah Tansel'in Şiirlerinin Tasnifi:

3.1.1.1.1.Herhangi Bir Süreli Yayımda Çıkan Şiirleri:

1. *Baharda Kar*, Türk Dili (Balıkesir) gazetesi, 1040. Sayı, 16.10.1929.
2. *Sokak Kızı*, Türk Dili (Balıkesir) gazetesi, 1050. Sayı, 28.10.1929.
3. *Gazi 'ye*, Türk Dili (Balıkesir) gazetesi, 1069. Sayı, 20.11.1929.
Muhit mec., C. III., Sayı 31, Mayıs 1931, s.16.
4. *Genç Vatanperverlik Şiirleri- Mehmetçiğe*, Muhit mec., C.III., Sayı 27, Ocak 1931, s.32. (Duyuşlar, s.40)
Atsız mec., C. II., Sayı 14, Haziran 1932, s. 26.
Birlik gazetesi, C.I., Sayı 4, 5.10.1933. s.3.
Kopuz mec., C.I, Sayı 4, Ağustos 1943. s.74.
5. *Genç Vatanperverlik Şiirleri- Köylüye*, Muhit mec., C.III, Sayı 27, Ocak 1931, s.32. (Duyuşlar, s.50)¹⁷³
6. *Gönlümün Sesi*, Muhit mec., C.III, Sayı 29, Mart 1931, s. 12. (Tansel, bu şiiri Duyuşlar'a *Gönülden Kopan Sesler* başlığı ile almıştır. S.36-37)
7. *Yeter*, Muhit mec., C. III, Sayı 31, Mayıs 1931, s. 16. (Duyuşlar, s.34)
8. *Dağ Gülleri*, Muhit mec., C. III, Sayı 32, Haziran 1931, s.3. (Duyuşlar, s.33)
9. *Bir Ölü'nün Hatırlanışı*, Muhit mec., C.III, Sayı 33, Temmuz 1931, s.50.
10. *Mehmetçiğin Rüyası*, Muhit mec., C.III, Sayı 35, Eylül 1931, s.2.
11. *Gurbette Akşam*, Muhit mec., C.III, Sayı 35, Eylül 1931, s.32. (Duyuşlar, s.38)
12. *Seneler*, Muhit mec., C.III, Sayı 36, Ekim 1931, s.20.
13. *Kalbimin Bakışları*, Muhit mec., C.IV, Sayı 37, Kasım 1931, s.21.
14. *Günün Son Işıkları*, Muhit mec., C.IV, Sayı 38, Aralık 1931, s.3.
15. *Dağ Yolunda Bir Gonca*, Muhit mec., C.IV, Sayı 40, Şubat 1932, s.5.
16. *Çoban*, Muhit mec., C. IV, Sayı 41, Mart 1932, s.25.
17. *Köy Duyguları*, Muhit mec., C.IV, Sayı 44, Haziran 1932, s.9.
18. *Ne Dertliymiş Benim Başım (Türkü)*, Atsız mec., C.II, Sayı 15, Temmuz 1932, s.51. (Duyuşlar, s.54)
19. *Zeynebim*, Muhit mec., C.IV, Sayı 46, Ağustos 1932, s.21.
20. *Akşam ve Çiçekler*, Atsız mec., C.II, Sayı 17, Eylül 1932, s.100.
21. *Mecnun Gibi Sahralara (Koşma)*, Muhit mec., C.IV, Sayı 48, Ekim 1932, s.27. (Duyuşlar, s.56)
22. *Ayrılış*, Muhit mec., C.V, Sayı 50, Aralık 1932, s.35.¹⁷⁴
23. *Birkaç Sual*, Muhit mec., C.V, Sayı 53, Mart 1933, s.15. (Duyuşlar, s.66)
24. *Sular*, Muhit mec., C.V, Sayı 54, Nisan 1933, s.16. (Duyuşlar, s.64)
25. *Gülüyorum*, Varlık mec., C.I, Sayı 7, 15.10.1933, s.105. (Duyuşlar, s.61)

¹⁷³ Musa Süreyya Bey tarafından bestelenmiştir.

¹⁷⁴ İsmail Baha Süreysan tarafından bestelenmiştir.

26. *Gece*, Orhun mec., C.I, Sayı 3, 05.01.1934, s.55. (Duyuşlar, s.72)
27. *İç Sıkıntısı*, Varlık mec., C.I, Sayı 13, 15.01.1934, s.205. (Duyuşlar, s.62-63)
28. *Hayat Bir Aldanıştır*, Ülkü mec., C.IX, Sayı 49, Mart 1937, s.10.
29. *Devir Nazariyesi*, Ülkü mec., C.X, Sayı 56, Ekim 1937, s.159.
30. *Kaybolmayan Işıklar*, Ülkü mec., C.XI, Sayı 63, Mayıs 1938, s.260.
31. *Duyuşlar*, Ülkü mec., C.XII, Sayı 71, Ocak 1939, s.422.
32. *Koşma-Yüreğim Kan Ağlar Yüzüm Gülümser*, Yolların Sesi mec.,

3.1.1.1.2.Duyuşlar İsimli Kitabına Aldığı Şiirler (Kitaptaki sıralama esas alınmıştır.):

1. *Duyuşlar*
I (08.12.1934)¹⁷⁵
II (28.10.1933)
III
IV
V
VI (Üniversite Kütüphanesi-18.04?.1934)
VII
VIII
IX (01-02.05.1934)
X (1933)
XI (17.07.1934)
XII (27.03.1934)
XIII (19.07.1934)
XIV (20.08.1934)
XV (20.05.1934)
XVI (09.04.1934)
2. *Dağ Gülleri-Yeter-Gönülden Kopan Sesler-Gurbette Akşam-Mehmetçiğe*
Dağ Gülleri (1929)
Yeter (1929)
Gönülden Kopan Sesler (1929)
Gurbette Akşam (1929)
Mehmetçiğe (1929)
3. *Elaziz-Sevdiklerim*
Elaziz (1930)
Sevdiklerim (1933)
4. *Günün Son Işıkları-Köylüye*
Günün Son Işıkları (1931)

¹⁷⁵ Şiirlerin yanında verilen yer isimleri ve tarihler, *Duyuşlar*'ın Fevziye Abdullah Hanım'ın şahsî kütüphanesinde bulunan nüshasından alınmıştır. Fevziye Hanım, birçok şiirin yazılış tarihini ve bazılarını da kaleme aldığı mekânları kendi kitabında ilgili yerlere not almıştır.

- Köylüye* (1929)
5. *Türkü-Koşma*
Türkü-Ne Dertliymiş Benim Başım (1932)
Koşma-Sonu Gelmez Sahralara (1932)
Koşma-İlgıt İlgıt Yeller Eser (Kandilli-15.08.1933)
 6. *Gülüyorum-İç Sıkıntısı-Sular-Birkaç Sual-İstiyorum-Yollar-Yaz-Gece-Ölüm*
Gülüyorum (1933)
İç Sıkıntısı (1933)
Sular (1933)
Birkaç Sual (1933)
İstiyorum (1933)
Yollar (26.06.1933)
Yaz (Kandilli-23.08.1933)
Gece (05.09.1933)
Ölüm (12.12.1933)
 7. *Akşam İstekleri-Fuzuli Gibi*
Akşam İstekleri (1934)
Fuzuli Gibi (27.05.1934)
 8. *Damla Damla* (1935)

3.1.1.1.3. Herhangi Bir Yerde Yayınlanmayan ve Kitabında da Bulunmayan Şiirleri:

1. *Uçup Gitti* (1932)
2. *Semai-Aşk Kimisini Güldürür* (1933)
3. *Maniler-Dağlar* (1932)
4. *Günlerim* (1933)
5. *Köyde Akşam* (01.07.1932)
6. *Boş Odalar* (Bakırköy-23.09.1933)
7. *Sone-İçimde Pek de Seçkin Bilmediğim Bir Yerde* (Kandilli-29.07.1933)
8. *Savaş Günlerimiz* (1931)
9. *Uyku* (25-26.11.1933)
10. *Koşma-Bir Ayrılık Odu Yanar İçimde* (Konya-1936)
11. *Semai-Yansın Canım Yansın Gönlüm* (Ankara-1937)
12. *Semai-Üstümde Uçar Turnalar* (Ankara-24.11.1936)
13. *Uzakta Bir Yaz*
14. *Bitmeyen*
15. *Koşma-Yol Verin Bırakın Beni Gideyim*
16. *Kim* (12.11.1936)
17. *Bahtiyarlık* (1937)
18. *Tipi* (14.02.1934)
19. *Konya Yollarında*
20. *Profesör Nusret Mutlu'nun Ölüm Yılıni Gösterir Tam Tarih* (26.03.1964)

3.1.1.2. Şiirlerinin İncelenmesi:

“Güzel sanatların ve edebiyatın, basitten karmaşığa, müşahhasan mücerrede, maddeden mânaya, faydadan güzele doğru yükselen piramidal yapısı içinde en üstte, zirvede”¹⁷⁶ bulunan şiirin incelenmesi de kolay uğraş değildir. “Zira, denizde, avuçlarınızla yakalayacağınızı zannettiğiniz zaman çoktan parmaklarınızın arasından sıyrılıp kurtulmuş bir balık gibidir şiir. Oynak ve kaypak...”¹⁷⁷ Bu oynak ve kaypak zeminde kalem oynatmak da kolay uğraş değildir ve sınırları doğru çizmeyi gerektirir.

Şiirlerinde Dış Yapı

Vezin (Ölçü)

Fevziye Abdullah Tansel’in şiir yazdığı dönemde Türk edebiyatında aruz ölçüsüne olan ilgi nispeten azalmış ve hece ölçüsü yaygınlık kazanmıştır. Bunda Millî Edebiyat Akımı’nın etkisi büyüktür. Tansel de şiirlerinde ağırlıklı olarak hece ölçüsünü kullanmıştır. Birçok şiirinde kullandığı ölçü, hecenin 14’lü kalıbıdır. Bunun dışında *Duyuşlar XI*, *Yeter*, *Gurbette Akşam* gibi şiirlerinde 11’li hece ölçüsüdür. Türkü ve koşmalarında, *Ölüm* başlıklı şiirinde 8’li hece ölçüsü vardır. Bunların dışında *Fuzûlî Gibi* şiirinde aruzun Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün kalıbı görülür.

Kâfiye (Uyak)

Tansel şiirlerinde diziliş olarak daha çok çapraz kâfiye kullanmıştır.

Nerde görsem suları çağıldayan bir pınar,

Sanıyorum bu senden bana gelen bir sestir.

İssız dağ başlarında dolaşıyorken rüzgâr,

İçime çekiyorum, belki senden nefestir.

İç Sıkıntısı şiirinde abba, *İstiyorum*, *Yeter* şiirinde aaab dizilişi görülür. *Duyuşlar IX* gibi bazı şiirlerinde aabba şeklinde bir kafiye örgüsü vardır.

Nazım Şekli

Tansel’in şiirlerinde daha çok halk şiiri kaynaklı nazım şekillerinin etkisi görülür. Ancak mesnevi nazım şekli gibi Divan şiirine ait nazım şekillerini de kullanmıştır. Yine bazı şiirlerinde Batı’dan alınan nazım şekillerini kullandığı görülür:

¹⁷⁶ Orhan Okay, *Poetika Dersleri*, Dergâh Yay., İst., 2014, s.14.

¹⁷⁷ Okay, *Poetika Dersleri*, s.13.

3.2. Araştırma-İnceleme Eserleri

3.2.1. Mehmed Âkif, Hayatı ve Eserleri

Fevziye Abdullah Hanım'ın ilk ciddi araştırma-inceleme kitabı olan *Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri* adlı çalışma, 1945 yılında İstanbul'da Kanaat Kitabevi tarafından Ahmet Sait Matbaasında basılmıştır. 1973 yılında İrfan Yayınları tarafından tekrar basılan eseri son olarak 1991'de Mehmet Akif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı yayımlamıştır. Tansel'in bu çalışması, alanında hâlâ örnek teşkil eden, oldukça titiz, özverili bir araştırma sonucunda ortaya çıkmış ve adeta Fevziye Abdullah'ın bir bilim insanı olarak anılması sürecinin ilk adımını teşkil etmiştir. Eseri Nihad Sami Banarlı şöyle değerlendirir: “*Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri* isimli bir monografisi ise bu tarz araştırmalar için ancak, bir örnek sayılabilecek ciddiyet ve olgunlukta bir ilim ve tetkik mahsulüdür.”¹⁷⁸

D. Mehmet Doğan da 1980'li yıllarda, bir dönem unutulmaya yüz tutan ve bazı kesimler tarafından da unutturulmaya çalışılan Mehmet Âkif'i halkın ve gençliğin hafızasında tekrar canlandırmak için Türkiye Yazarlar Birliği olarak faaliyetlere giriştiklerini, bu vesile ile de Fevziye Hanım ile temasa geçtiklerini naklettikten sonra onun Akif monografisi hakkında şu düşünceleri dile getirir:

*Mehmed Âkif'le ilgili çok şey yazılmış, çok esilip savrulmuştu. Buna rağmen Mehmed Âkif'i hayatı ve eserleriyle ortaya koyabilen mükemmel bir kitap bulabilmek güçtü. İşte Fevziye Abdullah Tansel'in Mehmed Âkif'i bu güç bulunur kitaplardan birisi, hatta birincisi idi.*¹⁷⁹

Tansel'in Akif monografisinin en bâriz özelliği, Mehmet Akif'e ideolojik ön kabullerden veya kişisel etkilerden uzak; eserlerini merkeze alan ve malzeme olarak edebiyatı ön plana çıkaran bir bakış açısına sahip olmasıdır. Nitekim monografinin önsözünde bunu şöyle ifade eder:

Âkif hakkındaki neşriyat umumiyetle, onu, yenilikleri benimseyemeyen bir mutaassıp veya fazilet timsali, mukaddes bir varlık olarak tanıtır. Olduğundan fazla, hatta peygamber seviyesine yükselten dostlarının yazılarıdır; aleyhinde neşriyat ise, yine şahsî tesirler neticesindedir.

...

*Kitabımı yazarken dayandığım esas, Âkif'in eserleridir. Manzum, mensur bütün yazılarını kronolojik tasnife tabi tuttum; o zamana kadar, hayatının muhtelif safhaları hakkında dağınık, birbirine bağlanamayan malumata sahiptim; yaptığım tasnif ise, Âkif'i, bütün olarak tanımak imkânını veriyordu.*¹⁸⁰

¹⁷⁸ Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, s.1232.

¹⁷⁹ Doğan, “*Sessizce Giden Biri*”, s.46.

¹⁸⁰ Fevziye Abdullah, Tansel, *Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri*, Kanaat Kitabevi, İst., 1945, s.III.

Bu noktada, Necip Fazıl'ın *Edebiyat Mahkemeleri* adlı eserinde Mehmet Akif bahsinde şahit olarak Fuat Köprülü ve Agâh Sırrı Levend ile beraber Fevziye Abdullah Tansel'i seçmesi dikkate değerdir.¹⁸¹

Tansel'e göre hiçbir şairin eseri, manevî hayatını Akif'te olduğu kadar canlı bir şekilde aksettiremez. Onu, böyle bir monografi yazmaya iten sebeplerin başında da Akif'in duygu ve düşünce dünyasının oluşumu, değişimi ile eserleri arasındaki bu göz ardı edilemez paralellik gelmektedir. Tansel, eserin önsözünde aslında Akif'in hakiki çehresini ana hatlarıyla sunar ve eserde detaylı olarak ortaya koyduğu birçok hükmü burada özetler.

Çocukluk yıllarında çektiği sıkıntıların –babasının ölümü, evlerinin yanması, uğradığı maddî sıkıntılar- Akif'in manevî kuvvetini sarsamadığını belirten Tansel, yüksek tahsilini tamamlayan Akif'in önceleri Divan şiiri tarzında manzumeler yazdığını, Arap ve Acem şairleri okuduğunu; diğer taraftan Muallim Naci'yi ve Abdülhak Hamit'i taklit eden şiirler yazdığını nakleder. Ayrıca Fransızca çalıştığını ve Fransız edebiyatının tanınmış eserlerini okumaya başladığını ifade eder. Bu yıllarda henüz şahsiyeti tam teşekkül etmemiştir. II. Abdülhamit devri ise birçokları gibi Akif için de bir sükûn devresidir. 1900-1908 yılları arasında birkaç manzume ve çeviri dışında eser vermemiştir.

Fevziye Abdullah Tansel, Akif'in bu sükûn döneminin İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile sona erdiğini ve *Küfe, Seyfi Baba, Kocakarı ile Ömer* gibi manzumelerle şöhretinin temelini attığını belirtmektedir. Ancak Tansel'e göre bu saha Akif'i tatmin etmemiş, genç Akif bağlanacak bir ideal aramaya koyulmuştur. 1908'den sonra etkisini artıran Türkçülük akımı; yetiştiği muhit ve aldığı dinî terbiye icabı Akif'e cazip gelmez. Zira o, temeli kavmiyetçiliğe dayanan bir akıma İslamî telâkkîleri gereği sıcak bakabilecek yapıda bir insan değildir. Bu nedenle, meşrutiyetten önce de alâkadar olduğu, İslam birliği idealistlerinin önde gelenlerinden Cemalettin Afgani ve diğer İslam ülkelerindeki pan-İslamistlerin eserlerini okur, bu ideale bağlanır. Aynı zamanda bu eserleri tercüme eder, daha sonra da benzer tarzda telif eserler kaleme alır. 1908-1911 arasındaki hazırlık döneminden sonra yazdığı bütün eserlerde bu idealin propagandası görülür.

1918'de Arapların siyasi hareketleri neticesinde bedbinleşen Akif için İstiklal Savaşı bir ümit kaynağı olur ve bu ümit ile İstiklâl Savaşı'na katılır. Bu dönemde yazdığı eserlerde, öncekilerden farklı olarak İslam birliği ideali, vatanî duygularla bütünleşmiş haldedir. Ancak İstiklâl Savaşı sonrasında kurulan yeni Türkiye, Akif'in o zamana kadar hiçbir şekilde sarsılmayan idealinin gerçekleşme ihtimallerini yıkar ve bu hayal kırıklığı onu içinden çıkılmaz bedbinliklere sürükler. Bu buhran döneminde çok az eser verir. Birkaç kez Mısır'a gidip gelir, orada yerleşmeye karar verir ancak düştüğü yeisten kurtulamaz ve bu ruh hali, yalnızlık, yabancı bir memlekette yaşamak onu romantikleştirir.

¹⁸¹ Necip Fazıl Kısakürek, *Edebiyat Mahkemeleri*, Büyük Doğu Yay., İst., 1998, s.52.

Fevziye Abdullah Hanım, Akif'in Mısır'da yazdığı manzumelerde önceki eserlerinden farklı olarak, şahsî mevzulara yer vermesini dikkate değer bulur ve bu dönemdeki şiirlerinin, şairin ruh âlemini aydınlık bir şekilde yansıttığını söyler. Tansel'e göre yaşadığı münzevî hayatın bir sonucu olarak Akif bazen çocukluk hatıraları ile ilgili, bazen de daha evvel kaleme aldığı dinî manzumelerin aksine Tanrı'nın varlığı hakkında fizik ötesi düşüncelere ve şüphelere yer veren şiirler yazarken görülür. Yine Tansel, Akif'in ruh âlemine tamamen aykırı bir biçimde mizahî manzumeler yazmasını da geçirdiği bunalım ve tereddütle açıklar.

Monografinin önsözünde bunları aktaran Tansel'in Mehmet Akif hakkındaki nihai hükmü şöyledir:

Tarafsız kalarak yazmaya çalıştığım bu kitabımı okumak lütfunda bulunanlar, Âkif'i şimdiye kadar gösterildiği gibi, hiçbir inkılabı benimseyemeyen bir mutaassıp veya peygamber seviyesine yükselttilen mukaddes bir varlık değil, idealist bir insan örneği olarak tanıyacaktır. Vardığım netice, bütün hayatını ve eserlerini, gençliğinden beri bağlandığı İslam birliği idealinin tahakkuku için siyasi mücadelelere hasreden romantik, idealist bir şahsiyet olduğudur. Onu ayakta tutan da –bağlandığı gaye ne olursa olsun- eserleriyle, idealist bir insan ruhunu, bütün tezahürleriyle temsil etmesidir.¹⁸²

Bu önsözle başlayan çalışma üç bölümden oluşur:

Hayatı ve Eseri başlığını taşıyan birinci bölüm şu başlıklardan oluşur: *Muhiti ve İlk Şiirleri, Edebi Şahsiyetinin Teşekkülü, İlk Eseri (I. Safahat), I. Safahat'ın Uyandırdığı Akisler, İslâm Birliği Mefkûresi Hazırlık Devresi, İslâm Birliği Yolunda Neşriyat ve Mücadele: Vaizler, II. Safahat, İslâmî-Vatanî Makaleler, III. Safahat, IV. Safahat, V. Safahat, Düştüğü Bedbinlikler, İstiklal Harbinin Uyandırdığı Ümitler, Tahakkuk Etmeyen Mefkûre, Asım (VI. Safahat), Mısır'da Geçen İlk Yıl, Şiirlerindeki Değişmeler ve Tezatlar, Mısır'da Yazdığı Diğer Şiirler, Son Yılları, İstanbul'a Dönüşü ve Ölümü.*

Eserin ikinci bölümü ise “Eserinin Edebî Karakterleri” başlığını taşır. Bu bölümde de şu alt başlıklarda Mehmet Akif'in eserleri incelenmiştir: *Şiirlerinin Mevzuları, Nazım Tekniği: Vezin-Şekil, Dil ve Tekâmül, Diğer Karakterleri, Şahsiyeti-Türk Edebiyatındaki Yeri.*

Üçüncü bölüm, Fevziye Abdullah için vazgeçilmez olan “Tenkitli Bibliyografya”dır. Bu bölümde öncelikle “*Hakkında Neşredilen Eser ve Broşürler*” başlığı altında o döneme kadar Akif'le ilgili yapılan yayınların listesini verir. Daha sonra “*Âkif'in Eserleri Hakkında Bibliyografya: Safahat'a Alınmayan Şiirleri, Yazmayı Tasarladığı Eserler*”, “*Safahat'ın Yeni Harflerle Tab'ı*”, “*Mensur Yazılarının Yeni Harflerle Tab'ı*” başlıklarıyla Mehmet Akif'in eserleri hakkında

¹⁸² Tansel, *Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri*, s.V.

kendisinden sonraki araştırmacılar için önemli bir kaynak sunar. Kitabın sonunda “*Umumi Bibliyografya*” ve “*Umumi İndeks*” yer almaktadır.

Bu çalışma yazıldığı dönem için Mehmet Akif hakkında ortaya konmuş en kapsamlı ve bilimsel esaslara dayanan eserdir. Verdiği hükümlerle önemini günümüzde de korumaktadır. Fevziye Abdullah Hanım, hocası Köprülü gibi metot insanıdır ve bu özelliğini sözünü ettiğimiz eserde de belirgin bir şekilde göstermektedir. Eser ayrıca edebiyat araştırmaları açısından da önem arz eden malzemeler sunmakta, benzer incelemeler için örnek teşkil etmektedir.

3.2.2. Hususi Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hamit

Fevziye Abdullah Hanım’ın, *Hususi Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hamit* adlı eseri ilk kez 1949’da Ankara’da Güneş Matbaası tarafından basılır. Daha sonra Akçağ Yayınları 2005 yılında eseri tekrar yayınladı.

Fevziye Abdullah Hanım, esere yazdığı önsözde Namık Kemal ve Abdülhak Hamit’i, yaşadıkları devrin siyasî atmosferi ve şahsiyet sahibi kimseleri ezme politikası nedeniyle çeşitli yerlere şeklen memur, hakikatte ise sürgün olarak gönderilmiş ve ömürlerinin en verimli yıllarını maddî manevî ıstıraplarla geçirmiş olmaları bakımından ortak bir paydada buluşturur.¹⁸³

Yine önsözde belirtildiğine göre bu iki ismin dostlukları, birbirlerinin eserlerine karşı duydukları ilgiden doğar. Namık Kemal, Abdülhak Hamit’in eserleriyle tanıştığı sırada Magosa’dadır. Hemen Recaizade Mahmut Ekrem’i araya koyarak o sırada Paris’te bulunan Abdülhak Hamit’le mektuplaşma yolunu bulur ve bu şekilde başlayan dostlukları, 1875-1885 yılları arasında aynı vasıta ile devam eder.

Namık Kemal ile Abdülhak Hamit, çok istemelerine rağmen hayatları boyunca yalnızca iki defa görüşme fırsatı bulabilirler. Bu görüşmelerden birincisi bir buçuk saat, ikincisi ise altı dakika kadar sürmüştür. Hayatları boyunca bu kadar az görüşebilen iki insan arasındaki manevî bağı Tansel şöyle açıklar: “...Kemal ile Hamit’in, bu mektuplarından birini okumak bile, karşılıklı takdir ve hayranlıklarını, candan bağlılıklarını, ruhen ne kadar yaklaşabildiklerini anlatmaya yeter.”¹⁸⁴

Namık Kemal ile Abdülhak Hamit arasındaki mektupların pek çoğu günümüze ulaşmamıştır. Namık Kemal’in yazdığı mektuplar, birtakım kimseler tarafından kopya edildiği için Abdülhak Hamit’in mektuplarına göre daha fazladır. Ancak Namık Kemal de, Midilli’de iken evi arandığı sırada birçok evrakla birlikte Hamit’in mektuplarını da imha etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Fevziye Abdullah Tansel’e göre Namık Kemal ve Abdülhak Hamit hakkında çok fazla çalışmanın yapılması ilk bakışta şans gibi gözükse de bahsi geçen

¹⁸³ Fevziye Abdullah, Tansel, *Husûsî Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hamid*, Akçağ Yay., Ank., 2005, s.9.

¹⁸⁴ Tansel, *Husûsî Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hamid*, s.9.

çalışmalardaki hatalar düşünüldüğünde bu durum büyük bir talihsizliktir. Duyduğu üzüntü sebebiyle eserini kaleme alır.¹⁸⁵

Eser, iki bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde genel olarak Kemal ve Hamit'in dostluklarının seyri, birbirlerine yazdıkları mektuplar üzerinden takip edilir. *İlk Tesadüf ve Görüşmeler* başlığı altında ikilinin dostluklarının nasıl başladığı ve geliştiği anlatılır. Daha sonra, Kemal'in Magosa'da ve Midili'de bulunduğu yıllarda Hamit'le yazışmalarından hem söz konusu iki ismin eserleri ve görüşleri hem de dönemin siyasi ve edebî atmosferine dair sonuçlar çıkarılır.

II. Bölümde *Karşılıklı Tesirler* genel başlığı altında *Abdülhak Hamit'in Eserlerinde Namık Kemal Tesiri*, *Hamit'in Eserlerinde Namık Kemal'in Şiirlerinden Nakiller*, *Hamit'in Muhtelif Eserlerinde Kemal'in Tesiri* ve *Vatan Mersiyesi*, *Kemal'in Hamit'e Nazireleri* gibi alt başlıklarla ikilinin birbirlerinden etkilendikleri noktalar ortaya konulmaktadır.

Fevziye Abdullah Tansel, Namık Kemal ve Abdülhak Hamit arasındaki münasebetin incelenmesinin faydalarını şöyle izah eder:

*Bu dostluk ve karşılıklı tesirlerin tetkiki, Kemal ile Hamid'in hususi ve siyasi hayatlarını, muhtelif karakterlerini aydınlattığı gibi, edebi görüşlerini, eserlerinin birçoğunun ne zaman, nelerden ilham alınarak, ne gibi gayelerle yazıldığını, birbirlerinin ve çağdaşlarının eserlerine dair düşüncelerini, Tanzimat Devri'nde geniş ölçüde yer alan Batı Edebiyatı'ndan faydalanmak yolunda planlarını da ortaya koymaktadır. Böylece, Kemal'in Vâveylâ adlı meşhur manzumesini 1877 Türk-Rus Harbi üzerine ve şekil bakımından Hamid'in Sahrâ'sına nazire yazdığını, Selimiye isimli şiirini ve Celâl piyesini kaleme aldığı tarihi, Hamid'in hangi eserlerini Kemal'in tesiri ile ve ne zaman yazdığı vs. gibi bugüne kadar bilinmeyen birçok meseleleri öğrenmiş bulunuyoruz.*¹⁸⁶

Yine bu eserden sadece Namık Kemal ve Abdülhak Hamit değil, dönemin birçok önemli şahsiyetinin hayatı, düşünceleri ve karakterleri hakkında bilgi edinilmektedir. Bahsi geçen şahıs ve eser isimlerinden oluşan indeks, çalışmanın sonunda yer almaktadır.

Bu eserde Tansel tarafından yapılan bazı hataları daha sonra Ömer Faruk Akün düzeltmiştir.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Tansel, *Husûsî Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hamid*, s.9-10.

¹⁸⁶ Tansel, *Husûsî Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hamid*, s.10.

¹⁸⁷ Ömer Faruk Akün, "Abdülhak Hâmid'in Basılı Eserleri Hakkında Yeni Bilgiler", TDİED, XV, 1967.

3.2.3. İstiklâl Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız

Eserin günümüze kadar yapılan baskıları şunlardır:

Tansel, Fevziye Abdullah, İstiklâl Harbinde Mücahit Kadınlarımız, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ank., 1988.

Tansel, Fevziye Abdullah, İstiklâl Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız, Atatürk Kültür Merkezi Yay., 2. baskı, Ank., 1991.

Tansel, Fevziye Abdullah, “Kurtuluş Savaşında Kadın Askerlerimiz”, Cumhuriyet Kitapları, Aydınlanma Dizisi, No:190, 2001.

Eser şu bölümlerden oluşmaktadır:

Önsöz

Birinci Bölüm: İstiklal Harbi'nden Önceki Mücahit Kadınlarımız (1828-1918)

Burada yakın tarihimizdeki savaflara fiilen katılan ve kahramanlıkları akıllarda yer eden dokuz kadın mücahitin hikâyesi anlatılmaktadır. Bunlardan biri, II. Mahmut döneminde Rusların 1828 tarihinde Şumnu'yu kuşatması esnasında erkek kıyafetleri giyerek cepheye koşan ve hikâyesi Kars civarında dilden dile dolaşan bir genç kızdır. Yine 1853-1856 Türk-Rus Harbi'nde şehit olan bir genç kızın da cenazesi Kars'a getirilmiş, törenle defnedilmiştir. Kırım Harbi'nde, 1854 yılının başlarında ordu kumandanı Musa Paşa, Silistre kuşatmasında şehit olunca, Kara Fatma komutasındaki kadınlar Sivastopol'da gece gündüz savaşmışlar, bu savaşta Kara Fatma yaralanmış, kardeşi şehit olmuştur. 1877 yılında Trabzon Akçaabat'taki Sargana deresinden karaya çıkma planları yapan Rusların püskürtülmesi sırasında ellerinde baltalarla düşmana karşı koyan Rukiye Abla ve Pümpürkızı Ayşe de bu bölümde anlatılan kadın savaşçılardandır. Ayrıca, 8-9 Kasım 1877'de Aziziye Tabyası'nı kuşatan Rusların yenilgiye uğratılmasında büyük katkıları olan Erzurumlu Nene Hatun, Gülizar ve Name Kadın; yine Erzurum'da evlerine baskın yapan Ermenilerden birini yere serip topladığı kadınlarla diğerlerini kaçırmayı başaran Sebile adlı genç kızın hikâyeleri tarihsel gerçekliğe bağlı kalınmaya çalışılarak aktarılmıştır.

İkinci Bölüm

I.İstiklâl Harbi'nde Cephe Gerisinde Çalışan Mücahit Kadınlarımız

Bu bölümde İstanbul'da çoğu tanınmış ailelerin yükseköğrenim görmüş kızların, İzmir'in 15 Mayıs 1919'da işgali üzerine 19 Mayıs 1919-20 Ocak 1920 tarihleri arasında İstanbul'un çeşitli semtlerinde düzenledikleri mitinglerden; Yunan mezalimi sebebiyle yabancı devletlere çektikleri, Millî mücadeleyi destekleyici telgraflardan söz edilmektedir. Ayrıca Sivas Kongresi'nden sonra 9 Aralık 1919'da Sivas'ta kurulan, daha sonra da başka şehirlerde şubeleri açılan Anadolu Kadınları

Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin çalışmaları da bu bölümde ele alınan konular arasındadır.

II. İstiklal Harbi'nin Anadolu Mücahit Kadınları

A. Savaşlara Katılan Mücahit Kadınlar

Bu bölümde İstiklâl Harbi'ne bizzat katılan Anadolu'daki mücahit kadınlardan on üçü hakkında bilgi verilmektedir. Bunlar, eserdeki sırasıyla Kara Fatma (Fatma Seher), Ayşe Hanım, Bitlis Defterdarının Hanımı, Kara Fatma Şimşek, Hatice Hatun, Tayyar Rahmiye, Melek Hanım, Tarsuslu Kara Fatma, Gaziantepi Yirik Fatma, Mudurnulu Fatma Kadın, Nazife Kadın, Gördesli Makbule ve Asker Saime Hanım'dır.

B. Kağnı Kolları ve Adsız Mücahitler

Eserin bu bölümünde Milli mücadeleye bilfiil katılmadığı halde, yurdun çeşitli yerlerinde cepheye mühimmat taşıyarak, mermi fabrikalarında çalışarak, her türlü fedakârlığa katlanarak İstiklal Harbi'nin kazanılmasında büyük rol oynayan ve çoğu ismen bile tanınmayan mücahit kadınlardan belgelere dayalı bir şekilde bahsedilmiştir.

Eserin sonunda *Öz Adlar, Tabirler, Lügatler Dizgisi* yer alır.

Ayrıca metinler arasında kullanılan on beş adet resimle beraber, bir adet metin dışı resim ve iki adet de İstiklal Harbi haritasına yer verilmiştir.

Fevziye Abdullah Hanım'ın bu eseri, hayatları menkıbelere dayalı şekilde dilden dile aktarılan kahraman Türk kadınları hakkında belgeler ışığında bilgi vermesi bakımından önem arz eder. Ayrıca, bu kahramanların yeni nesillerce tanınması ve rol model olarak görülmesi açısından da etkilidir.

Mustafa Kemal, eserde konu edilen kahramanlarla ilgili, İstiklâl Harbi'nin kazanılmasından sonra Konya Hilâl-i Ahmer Derneği Hanımlar Şubesi'nde bir konuşma yapar. Tansel, aşağıda bir bölümü verilen bu konuşmayı da eserine dahil eder:

Kadınlarımız, hadd-i zatında hayat-ı ictimaiyyede erkeklerimizle her vakit yan yana yaşadılar. Bir gün değil, eskiden beri, eski zamanlardan beri kadınlarımız erkeklerle baş başa hayat-ı cidalde, hayat-ı ziraatte, tedarik-i maişette erkeklerimizden yarım hatve geri kalmayarak yürüdüler. Belki erkeklerimiz, memleketi istila eden düşmana karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında isbat-ı vücud ettiler; fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat menbalarını kadınlarımız işletmiştir. Memleketin esbab-ı mevcudiyetini hazırlayan kadınlarımız olmuştur ve kadınlarımız

olmaktadır. Kimse inkâr edemez ki bu harpte ve ondan evvelki harplerde milletin kabiliyyet-i hayatiyyesini tutan hep kadınlarımızdır.¹⁸⁸

3.3. Yayına Hazırladığı Eserler

3.3.1. Ziya Gökalp Külliyyatı I-II

I. Cilt (Şiirler ve Halk Masalları)

Eserin bibliyografik künyesi şu şekildedir:

Ziya Gökalp Külliyyâtı I- Şiirler ve Halk Masalları (Kızılelma-Yeni Hayat-Altun Işık-Eserleri Dışında Kalan Dağınık Şiirleri); Araştıran ve Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank., 1952.

Eser Türk Tarih Kurumu tarafından 1977 ve 1989'da önceki baskılarda yapılan bazı hatalar düzeltilerek tekrar basılmıştır.

Eserde Tansel, Gökalp'in manzum ve mensur bütün yayınlarını gözden geçirmiş, aralarındaki farkları ve hataları belirlemiş, bunları notlar halinde kitaba eklemiştir. Ayrıca çeşitli dizgiler tertip ederek istenilen şiiri veya masalı kolaylıkla bulma imkânı sağlamıştır.

Eser, *Kızılelma, Yeni Hayat, Altun Işık, Eserleri Dışında Kalan Dağınık Şiirleri* başlıklarının yanı sıra *Ek I* başlığı ile verilen Gökalp'e ait bazı eserlerden oluşur.

Eserin sonunda *Notlar ve Muhtelif Dizgiler* bölümü yer alır.

II. Cilt (Limni ve Malta Mektupları)

Eserin bibliyografik künyesi şu şekildedir:

Ziya Gökalp Külliyyâtı II- Limni ve Malta Mektupları, Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank., 1965.

Eser Türk Tarih Kurumu tarafından 1989'da önceki baskılarda yapılan bazı hatalar düzeltilerek tekrar basılmıştır.

Eserin başında Uluğ İldemir tarafından yazılan *Önsöz*'ün yanı sıra Fuad Köprülü tarafından kaleme alınan *Ziya Gökalp'e Ait Bazı Hatıralar* ve Fevziye Abdullah Tansel'in yazdığı *Ziya Gökalp'in Limni ve Malta Hayatı* bölümleri yer alır.

Limni Mektupları başlıklı Birinci Bölüm'de Gökalp'in 27 Mayıs 1919-18 Eylül 1919 tarihleri arasında kızları Seniha, Hürriyet ve Türkân Hanımlara, zevcesi Vecihe Hanım'a yazdığı mektuplar yer alır.

¹⁸⁸ Fevziye Abdullah Tansel, *İstiklâl Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., 2. baskı, Ank., 1991, s.75-76.

Malta Mektupları Gökalp'in 22 Eylül 1919-30 Nisan 1921 tarihleri arasında yazdığı mektuplardan oluşur. Bu mektupların birinci kısmı *Polverista Mektupları* başlığını taşır ve yine kızları Seniha, Hürriyet ve Türkân Hanımlara, zevcesi Vecihe Hanım'a, bir tanesi de kardeşi Nihad Gökalp'e ithafen yazılmıştır. Gökalp'in Malta'da iken yazdığı mektupların ikinci kısmı *Eskiverdala Mektupları* başlığı ile verilir. Bu mektuplar da yine kızlarına ve eşine yazılmıştır. *Yeniverdala Mektupları* ve *Polverista Mektupları* başlıklı üçüncü ve dördüncü bölümlerde de Gökalp'in kızlarına, eşine, kardeşine yazdığı mektuplar yer alır.

Eserde Ziya Gökalp'in toplam 572 mektubu yer alır. Bu mektupların 534'ü 1943'te Türk Tarih Kurumu tarafından Gökalp'in kızlarından satın alınmıştır. Geri kalan 39 mektuptan çoğu Tansel tarafından çeşitli eser, dergi ve gazetelerden derlenmiş; bir kısmı da Gökalp'in kızı Seniha Göksel ve damadı Ali Nüzhet Göksel tarafından yayınlanması amacıyla Tansel'e verilmiştir.

Mektuplar okunduğunda, Ziya Gökalp'in dünya görüşü, hayat felsefesi bir başka açıdan görülebilecek, ayrıca bir baba ve eş kimliği ile de Gökalp'i tanıma fırsatı elde edilecektir.

3.3.2. Şinasi-Şair Evlenmesi (Külliyat II)

Dün-Bugün Yayınevi, Latin harflerinin kabulünden sonra Arap harfleri ile yazılmış eserleri günümüze intikal ettirmek için Tanzimat edebiyatından başlayarak geriye doğru gidecek bir yayın planı hazırlar. Bu bağlamda Tanzimat'tan sonraki edebiyatımızın Batılı tarzda düşünüş ve görüşüne sahip ilk mühim yazarı ve Batı etkisinde gelişen edebiyatımızın temellerini atan ilk büyük temsilcisi olarak gördükleri Şinasi'nin eserlerini de bir külliyat halinde basmaya karar verirler. Zira Şinasi'nin şiir, tiyatro, folklor ve manzum tercüme alanlarındaki dört eseri sağlığında iken basılmış, Ebüzziya Tevfik de bu eserlerin –Şair Evlenmesi hariç- baskılarını tekrarlamış ve bazı makalelerini de küçük kitaplar halinde toplamıştır. Daha sonra Ahmet Rasim de Şinasi monografisine onun bazı şiirlerini, Şair Evlenmesi'nin tamamını ve bazı makalelerini almıştır. Ancak 1928'de yeni harflerin kabulünden sonra Şinasi'nin sadece şiirleri ve piyesleri tekrar basılmış, diğer eserlerinin baskıları yapılmamıştır. Dün-Bugün yayınevi, bu açığı kapatmak ve Şinasi'yi yeni nesille buluşturmak için işe koyulur ve Şinasi külliyatı 1960'ta dört cilt halinde, tenkitli olarak basılır:

Külliyat I- Müntahabât-ı Eş'âr (Haz.: Süheyl Beken)

Külliyat II-Şair Evlenmesi (Haz.: Fevziye Abdullah Tansel)

Külliyat III-Terceme-i Manzûme (Haz.: Süheyl Beken)

Külliyat IV-Makaleler (Haz.: Fevziye Abdullah Tansel)

Fevziye Abdullah Hanım, esere yazdığı önsözde *Şair Evlenmesi*'nin içeriği, edebiyat tarihi açısından önemi ve daha önce yapılan baskıları hakkında bilgi verir. Ayrıca,

İsmail Hami Danişment'in, Türk tiyatrosunun ilk piyesi olarak Abdülhak Hamit'in babası Hayrullah Efendi'nin kaleme aldığı *Hikâye-i İbrahim Paşa be İbrahim-i Gülşeni*'yi kabul ettiğini nakleder ve bu görüşe katılmadığını belirtir.¹⁸⁹ Tansel'e göre Hayrullah Efendi'nin eseri, bir tıp talebesinin not defterindeki karmakarışık bir müsveddeden başka bir şey değildir. Bu sebeple Batı tarzı edebiyatın tiyatro sahasındaki ilk eseri olarak *Şair Evlenmesi*'ni almak zaruridir.

Tansel, eserin sonuna *Lügatler, İzahlar ve Nüsha Farkları* başlığı altında bir ek koymuştur.

3.3.3. Şinasi-Makaleler (Külliyat IV)

Eser, Fevziye Abdullah Tansel tarafından hazırlanmış, Dün-Bugün Yayınevi tarafından basılmıştır. Şinasi'nin makalelerini içeren çalışma, üç bölümden oluşur:

Birinci Bölüm

Husûsî İlk Gazetemiz Tercüman-ı Ahvâl ve Şinasi'nin Çalışmaları

Tasvir-i Efkâr ve Şinasi'nin Çalışmaları

Fevziye Hanım'ın kaleme aldığı bu bölümden, kendisinin bir Şinasi monografisi yazma niyeti olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹⁰ Ancak Tansel, bu monografiyi yazamamıştır.

İkinci Bölüm

Şinasi'nin Tercüman-ı Ahvâl'deki Makaleleri

Bu bölümde Şinasi'nin *Tercüman-ı Ahvâl*'de yayımlanmış üç makalesi yer alır.

Üçüncü Bölüm

Şinasi'nin Tasvir-i Efkâr'daki Makaleleri

Bu bölümde Şinasi'nin *Tasvir-i Efkâr*'da yayımlanmış yirmi bir adet makalesi vardır.

3.3.4. Namık Kemal'in Husûsî Mektupları

Namık Kemal'in husûsî mektuplarının basım tarihleri şöyledir:

Namık Kemal'in Husûsî Mektupları I- İstanbul, Avrupa ve Magosa Mektupları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ank., 1967.

Namık Kemal'in Husûsî Mektupları II- İstanbul ve Midilli Mektupları I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ank., 1969.

¹⁸⁹ Fevziye Abdullah Tansel, *Şinasi-Şair Evlenmesi-Külliyat II*, Dün-Bugün Yay., Ank., 1960, s.IX.

¹⁹⁰ Fevziye Abdullah Tansel, *Şinasi-Şair Makaleler-Külliyat IV*, Dün-Bugün Yay., Ank., 1960, s.XII.

Namık Kemal'in Husûsî Mektupları III- VI. Midilli Mektupları II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ank., 1973.

Namık Kemal'in Husûsî Mektupları IV-VII.-VIII. Rodos ve Sakız Mektupları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ank., 1986.

Daha sonra Türk Tarih Kurumu bu dört cildin tıpkıbasımını yapmıştır. (Ank., 2013)

Namık Kemal'in Husûsî Mektupları I (İstanbul, Avrupa ve Magosa Mektupları)

Mektupların birinci cildinin başında Uluğ İldemir'in sunusu ve Fuat Köprülü'nün, eser ile söz konusu eseri yayına hazırlayan Fevziye Abdullah Tansel'in çalışmaları hakkında Türk Tarih Kurumuna yazdığı mektubun metni yer alır. Köprülü, Namık Kemal'in husûsî ve resmî mektuplarını derleyip gerekli notlar ve düzeltmelerle bir külliyat halinde yayımlamayı yirmi beş sene evvel Tansel'e kendisinin tavsiye ettiğini belirttikten sonra Tansel ve eseri hakkında şu ifadeleri kullanır:

*Tanzimat devri edebiyatının ve onu takip eden devirler sanatkâr ve sanat eserlerinin en salahiyetli mütehassısı olduğunu muhtelif monografileri, makaleleri ve tenkit yazıları ile ispat etmiş olan Fevziye Tansel'in çok uzun, zahmetli mesaisi neticesinde meydana gelen bu Namık Kemal'in mektupları külliyatı, Türkiye'nin bir asırlık fikrî ve siyasî inkılap tarihini tetkik etmek isteyenler için, emsalsiz bir kaynak teşkil edecektir. Tamamıyla modern ve ilmî bir usûl ile hazırlanan ve memleketimizde şimdiye kadar benzerine tesadüf edilmeyen bu eser, aynı mevzuya ait Maarif Vekâletince neşredilen acele ve sathî üç ciltle mukayese edilecek olursa, arada derin fark derhal görülecektir.*¹⁹¹

Bu mektubun ardından Tansel'in *Önsöz*'ü gelir. Önsözde Tansel, mektup türünün öneminden, Namık Kemal'in mektuplarını yayımlama girişimleri ve o zamana kadar basılmış olan mektuplardan, Namık Kemal'in yok edilen mektuplarından, Türk Tarih Kurumu tarafından satın alınan mektuplardan ve eserin nasıl meydana geldiğinden detaylı bir şekilde bahseder. Daha sonra sırasıyla İstanbul mektupları, Avrupa mektupları, Magosa mektupları hakkında bilgi verir.

Fevziye Hanım, mektupların birinci cildini kaybının birinci yıldönümü münasebetiyle hocası Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün ruhuna ithaf etmiştir.

Birinci cildin birinci bölümü olan *İstanbul Mektupları*'nda Namık Kemal'in 1865-Ocak 1867 yılları arasında yurt içinde veya dışında bulunan tanıdıklarına yolladığı dokuz mektup yer alır. Ayrıca 1873 Mart'ında İstanbul'da kaleme aldığı bir mektup daha vardır.

¹⁹¹ Fevziye Abdullah Tansel, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları I*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank., 2013, s.XI-XII.

İkinci bölüm olan *Avrupa Mektupları*, dönemin şartları nedeniyle Avrupa'ya kaçmak zorunda kalan Namık Kemal'in 16 Mayıs 1867'den Magosa öncesi İstanbul'a dönüşüne kadar kaleme aldığı altmış altı mektuptan meydana gelmiştir. Namık Kemal'in Avrupa'da yazdığı mektupların çoğu, babası Mustafa Asım Bey'e yazılmıştır. Ayrıca zaman zaman başka yerlerde oturmak zorunda kaldıkları için oradaki tanıdıklarına da mektuplar yazmıştır. Avrupa mektupları, Namık Kemal ve arkadaşlarının Avrupa'ya kaçma gerekçeleri, amaçlarının gerçekleşmesine yönelik mücadeleleri, fikir ayrılıkları gibi hususlarda aydınlatıcı özellik taşımaktadır.

Magosa Mektupları başlığını taşıyan üçüncü bölüm, Namık Kemal'in Nisan 1873'ten Mayıs 1876'ya kadar yazdığı yüz otuz yedi mektubu ihtiva eder. Bu mektuplardan, yalnızca edebî meselelerle değil, devrinde cereyan eden toplumsal ve siyasî her olayla yakından ilgilenen Namık Kemal'in Magosa hayatı ile ilgili önemli bilgiler elde edilmektedir. Magosa'da yazılan mektupların önemi hakkında Fevziye Abdullah Hanım şunları söyler:

*Magosa, Kemal'in en çok eser verdiği yerdir. Avrupa'daki hayatı siyasî mücadelelerle, Midilli ve Rodos, Sakız'da –mutasarrıflık icabı-resmî işler arasında geçmiştir, Magosa'da ise bu gibi meşguliyetleri yoktu; etrafında, edebiyat meraklılarından, hayranlarından, eli kalem tutan askerî, sivil memurlardan bir çevre yaratmıştı ve eserlerini bunlara dikte ediyordu. İşte bu sebeplerden denilebilir ki en çok mahsul verdiği yer Magosa'dır; buradan gönderdiği mektupların en ehemmiyetli tarafı, bu hususta bizi aydınlatmasıdır.*¹⁹²

Eserin sonunda, Tansel'in benzer her yayınında olduğu gibi “*Umûmî İndeks*” yer almaktadır. Tansel, Namık Kemal'in mektuplarında birçok şifreli ifadenin olduğunu, bahsettiği kimselerin kimliğinin açığa çıkıp mağdur olmalarını istemediği için şifreli adlar kullandığını, bu sebeple indeksi hazırlamanın oldukça meşakkatli olduğunu dile getirmiştir.

Namık Kemal'in mektuplarının birinci cildine yönelik, Ömer Faruk Akün'ün de ilmî tenkidi mevcuttur.¹⁹³ Akün'ün bu tenkidi, Fevziye Abdullah Hanım gibi titiz ve sahasında otorite kabul edilen bir bilim insanının onurunu fazlasıyla kırmış, belki de bu yüzden günlüklerinde Akün'den söz ederken “benim can düşmanım”¹⁹⁴ ifadesini kullanmıştır. Ancak yine günlüklerinde Namık Kemal'in mektuplarının dördüncü cildinin basımı konusunda Tarih Kurumunda yapılan tartışmalar esnasında Ömer Faruk Akün'ün, Tansel'in lehinde konuştuğunu ve bu cildin mutlaka basılması gerektiğini ifade ettiğini de nakleder.¹⁹⁵ Bu husus da gösterir ki ikili arasında şahsi bir husumet yoktur, aralarındaki polemik iki bilim insanının araştırmaları neticesinde ortaya çıkan bir durumdan ibarettir.

¹⁹² Tansel, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları I*, s.XLVI.

¹⁹³ Ömer Faruk Akün, *Namık Kemal'in Mektupları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İst., 1972.

¹⁹⁴ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.139-140.

¹⁹⁵ Berktaş ve Yıldırım, *Ay Dolanır Günler Geçer*, s.229-230.

Namık Kemal'in Husûsî Mektupları II (İstanbul ve Midilli Mektupları I)

Namık Kemal'in hususi mektuplarının ikinci cildini teşkil eden bu eserde, Kemal'in hayatının Magosa'dan İstanbul'a döndükten sonraki devresini, tutuklanma ve mahkeme edilme sürecini, Midilli'ye sürgününü, buradaki göz hapsini ve Midilli'de yaklaşık iki buçuk yıl ikamete memur edilmesini aydınlatan mektuplar yer alır. Tansel, bu cilt için kaleme aldığı önsözde Midilli mektupları hakkında şu bilgileri verir:

...Midilli mektupları, Kemal'in, Rodos'ta sürgün bulunan Harbiye ve medrese talebeleriyle yakın münasebeti, Kanun-i Esâsî'nin nasıl hazırlandığı, mebus seçimleri, Millet Meclisinin açılış ve kapanışı, muhtelif yerlerden seçilen mebuslar, Meclis müzakereleri ile ne kadar alakalı bulunduğu, hatta bazı müzakereleri mektuplarındaki ikazları vasıtasıyla Midilli'den nasıl idare ettiği, her cephesiyle Osmanlı-Rus harbi, devlet makinesinde mühim yer tutan şahsiyetlerden kimlerin ve hangi sebeplerle leh ve aleyhinde olduğu hakkında çok dikkate değer, adeta birçok sırları açığa vuran siyasî fikirleri bakımından çok mühimdir. Mektuplar dikkatle gözden geçirilince, bunların, yalnız siyasî değil, ictimai, edebî, milli kültürümüzle alakalı vb. birçok meseleleri aydınlatıcı yepyeni bilgileri içine alan ve şimdiye kadar hiç faydalanılmamış birer kıymetli vesika olduğu anlaşılacaktır.¹⁹⁶

II. Cildin ilk bölümünü oluşturan İstanbul mektuplarında (Genel sıralamada IV. Bölüm) Namık Kemal'in Şubat-Mart 1877'de yazdığı yedi mektup yer alır. Namık Kemal'in hapishanede iken yazdığı bu mektuplardan ikisi Mustafa Asım Bey'e, beşi ise Teodor Kasap'a hitaben yazılmıştır. Tansel, her cildi diğerinin devamı olarak gördüğünden mektupların sıra sayılarını ve bölüm başlıklarını devamlılık esasına göre tertip etmiştir. Bu itibarla II. Cildin I. bölümü, mektupların geneli düşünüldüğünde IV. Bölüm olmaktadır. Bu bölümde yer alan mektupların ilki ise, I. cildin devamı olarak 214. mektuptur.

İkinci bölümde (genel sıralamada V. bölüm) Namık Kemal'in Temmuz 1877'den 27 Aralık 1879'a kadar yazdığı Midilli mektupları yer almaktadır. Bu mektuplar, aşağıdaki isimlere hitaben yazılmıştır:

Feride Hanım, Teodor Kasap, Menemenli Rifat Bey, Ebüzziya Tevfik, Zeynü'l Abidin Reşit, Ahmet Cevdet Paşa, Zorlu Rifat Bey, Mustafa Asım Bey, Ali Ekrem Bolayır, Mehmet Nazım Paşa, Veys Paşa, Edirneli Mustafa Reşit, Suphi Paşa, Menekşelizade Emin Efendi, Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Nazım Paşa, Kaptan Hüsnü Efendi, Recaizade Mahmut Ekrem, Süleyman Hüsnü Paşa, Nef'î Efendi, Abdülhak Hamit, Ziya Paşa, Sami Paşazade Sezai, Bereketzade İsmail Hakkı, Sami Paşazade Halim Bey, Hamdi Ahmet Paşa, Rauf Bey, Mehmet Sadık Paşa, Sultan

¹⁹⁶ Fevziye Abdullah Tansel, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları II*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank., 2013, s.XXVIII.

Abdülhamit. Ayrıca kime yazıldığı tespit edilemeyen bir mektup ve Mabeyn-i Hümayun Ser-Kitabeti Âlîsi'ne ithafen yazılmış bir mektup da vardır.

Eserin sonunda genel dizin yer almaktadır.

Namık Kemal'in Husûsî Mektupları III (VI. Midilli Mektupları II)

Namık Kemal'in husûsî mektuplarının III. Cildi, Midilli mektuplarının devamıdır. Eserde, Kemal'in Midilli mutasarrıflığına getirilmesinden Rodos mutasarrıfı olmasına kadar geçen süre zarfında kaleme aldığı 287 mektup yer almaktadır. III. Cilt, eserin bütünü göz önüne alındığında VI. Bölümü teşkil etmektedir. Bu ciltte Tansel, *İçindekiler* bölümünden sonra bir *Giriş* yazmış ve *Namık Kemal'in Midilli Mutasarrıflığı* dönemini üç başlıkta ele almıştır: *Resmî çalışma ve Mücadeleleri, Şahsiyetini Canlandıran Muhtelif Yönleri, Fikir ve Sanat Hayatı* olmak üzere.

Namık Kemal'in bu ciltteki mektupları, Midilli mektuplarının ilk bölümündeki isimlere ilave olarak aşağıdaki şahıs ya da kurumlara yazılmıştır:

Tercüman-ı Hakikat, Şükrü Efendi, Abidin Paşa, C. Bahr-i Sefid Valiliği, Surûrî Ali Efendi, Rabia Hanım, Yunda Kaymakamlığı, Kürt Sait Paşa, Fahrettin Çelebi, Gorci Panayotaki Efendi, Nesime Hanım, Besim Bey, Mabeynci Emin Bey, Menemenli Tahir Bey, Erzurumlu Sait Paşa, Nuri Bey, Bahriye Nezareti, Naşit Paşa, Hacı Ali Bey, Yunan Konsolosluğu, Ağâh Efendi, İtalyan Konsolosluğu.

Bu cildin sonunda da Fevziye Hanım tarafından hazırlanmış *Terimler, Öz Adlar Dizgisi* bulunmaktadır.

Namık Kemal'in Husûsî Mektupları IV (VII.-VIII. Rodos ve Sakız Mektupları)

Namık Kemal'in Midilli mutasarrıflığı dört yıl on ay kadar sürmüş, daha sonra hakkındaki şikâyetler dolayısıyla Rodos mutasarrıfı Ağâh Efendi ile yer değiştirmesi uygun görülmüş ve 20 Ekim 1884'te Rodos'a hareket etmiştir.¹⁹⁷ Üç yıl bir ay kadar Rodos mutasarrıfı olarak görev yapan Kemal, 3 Aralık 1887'de Rodos'tan ayrılmış, 6 Aralık'ta da Sakız'a gelmiştir. Resmî olarak Sakız mutasarrıflığına tayin tarihi 24 Kasım'dır. Namık Kemal, bu tarihten vefat ettiği 2 Aralık 1888'e kadar Sakız mutasarrıflığı görevini yürütmüştür.¹⁹⁸ Mektupların dördüncü cildi, Namık Kemal'in bu iki görevinde kaleme aldığı mektuplardan oluşur.

Eserin *İçindekiler* bölümünden sonra Fevziye Hanım'ın, Kemal'in Rodos ve Sakız mutasarrıflıkları devrine ait tafsilatlı *Giriş* bölümü yer alır. Bölümün alt başlıkları şöyledir:

¹⁹⁷ Fevziye Abdullah Tansel, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları IV*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank., 2013, s.XVI.

¹⁹⁸ Tansel, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları IV*, s.XXXIV.

Rodos Mutasarrıflığı: Resmî Çalışma ve Mücadeleleri, Sakız Mutasarrıflığı: Resmî Çalışma ve Mücadeleleri, Şahsiyetini Canlandıran Muhtelif Yönleri, Fikir ve Sanat Hayatı, Mektuplarının Başlıca Hususiyetleri ve Bu Cildin Nasıl Meydana Geldiği.

Bu cildin ilk bölümünde (Mektuplarının bütününe göre VII. Bölüm) Namık Kemal'in 25 Ekim 1884'ten 2 Aralık 1887'ye kadar yazdığı mektuplar verilmiştir ve 202 mektuptan ibarettir.

Mektupların son bölümü olan Sakız mektuplarının yazılma aralığı ise 8 Aralık 1887-29 Kasım 1888'dir. Sakız mektupları da toplamda 113'tür.

Ayrıca, esere son bir bölüm daha eklenmiş ve burada da sonradan ele geçirilen muhtelif tarihlere ait 14 mektuba yer verilmiştir.

Yine bu cildin sonunda da *Tabirler, Öz Adlar Dizgisi* yer alır.

Namık Kemal'in Hususi Mektupları, dört cilt ve dokuz bölümden oluşmakta, bin kırk üç mektup ya da telgrafi ihtiva etmektedir. Fevziye Abdullah Hanım'ın bu tenkitli eseri, yaklaşık otuz yıllık bir emeğin ürünüdür ve yüzlerce esere kaynaklık etmiştir. Burada, mektupların derlenmesi, yazılış yerlerine ve tarihlerine göre tasnifi, tarihsiz ya da kime yazıldığı belli olmayan mektupların tarihlerinin-muhataplarının belirlenmeye çalışılmasının yanında, mektupların öncesinde yapılan açıklamalar, düşülen notlar, her cildin sonunda verilen dizgiler vs. göz önüne alındığında ortaya konulan eserin Türk kültür hayatında nasıl bir boşluğu doldurduğu anlaşılabacaktır. Fevziye Hanım, gecesini gündüzüne katarak, kütüphanelerde ömrünü geçirerek hazırladığı bu eserlerden araştırmacıların istifade etmesini memnuniyetle karşılar ancak emek hırsızlığından ne kadar mustarip olduğunu dile getirmeden de edemez:

Bazı araştırmacıların, Kemal'in neşrettiğimiz mektuplarından faydalandıklarını görerek, çalışmalarına yardımcı olabildiğimiz için memnurluk duyuyoruz. Esefle söyleyelim ki, bazıları da bu husustaki neşriyatımızı kaynak olarak göstermeyip, aslını görmediklerinde hiç şüphemiz olmayan bu mektupları naklederken, eserimizden aldıkları Türk Tarih Kurumundaki kayıt numaralarını me'haz olarak kaydetmektedirler; bununla da kalmayıp, mektupların içindekileri izah maksadıyla verdiğimiz bilgiyi, sayfa altı notlarını aynen naklettiklerine de şahit olduk. (...) İlmî seviyenin çok düşük olduğu memleketimizde misallerine sık sık rastladığımız bu gibi aktarmalar üzerinde durmayı, burada yersiz buluyoruz; fakat hazırlamakta olduğumuz Türk Edebiyatı Tarihi'nde Araştırma Usûlleri'nde, mevzu icabı, bu gibi usulsüzlükleri örnekleriyle göstermeye çalışacağız.¹⁹⁹

¹⁹⁹ Tansel, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları II*, s.XXIX.

3.3.5. Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri – I Şiirler

Türk Tarih Kurumu, 18 Eylül 1941 tarihli toplantısında Türk modernleşme ve düşünce tarihine büyük etkileri olan Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Emin Yurdakul'un eserlerini bilimsel bir yöntemle çıkarma kararı alır. Mehmet Emin Yurdakul'un eserlerinin de, şairin nezaretinde Uluğ İldemir tarafından yayına hazırlanması uygun görülür. İldemir, Yurdakul'dan bu hususta gerekli izni aldıktan sonra çalışmaya başlar ve şairin basılmış, basılmamış eserlerinin hepsini kapsayan iki dosya meydana getirir. Ancak İldemir, yönetim işlerinden fırsat bulup kitabı yayına hazırlayamaz. Bu esnada Fevziye Abdullah Tansel, Uluğ İldemir'e işbirliği teklif eder. İldemir bu teklifi sevinçle karşılar. Tabii o dönemde Tansel de Namık Kemal ve Ziya Gökalp'in eserleriyle uğraşmaktadır ve yeterli zamanı yoktur. Yine de sık sık İldemir'e Yurdakul hakkında yeni bilgiler ve yeni fişler getirerek dosyaların tamamlanması için gayret sarf etmektedir. Bu arada kitabın tertibi üzerinde de bir anlaşmaya varırlar. Yöntem bakımından şiirlerin kronolojik bir sıra içinde yayınlanmasını, geçirdikleri düzeltmelerin belirtilmesini uygun bulurlar. Nihayetinde, eserin hazırlanması uzun zaman alır ancak ortaya bilimsel nitelikte bir eser çıkar ve 1969 yılında Türk Tarih Kurumu Yayınları tarafından basılır. Eserin hazırlanmasında büyük emeği olan Tansel için, Uluğ İldemir şunları söylemiştir:

*Eseri inceleyenler, Sayın Tansel'in ne büyük bir emek harcayarak bu eseri meydana getirdiğini anlamakta güçlük çekmeyeceklerdir. Sayın Tansel, Mehmet Emin Yurdakul'un bize bıraktığı eserlerini olduğu gibi yayınlamakla yetinmemiş, bunların ilk defa nerede yayınlandığını, sonraki yayınlarında ne gibi değişiklikler geçirdiğini, iğne ile kuyu kazar gibi incelemiş, gerekli notları koymuş, eserden faydalanacaklara her türlü kolaylığı sağlayacak çeşitli dizinler düzenlemiş ve en önemlisi Mehmet Emin Yurdakul'un Türk edebiyat ve düşünce tarihindeki yerini birçok yönleriyle ışığa kavuşturmuştur.*²⁰⁰

Eserin başında Fevziye Abdullah Tansel'in Mehmet Emin Yurdakul hakkında kapsamlı bir değerlendirme yazısı bulunmaktadır. Tansel, bu cildin hazırlanma aşamaları ve kitabın özellikleri ile ilgili bilgiler verir. Ardından Yurdakul'un şiirlerinin kronolojik cetvelleri gelir. Fevziye Hanım, büyük bir titizlikle Yurdakul'un şiirlerini ilk basım tarihlerine göre, şiir kitaplarının ilk basımına göre ve şiirlerinin yazıldıkları tarihe göre üç ayrı cetvelde göstermiştir.

Kitabın birinci bölümü *Türkçe Şiirler* başlığını taşır. Bu bölümdeki şiirlerden evvel, sırasıyla Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid, Sâmî, Rıza Tevfik ve Fazlî Necip tarafından Yurdakul'a yazılmış ve Yurdakul'un şiirleri hakkındaki düşüncelerini içeren mektuplara yer verilmiştir. *Türkçe Şiirler*'de şu şiirler yer almaktadır:

1. Biz Nasıl Şiir İsteriz

²⁰⁰ Fevziye Abdullah, Tansel, *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ank., 1969, s.XIII.

2. *Anadolu'dan Bir Ses Yahut Cenge Giderken*
3. *Yunan Sınırını Geçerken*
4. *Tırhala Kal'ası'na Bayrak Diktikten Sonra*
5. *Şehit Yahut Osman'ın Yüreği*
6. *Yetim Çocuk Yahut Ahmet'in Kaygusu*
7. *Ah Analık Yahut Zeynep'in Duası*
8. *Kur'an-ı Kerim*
9. *Güzellik ve İyilik Karşısında*

Eserin diğer başlıkları şu şekildedir:

II. Türk Sazı

III. Ey Türk Uyan

IV. Tan Sesleri

V. Ordu'nun Destanı

VI. Dicle Önünde

VII. Hasta Bakıcı Hanımlar

VIII. Turan'a Doğru

IX. İsyan ve Dua

X. Aydın Kızları

XI. Ankara

XII. Dağınık Şiirleri

Son bölümde, *Notlar ve İndeksler* yer alır. Yalnızca bu bölüm bile Fevziye Hanım'ın ne kadar titiz bir araştırmacı olduğunu, bu tür eserleri oluşturabilmek için sarf ettiği çabayı ve kültür hayatımıza katkılarını göstermesi bakımından yeterlidir.

3.3.6. Ömer Seyfettin'in Şiirleri

Ömer Seyfettin'in Şiirleri 1972 yılında Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları tarafından Ankara'da yayınlanır.

Bu kitaptan evvel Fevziye Hanım'ın Ömer Seyfettin hakkında yayınlanmış bazı makaleleri bulunmaktadır:

Ömer Seyfettin'e Ait Olduğu Bilinmeyen Bir Eser ve On Şiir-Tarhan Takma Adı ile; Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, C. VI, Sayı 4, 1957, ss.47-63.

Ömer Seyfettin'e Ait Olduğu Bilinmeyen Bir Eser, Türk Yurdu mec., 50. C., 2 (284). Sayı, V. 1960, ss.6-8.

Ömer Seyfettin'in Tarhan Mahlaslı Şiirleri, Türk Yurdu mec., 50. C., 3 (285). Sayı, VI. 1960, s.43-44.

Ömer Seyfettin'in Tarhan Mahlaslı Neşredilmeyen Yeni Bir Şiiri, Türk Yurdu mec., 50. C., 4 (286). Sayı, VII. 1960, s.39

Ömer Seyfettin'in Şiirleri- Necati Lugal Armağanı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ank., 1969, ss.593-647.

Ömer Seyfettin'in Ölümünün Ellinci Yıldönümü Münasebetiyle Milli Kütüphanedeki Anma Töreni ve Bilinmeyen Bir Eseri: Türklük Mefkûresi, Türk Yurdu mec., VIII. C., 90. Sayı, IV. 1970, ss.9-14.

Ömer Seyfettin'in Şiirleri Ek II- Yeni Dokuz Manzumesi ve Köroğlu Destanı, Belleten, XXXIV. C., 134.Sayı, IV. 1970, ss.267-287.

Fevziye Abdullah Tansel'in *Ömer Seyfettin'in Şiirleri* adlı eserinin esasını daha çok, yukarıda adı geçen *Necati Lugal Armağanı* ve *Belleten*'de yayınlanan makaleleri teşkil eder. Bu iki araştırma üzerinde ufak tefek düzeltmeler yapılmış, daha sonra bulunan şiirler de eklenerek eser meydana getirilmiştir. Kitap aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır:

Önsöz

Ömer Seyfettin'in Şiirleri

I. Ömer Seyfettin'e Göre Türk Şairleri ve Türk Şiiri

II. Ömer Seyfettin'in Şiirleri:

1-Şiirlerinin Mevzu Hususiyetleri

2-Şiirlerinin Vezin Hususiyetleri

3- Şiirlerinin Şekil Hususiyetleri

4-Şiirlerinin Başka Hususiyetleri ve Değeri

III. Ömer Seyfettin'in Dağınık Şiirleri

Bu bölümde, çeşitli kaynaklardan derlenmiş elli üç adet şiir yer almaktadır.

Ek I

Evhâm-ı Tahrir

Ek II

Yeni On Bir Manzumesi ve Koroğlu Destanı

Bu bölümde de yeni bulunan on bir manzumeye ek olarak *Koroğlu Kimdi-Büyük Bir Destanın Dibacesi* başlıklı metin yer almaktadır.

Muhtelif İndeksler

- I. Şiirlerinin Başlıklarına Göre
- II. Şiirlerinin İlk Mısralarına Göre
- III. Umumi İndeks

Fevziye Hanım, eserin önsözünde Ömer Seyfettin'in, edebiyatımızda hikâyeci olarak tanındığını; bu yoldaki ününün onun makalelerini, mensur şiirlerini, fıkralarını, şiirlerini gölgede bıraktığını belirtir. Hikâyelerinin defalarca külliyat halinde basıldığını ancak diğer eserlerinin çeşitli yayınlarda dağınık halde bulunduğunu hatırlatır. Daha sonra Ömer Seyfettin'in şiirlerine ilk olarak nerelerde rastlandığını anlatır ve bu şiirlerin doğru şekilde tespit edilmesinde Ömer Seyfettin'in kullandığı takma adların belirlenmesinin önemine de vurgu yapar. Ömer Seyfettin'in kullandığı takma adlar şunlardır: *Süheyl Feridun, Perviz, Tarhan*.

Kitaptaki altmışaltı şiirin yarısında hece, diğer yarısında da aruz veznini kullanan Ömer Seyfettin'in şiir hakkındaki görüşleri ve şairlik yönü ile ilgili değerlendirmelerde bulunan Tansel, onun da birçokları gibi sanat hayatına şiirle başladığını, küçük yaşlarda gazel denemeleri yaptığını nakleder. Daha sonra şiirinin biçim ve dil bakımından geçirdiği evreleri detaylarıyla anlatır. Tansel'in Ömer Seyfettin'in şiirleri hakkındaki nihai hükmü ve bu kitabı yazma gerekçesi şöyledir:

Esasen, biz de bu araştırmayı, Ömer Seyfettin'in büyük bir şair olduğunu ispat maksadıyla yazmış değiliz; Türk edebiyatının bu en mühim küçük hikâye muharririnin sanat hayatının aydınlanması için, bu güne kadar bilinmeyen bir cephesini teşkil eden şiirlerini de göz önüne sermek ve kıymetlendirmek lazımdı. Yukarıdaki izahlardan çıkan netice, onun, bilhassa Balkan Savaşı'ndan sonra hece vezni ile yazdığı şiirlerinin kıymet ifade ettiğidir. Bunların bir kısmında, mesela Kârvân, Yalnızlık, Doğduğum Yer başlıklı manzumelerinde, kendi hayatını canlandıran samimi izler buluruz; bir kısmında ise, Balkan felaketinin uyandırdığı yeis kadar, maziden kuvvet alma ve aydınlık bir istikbal ümitlerinin parıltıları da görülüyor. Sanat değeri de taşıyan bu şiirler, yalnız Ömer Seyfettin'in sanatkâr tarafını aydınlatmakla kalmaz; aynı zamanda Türkiye'de bilhassa 1908'den sonra milliyet fikirlerinin nasıl geliştiğini ve bunun sanat sahasındaki tesirlerini araştıranlar için de canlı ve kıymetli bir malzeme teşkil etmektedir.²⁰¹

²⁰¹ Fevziye Abdullah Tansel, *Ömer Seyfettin'in Şiirleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ank., 1972, s.13-14.

3.4. Antolojiler

3.4.1.Çocuklar İçin Dinî Şiirler

Çocuklar İçin Dinî Şiirler kitabı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Türk-İslam Edebiyatı Serisinin birinci kitabı olarak 1961’de Ankara’da basılmıştır. Eserin *İçindekiler* bölümünden sonra Fevziye Abdullah Tansel’in yazdığı *Çocuk Edebiyatının Tarihçesi ve Dinî Şiirler* başlıklı bölüm gelmektedir. Bu bölümde Tansel, fertlerin kendileri için olduğu kadar, mensup bulundukları aile çevresi ve memleket için de olgun ve faydalı bir insan şahsiyeti kazanarak yetişmelerinde çok mühim yeri olan çocuk edebiyatının, fikir hayatımızın en çorak sahalarından biri olduğunu belirtir.²⁰² Daha sonra eserin yazıldığı döneme kadar çocuk edebiyatı ile ilgili yapılan yayınlar hakkında bilgi verir. Bu bilgilere göre çocuklara yönelik şiir yazma faaliyetleri bizde XIX. asrın sonlarında başlamış, 1908’den sonra sistemli ve verimli bir yol tutmuştur.²⁰³ Fevziye Abdullah Hanım, 1922’ye kadar çeşitli mecmualarda, çocuk şiirlerine tahsis edilmiş kitaplarda ve bazı şairlerin eserlerinde dinî çocuk şiirlerine de rastlandığını ancak bu tarihten sonra sanatçıların dinî çocuk şiirlerine yönelik alakalarını kestiklerini ifade eder. Buna gerekçe olarak da cumhuriyetin ilanından sonra laiklik ilkesinin, manevî kıymetleri yok etmek isteyen bir kesim tarafından kendi menfaatlerine uygun biçimde kullanılmasını ve bu zihniyetin kültür müesseselerimize de girmesini gösterir. Söz konusu zihniyetin, Mehmet Emin Yurdakul’un meşhur *Cenge Giderken* şiirindeki *Ben bir Türk’üm, dinim, cinsim uludur* mısrasındaki “din” kelimesine bile tahammül edemediğini ve mısrayı *Ben bir Türk’üm, soyum, cinsim uludur* şeklinde tashih edecek kadar ileri gittiklerini belirtir.²⁰⁴ Eserin hazırlanış gayesini şöyle açıklar:

*Çocuklar İçin Seçilmiş Dinî Şiirler’in, şüphesiz, çok güzel parçaları içine alması beklenirdi; fakat, yukarıda kaydettiğimiz sebepler dolayısıyla bu mevzuda şiirlerin azlığı, titiz bir intihaba da imkan vermemektedir ve biz, doğruluk, maddî ve manevî temizlik, çalışkanlık, saygı, şefkat, yardım hissi vb. iyi karakterler aşılama hususunda dinî mevzudaki bu çocuk şiirlerinin de ne kadar faydalı olduğunu anlatmak gayesi ile neşrettiğimiz ve kendi nev’inde bir başlangıç teşkil eden bu küçük eserden sonra, çocuklarımıza mânevî kuvvet, ruhî zenginlik aşılacak mâhiyette dinî-ahlâkî çocuk şiirlerinin de yazılmasını, ileride bu mevzuda çok daha güzel şiirleri içine alan antolojilerin tertibine imkan bulunabileceğini ümit ve temenni ediyoruz.*²⁰⁵

Eserde 37 adet şiir yer almaktadır. Fevziye Hanım’ın seçtiği şairler ve şiirleri şunlardır:

²⁰² Fevziye Abdullah Tansel, *Çocuklar İçin Dinî Şiirler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ank., 1961, s.VII.

²⁰³ Tansel, *Çocuklar İçin Dinî Şiirler*, s.XIV.

²⁰⁴ Tansel, *Çocuklar İçin Dinî Şiirler*, s.XV.

²⁰⁵ Tansel, *Çocuklar İçin Dinî Şiirler*, s.XVI.

Ziya Gökalp: *İlahi, Türk'ün Tekbir'i, Tevhid, Çocuk Duaları I-II.*

Mehmet Emin Yurdakul: *Pınar.*

Ali Ekrem Bolayır: *Bismillahirrahmanirrahim, La İlahe İllallah Muhammed'ür Resulullah, İslam'ın Şartları, Nedime'ciğin Tevhid'i, Ya Muhammed, Çehâr Yâr-i Güzîn, Allah'ın Nimeti, Temizlik, Hazret-i Ömer'in Adaleti, Bilmece, Anadolu.*

Serezli Sadî: *Bir Çocuğun Ebeveynine Duâsı, Şeytan'ın Oğluna Nasihatleri.*

Muammer Bâkî: *Bir Vâlidenin Çocuklarına Nasihati.*

F. Mağmûmî: *Türkçe Bir Şiirim Yahut Münâcât.*

İsmail Safâ: *Talebe Lisânından.*

A. İsmet: *Ömer'in Duâsı.*

Celal Sâhir Erozan: *Küçüklere Bayram Hediyesi.*

Ali Ulvi Elöve: *Dileğimiz, Yaşamak Zevki, Mevlid-i Nebevî, Allah Görür Bilir İşitir, Her Şeyi Allah Yarattı.*

Mehmet Muhiddin: *Gezinirken.*

İbrahim Alâaddin Gövsa: *Allah Sevgisi, Din, Fukarâyı Seviniz.*

Sabri Cemil Yakut: *Allah, Gece Duâsı, Ey Muhammed.*

Şevki Bulut: *Sevmek.*

Ayrıca şairi belirtilmeyen *Ata Öğüdü* adlı bir şiir vardır. Tansel, bu şiirin *Çocuk Bahçesi mecmuasında* imzasız neşredildiğini belirtmiştir.

Eserin sonunda Notlar, *Lügatçe ve İndeksler: Lügatçe ve Has İsimler İndeksi, İlk Mısralara Göre İndeks* bölümleri yer almaktadır.

3.4.2. Tanzimat Devri Edebiyatı'nda Dinî Şiirler

Tanzimat Devri Edebiyatı'nda Dinî Şiirler, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Türk-İslam Edebiyatı Serisinin ikinci kitabı olarak 1962'de Ankara'da basılmıştır. Eser, yüz yirmi sekiz sayfadan ibarettir. Eserin *İçindekiler* bölümünden sonra, Fevziye Hanım'ın kaleme aldığı *Tanzimat Devri'nde Dinî Şiirler* başlıklı giriş bölümü gelmektedir. Bu bölümde, antolojideki parçaların daha kolay ve iyi anlaşılabilmesi, daha zevkli okunması için, bu devreye ait dinî şiirlerin mahiyeti hakkında kısaca bilgi verir. Tanzimat dönemindeki dinî şiirlerle ilgili şu değerlendirmeyi yapar:

...Memleketimizde Garb'la temasın ve Garb medeniyeti te'sirinin gittikçe arttığı devirde yaşayan Tanzimat şâirlerinin dinî mevzuları ihmal etmedikleri, kendilerinden öncekilere göre, nev'i bakımından daha zengin eserler vermiş olduklarıdır. Garb'tan aldıkları yeni fikir ve nev'ileri, dinî mevzulara tatbik etmesini bilmişlerdir. Dinî manzumelerinde mevzua uygun başlıklar kullanmaları, insan haklarına dair Garb'tan aldıkları mefhumları telkine çalışırken bu hususta İslâmî fikirlerden de faydalanmaları, bâzı Fransız şâirlerinin İslâmî esaslara da uygun dinî şiirlerinden manzum tercemeleri, millî birliği kuvvetlendirmek için mevzularını İslâm tarihinden aldıkları tiyatro nev'indeki eserleri, dinî heyecan ve fikirleri de içine alan canlı tabiat tasvirleri, Tanzimat şâirleri için İslâm dininin ne kadar zengin bir kaynak teşkil ettiğini isbâta kâfidir sanıyoruz.²⁰⁶

Tansel'in bu antoloji için seçtiği şair ve şiirler şunlardır:

Ziya Paşa: *Na'tı Şerife, Na'tı Şerife, Terkib-i Bend'den, Terci'i Bend'den.*

Şinasi: *Tahmid, Münâcât, İlâhi, Tehlîl, Tevekkül, Beyit ve Müfredler.*

Leskofçalı Galib: *Kıt'a, Kıt'a.*

Hersekli Ârif Hikmet: *Tezarrû, Der-vasf-ı Mevlid-ün Nebî.*

Mehmed Fâik Memduh: *Min Sure't-üt Tâhâ, Min Sure't-ül Feth, Min Sure'tüt Tevbe.*

Namık Kemal: *Gazel, Bir Gazel'den, Kıt'a.*

Recâizâde Ekrem: *Tevhid, Tevhid, Fatiha-i Kelâm Takdîs-i Rabb-il Enâm, İlâhi, Na't, Na't, Matla'.*

Muallim Nâcî: *Tevhid, Münâcât, Tezarrû, Na't-i Şerif, Na't-i Muhammedî, Hâtıra-i Bedr-i kübrâ, İtiraf-ı Vicdanî, Kıt'a, Kıt'a, Amrû b. Ma'addî Kerb Hakkında, Lamartine'den, Fransız Hikemiyât-ı Meşhûresinden, Na't-i Şerif, Medhiye, Rubâî, Beyit ve Mısralar, Mûsâ b. Eb'il-Gâzân'dan, Zât-ün Nitâkayn'den.*

Abdülhak Hamit Tarhan: *Makber'den, Ölü'den, Arzîler'den, Rûhlar'dan, İlhan'dan, İlham-ı Vatan'dan, Dîgergûn'dan, Bir Vâize Bir Mev'ize'den, Münâcât.*

Mahmut Celalettin Paşa: *Rubâî, Rubâî, Mısralar.*

Nigâr Hanım: *İbret, Münâcât, Vecd, Na't.*

²⁰⁶ Tansel, *Tanzimat Devri Edebiyatı'nda Dinî Şiirler*, s.XII.

Makbule Leman: *Münâcât, Subh-ı Saâdet*.

İsmail Safâ: *İliyyîn'e Yahut Zemîn'e Bir Nazar, Kâinât, Ya Muhammed, Kitâb-ullah, Na't, Ah Mekke, Uhrevî Bir Kıta*.

Abdülhalim Memduh: *Tevhid*.

Eserin sonunda yine *Notlar, Lügatçe ve İndeksler: Lügatçe ve Has İsimler İndeksi, İlk Mısralara Göre İndeks* bölümleri yer almaktadır.

3.4.3. Servet-i Fünûn ve Son Devir Edebiyatı'nda Dinî Şiirler

Servet-i Fünûn ve Son Devir Edebiyatı'nda Dinî Şiirler, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Türk-İslam Edebiyatı Serisinin üçüncü kitabı olarak 1962'de Ankara'da basılmıştır. Eser, iki yüz otuz beş sayfadan oluşmaktadır. Eserin önsözünde Fevziye Hanım, Servet-i Fünûn ve Son Devir Edebiyatı'nda dinî şiirler hakkında bilgi verir. Burada “Son Devir Edebiyatı” ile kastedilen dönem Milli Edebiyat Dönemi'dir. Fevziye Hanım'ın tespitine göre Servet-i Fünûn ve Milli Edebiyat Devri şairleri, Türk edebiyatının daha önceki devirlerine göre mevzu ve fikir bakımından daha zengin örnekler vermişlerdir. Bu iki dönem şairlerinin en çok göze çarpan özelliklerinin başında da yaşanan savaşlar dolayısıyla dinî içerikli şiirler kaleme almaları gelmektedir.²⁰⁷

Fevziye Abdullah Hanım, eserin önsözünde yaptığı değerlendirmeleri aşağıdaki cümlelerinde özetlemiştir:

Bu antolojiye seçtiğimiz şiirlerin kısaca tahlilinden çıkan netice, Servet-i Fünûn, bilhassa 1908'den sonraki Türk edebiyatında dinî şiirlerin ehemmiyetini kaybetmediği, daha önceki devirlere göre, Türk edebiyatının Garb te'sirindeki inkişafına müvâzî olarak daha nütenevvi örnekler verdiğidir. Halk edebiyatı te'siriyle ilâhîler, nefesler, –Enis Behiç'ten seçtiğimiz parçalarda görüldüğü gibi– mutasavvıf Divan şâirlerinin eserleri tarzında Vahdet-i vücüt nazariyesinden mülhem şiirler, yeni nazım şekilleri ile münâcât ve tevhîdler, Garp edebiyatı te'siri ile –mevzuları Kısas-ı enbiyâ'dan ve İslâm târihinden alınan– manzum hikâyeler yazılmıştır. Müsbet ilimlerin, dolayısıyla tecrübe ve müşahedenin inkişafının te'siri ile, dinî his ve fikirler müstakil olarak değil, cereyan ettiği içtimâî çevre ve bu çevrenin maddî, mânevî tezahürleri ile, millî duygularla, tabiat sevgisiyle kaynaşmış bir halde ifâde olunmuştur.²⁰⁸

Antolojide şiirlerine yer verilen şairler şunlardır: Ali Ekrem Bolayir, Tevfik Fikret, Mehmet Emin Yurdakul, Abdullah Cevdet, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Cenab

²⁰⁷ Fevziye Abdullah Tansel, *Servet-i Fünûn ve Son Devir Edebiyatı'nda Dinî Şiirler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ank., 1962, s.XVIII.

²⁰⁸ Tansel, *Servet-i Fünûn ve Son Devir Edebiyatı'nda Dinî Şiirler*, s.XIX, XX.

Şahabettin, Tokadizâde Şekip, Mehmet Akif Ersoy, Ziya Gökalp, Fâik Ali, Yahya Kemal Beyatlı, Mithat Cemal Kuntay, Aka Gündüz, Emin Bülend Serdaroğlu, İbrahim Alaaddin Gövsa, Fuat Köprülü, Orhan Seyfî Orhon, Halit Fahri Ozansoy, Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya Ortaç, Şükûfe Nihal Başar, Halide Nusret Zorlutuna, Edip Ayel, Arif Nihat Asya, Azmi Güleç, Ziya Osman Saba, Cahit Sıtkı Tarancı, Feyzi Halıcı, Bekir Sıtkı Erdoğan, Ömer Rasih Öztürkmen, Nejat Tahsin Alper.

Adı geçen şairler arasında Tansel'in en çok şiirine yer verdiği isim Mehmet Akif'tir.

Eserin sonunda, ilk iki ciltte olduğu gibi *Notlar, Lügatçe ve İndeksler: Lügatçe ve Has İsimler İndeksi, İlk Mısralara Göre İndeks* bölümleri yer almaktadır.

3.4.4. Türk-İslam Edebiyatı-Klasik Türkçe Dinî Metinler

Türkçe Dinî Metinler, Fevziye Abdullah Tansel'in Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde hocalık yaptığı dönemde, Türkçe Dinî Metinler kürsüsü için hazırlamış olduğu ve seçilen metinlerin şerhine dayalı eserlerdir. İki kitaptan oluşan Türkçe Dinî Metinler 'in birinci cildi *Klasik Türkçe Dinî Metinler* adıyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları tarafından 1967'de kırk bir sayfalık bir fasikül halinde yayınlanmıştır.

Eser şu bölümlerden oluşmaktadır:

Önsöz,

İçindekiler,

- 1- *Halk Edebiyatı'nda Dinî Şiirler ve Türk Aruz Şekilleri,*
- 2- *Divan Edebiyatı'nda Dinî Nesirler ve Şiirler,*
- 3- *Kitabe, Vakfiye ve Berat Örnekleri.*

Kronolojik sıra gözetilerek hazırlanan eserde yer alan metinler şöyledir:

- 1- Halk Edebiyatı'nda Dinî Şiirler ve Türk Aruz Şekilleri
Hikmet, Ahmet Yesevi
İlahiler, Yunus Emre
İlahi, Âşık Paşa
İlahi, Abdî (Sarı Abdullah Efendi)
Nefes, Kaygusuz Abdal
Nefes, Hatâyî (Şah İsmail)
Devriye, Şîrî
Destan, Âşık Ömer
Semai, Haşim Baba
Divan, Lütî (Âşık Dertli)
Kalenderî, Tokatlı Nuri

Selis, Osman Şems Efendi

- 2- Divan Edebiyatı'nda Dinî Nesirler ve Şiirler
“Sûre-i Mülk Tefsiri”nden, Muslihiddin Mustafa Bin Muhammed
Sûretül Asr Tefsiri, Gözübüyükzâde İbrahim Efendi
“Tazarruât-ı Sinan Paşa”dan: Hitâbiyât, Münâcât
Tevhid, Şeyhî
Münâcât, Fuzûlî
Manzum Ayet ve Hadis Tercümeleri, Okçuzâde Mehmet Şâhî
“Siyer-i Veysî Mekkî ve Medenî”den
“Kısas-ı Enbiyâ”dan: Hac ve Dua, Ahmet Cevdet Paşa
“Mevlid”den, Süleyman Çelebi
Kaside-i Der Na’ı Hazret-i Nebevî (Su Kasidesi), Fuzûlî
Gazel, Fuzûlî
“Tâcü’t-Tevârih”ten, Hoca Sadettin
“Tarih-i Peçuyî”den
“Mizânü’l Hakk”tan, Katip Çelebi
“Semerâtü’l Fuâd fî’l- Mebde’ ve’l- Meâd”dan, Sarı Abdullah Efendi
“Şerh-i Pend-i Attar”dan, Bursalı İsmail Hakkı
“Hadikatü’l Cevâmi”dan, Ayvansarayî Hafız Hüseyin
- 3- Kitâbe, Vakfiye ve Berat Örnekleri:
Kitâbeler
1- Mezar Kitâbesi
2- Meydan Camii Kitâbesi
3- Meydan Camii Avlusunun Şimal Tarafında Türbe Kapısı Kitâbesi
4- Numan Efendi Kütüphanesinin Kapı Kitâbesi
Kastamonu’da İsmail Bey Camii Şerifi Vakfiye Sureti
Kastamonu’da Yılanlı Dergâhına Ait Berat Sureti

3.4.5.Türk-İslam Edebiyatı-Türkçe Dinî Metinler

Eser, 1971’de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları tarafından Türkçe Dinî Metinler serisinin ikinci cildi olarak yayınlanmıştır. Kronolojik bir sıra gözetilerek hazırlanan eserde yer alan metinlerin seçiminde nelere dikkat edildiğini Tansel şu şekilde açıklar:

...Kitabımızı meydana getiren eserlerin seçiminde, Fakültemiz’de okutulmakta olan derslerle ilişkisi bulunması göz önüne alınmış, bunun dışında hiçbir metne yer verilmemiştir. Talebelerin yine dikkat ve alakasını çekmek düşüncesiyle, İslâm dininin her zaman için ehemmiyetini kaybetmeyen ve insanı olgunluk mertebesine erdiren ahlâk ve fazilet fikirlerini içine alan, bâtıl inançları ortaya koyan metinleri, vâizler, softalar ve zâhitler

*hakkındaki hicviyeleri de seçmiş bulunuyoruz. Metin seçiminde göz önünde tuttuğumuz bir başka husus, öğrencileri müsbet, ilmî ve araştırmacı düşünceye yöneltmektir; mühim şahsiyetlerin hayatını, meşhur bir eserin ne zaman, hangi şartlar altında ve nasıl yazıldığını, ehemmiyetli bir vak'ayı, Ebced Hisâbı'yle tarihleri, v.b. araştırma malzemesini içine alan tezkirelerden, tarihlerden v.b. kaynaklardan seçilen metinlerin sayısı az değildir.*²⁰⁹

Eser şu bölümlerden oluşur:

- 1- Divan Edebiyatında Dinî Şiir ve Nesirler
XIII-XIV. Asırlar
XV. Asır
XVI. Asır
XVII. Asır
XVIII-XIX. Asırlar
- 2- Tekke ve Bektaşî Edebiyatında Dinî-Tasavvufî Şiirler
XIII-XIV. Asırlar
- 3- Âşık Tarzında Dinî Şiirler
XVI-XIX. Asırlar

3.5. Yardımcı Ders Kitapları

Fevziye Abdullah Tansel, imlâ hususuna ayrı bir önem vermiş, bu konuda gelenekçi bir tutum sergilemiştir. Türk Dil Kurumu bünyesinde görev yaptığı İmlâ Komisyonu'ndaki çalışmaları sırasında bu gelenekçi tutumu nedeniyle zaman zaman çeşitli tartışmaların odağında yer almıştır. Öğretmenlik yıllarında da öğrencilerinin edebiyat eğitimlerinin yanında yazım, noktalama ve kompozisyon bilgilerini geliştirmek için çaba harcamıştır. Tansel, okullarda kompozisyon bilgisi ile ilgili ortak ve sistematik bir yol benimsenmediğini, bu önemli konunun öğretmenlerin becerisine kaldığını görmüş ve bu açığı kapatmak için yardımcı ders kitapları kaleme almıştır. Yazdığı kitaplar uzun yıllar liselerde ders kitabı olarak okutulmuş, günümüzdeki birçok kitaba kaynak teşkil etmiştir.

Tansel ilk olarak 1949 yılında *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri (Örneklerle Beraber)* başlıklı bir eser hazırlamış ve bu eser Millî Eğitim Bakanlığı tarafından liselerde yardımcı kitap olarak kabul edilmiştir. Ancak bu ilk baskının epey eksik yönleri mevcuttur. Eserde gramer ve sentaks bilgisine nerdeyse hiç yer verilmemiş, sadece bir kompozisyonun nasıl yazılabileceği anlatılmıştır. Bir başka eksiklik de hatırat, tenkit gibi metin türlerinin yazılış şekli ile ilgili bilgi vermeyişidir. Bunun

²⁰⁹ Fevziye Abdullah Tansel, *Türk-İslam Edebiyatı-Türkçe Dinî Metinler*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ank., 1971, s.XIII-XIV.

sebebi de eserin bir yardımcı kitap olması ve sayılan hususların müfredat kapsamında olmayışıdır. Bu eksiklikler nedeniyle eserin tekrar basımını uygun görmeyen Tansel,

bazı İngilizce eserleri de inceleyerek kelime, cümle gibi kompozisyona hazırlayıcı başka bilgileri de içine alan bir el kitabı hazırlamaya karar verir ve 1962’de *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri-Tashih ve Mürâcaat El Kitabı I* başlıklı eserini yayınlar. 1963 yılında da *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri II-Kompozisyon* yayınlanır. Bu iki cilt daha sonra Ötüken Yayınları tarafından *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri- Kompozisyon, Tashih ve Mürâcaat El kitabı* adı altında 1975 yılında tekrar basılır. Tansel, 1978 yılında *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri*’nin üçüncü cildini *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri III-Edebiyat-Kompozisyon-İlmî Araştırma ve Metotları* adıyla Kubbealtı Yayınları vasıtasıyla yayınlar.

3.5.1. İyi ve Doğru Yazma Usûlleri I-Tashih ve Mürâcaat El Kitabı

Eser, öğrencilere temel gramer bilgisini kazandırmak için hazırlanmış bir ders kitabıdır. Tansel, eserin önsözünde, kitabı hazırlarken J. Homer Caskey, Joseph B. Heidler, Edith A. Wary’nin birlikte yazdıkları *College Composition* ve Harry Shaw’ın *Writing and Rewriting* adlı eserlerinden faydalandığını ve eserin, yeni bir tashih metodunu tanıttığını belirtir. Gramer hakkındaki görüşleri şöyledir:

*Tahsile devam edebilmek, ondan sonraki hayatta tahsilli kimselerle doğru konuşabilmek, yazabilmek için gramer öğrenmek şarttır. Gramer, yalnız gramer bilgisinden ibaret kalır ve tesirli, sıhhatli konuşup yazmak için kullanılmazsa, hakikaten kavranılması güç ve faydasız bir ilim hâlini alır. Gramer kaidelerini, konuşurken ve yazarken kullanmak ihtiyacıyla öğrendiğimiz takdirde, hiçbir ilmin gramer kadar hayatla alâkalı olmadığını kavramış oluruz. Gramer kadar hiçbir ilim insanları geniş ölçüde alâkadar etmez. Kelimelerin, kaidelerin değişmesi, birkaç asır önceki eserleri anlamakta çektiğimiz güçlük gramerin hayatla beraber değiştiğini, dolayısıyla bu ilmin hayata ne kadar bağlı olduğunu ispat eder.*²¹⁰

Bu eseri hazırlarken Tansel’in üzerinde durduğu bir husus da okullarda öğrenci ödevlerinin tashihine yönelik öğretmenler arasında ortak bir metodun olmayışıdır. Bu nedenle kitabın başına öğrencilerin yazım yanlışlarının neden ileri geldiğini, nasıl giderileceğini anlatan bir cetvel koymuştur.

Eser şu bölümlerden oluşur:

İçindekiler

Tashih ve Mürâcaat Cetveli

²¹⁰ Fevziye Abdullah Tansel, *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri I-Tashih ve Mürâcaat El Kitabı*, Millî Kültür Yay., Ank., 1962, s.1.

Birinci Bölüm

Önsöz

1. Kelimelerin Gramer Mânaları
İsim ve Nevi'leri
Zamir
Sıfat
Zarf
Edat
Rabıt (Bağlaç)
Nidâ (Ünlem)
Fiil
2. Yapı Hususiyetlerine Göre Kelime Nevi'leri
3. İfade-Söz Dizimi (Tamlama-Türkçede Kullanılan Farsça ve Arapça Tamlamalar)
4. Cümle: Cümlelerin Esas ve Yardımcı Unsurları-Cümle Nevi'leri
5. İyi Bir Cümlelerin Hususiyetleri

İkinci Bölüm

6. Noktalama İşaretleri ve Nevi'leri
Nokta
Üst üste İki Nokta
Sıra Noktalar
Virgöl
Apostrof
Noktalı Virgöl
Soru
Nidâ (Ünlem)
Parantez
Tırnak
Çizgi
Paragraf İşareti
İtalik
Yan Çizgi
7. Büyük Harfler
8. Adetlerin Yazılışı

İndeks

Eser öğrencilere yönelik bir ders kitabı özelliği taşıdığı için konu anlatımlarından sonra ödev niteliğinde bölümlere yer verilmiştir.

3.5.2. İyi ve Doğru Yazma Usûlleri II-Kompozisyon

Fevziye Abdullah Tansel, liselerde kompozisyon eğitimini ilk defa sistemli olarak ele alan ve bu eğitimin gençlerin diğer sahalardaki başarısına da katkı sağlayacağını ısrarla vurgulayan bir eğitimcidir.

Ona göre edebiyat ve kompozisyon eğitimi birbirinden ayrı düşünülmemelidir. “Herhangi bir nevi’de bir yazının iyi anlaşılabilmesi için, onun ne gibi hususiyetlere dayandığı ve nasıl yazılacağına dair verilen bilgi, kompozisyon bilgisidir; bu bilgi, edebiyat tarihi bilgisinden de faydalanılarak herhangi bir nevi’deki yazıya tatbik edilirse metin tahliline yol gösterir.”²¹¹ Bu düşünceden yola çıkarak eserde, yazılacak metnin türüne göre nasıl bir yol izlenmesi gerektiği anlatılmış, bu bilginin uygulamalı şekilde gösterilmesi amacıyla da tanınmış yazarlardan örnekler verilmiştir. Eserin dikkat çeken bir yönü de Tansel’in edebiyat öğretmenliği yaptığı dönemde öğrencilerin yazdığı ödevleri muhafaza etmesi ve eserde örnek olarak vermesidir.

Eser dört bölümden oluşur. Kompozisyona giriş niteliği taşıyan Birinci Bölüm’de, kompozisyonun nasıl yazılacağı hakkında genel bilgi aktarılmış, bu bilginin uygulaması olarak da öğrenciler tarafından kaleme alınmış iyi ve kötü kompozisyon örnekleri verilmiştir. İkinci Bölüm, kelimelerin nasıl kullanılması gerektiğinden, cümle ve paragraf hakkındaki bilgiden oluşur. Tansel’in üzerinde en çok durduğu Üçüncü Bölüm’de, “İfade Nevi’leri” başlığı altında anlatım biçimleri ele alınır. Günümüzde açıklayıcı, tartışmacı, öyküleyici ve betimleyici anlatım şeklinde tasnif edilen anlatım biçimlerini Tansel, “hikâye ifadesi ile anlatma, tasvir yolu ile ifade, doğrudan doğruya anlatma ve delil ve ispat yolu ile anlatma” şeklinde sıralamıştır. Dördüncü Bölüm’de rapor, mülakat, röportaj gibi diğer yazı türleri üzerinde durulmuş, bu bölümün sonunda kütüphaneden yararlanma yolları, bir konunun araştırma yöntemleri ve not alma teknikleri, bibliyografik künye hazırlama gibi konularla ilgili öğrencilere bilgi verilmiştir.

Eser, Batı’daki örnekler incelenerek hazırlanmış ve uzun yıllar kompozisyon eğitiminde bir başucu kaynağı vazifesi görmüştür.

3.5.3. İyi ve Doğru Yazma Usûlleri III-Edebiyat-Kompozisyon-İlmî Araştırma ve Metotları

Eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm’de *Mevzûun Yazılması, Kelimeler, Cümle, Paragraf, İfade Nevi’leri, Başka Nevi’ler, Sözlü İfade* olmak üzere yedi başlık yer alır. Bu cildin ilk iki ciltten ayrılan en önemli yanı edebiyat ve kompozisyonu bir bütün olarak ele almasıdır.

²¹¹ Fevziye Abdullah Tansel, *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri II-Kompozisyon*, Millî Kültür Yay., Ank., 1963, s.XIV-XV.

Eserin İkinci Bölüm'ünde *Türk nazmı* üzerinde durulur. Kendi içinde kullandığımız ölçüleri, kafiye çeşitlerini ve nazım şekillerini inceleyen üç ayrı bölümden oluşur.

Üçüncü Bölüm'de *İlmî Araştırma ve Metotları* başlığı altında daha önce ikinci ciltte ele alınan konular genişletilmiştir. *Araştırmalarda Göz Önüne Alınacak Bazı Meseleler; Öz Adlar Dizgisi, Nasıl Hazırlanacağı ve Teknik Husûsiyetleri; Bir Kitabın Muhteviyâtının Sıralanışı, Şekil Bakımından Nasıl Meydana Geldiği* gibi başlıklar tamamıyla yenidir.

Eserde verilen bilgilerin uygulanması için o sahada tanınmış şahsiyetlerin eserlerinden örnekler verilmiştir. Önceki cilde nazaran az da olsa öğrenci ödevlerine de yer verilmiştir. *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri*'nin üçüncü cildi içeriği bakımından lise seviyesindeki öğrenciler için değil, üniversite öğrencileri ya da daha ileriki safhalarda araştırma yapan kişiler için hazırlanmıştır.

SONUÇ

Fevziye Abdullah Tansel hakkında üç bölüm halinde hazırlamış olduğumuz çalışmadan elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanmıştır:

Fevziye Abdullah Tansel, 23 Şubat 1912 tarihinde Muş'ta dünyaya gelmiştir. Babasının görevi dolayısıyla bulundukları Elazığ'da özel hocalardan Kur'an okuma, Türkçe, tarih ve coğrafya dersleri almıştır. Anne ve babasını kaybetmesinin ardından İstanbul'a yerleşmiş ve tahsil hayatına burada başlamıştır. Fatih'teki XV. İlkokul'da ilköğrenimini, İstanbul Kız Lisesi'nde ortaokul ve liseyi tamamlamıştır. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne kaydolmuş, 1935'te mezun olmuştur. Öğretmenlik hayatına Konya'da başlamış, uzun yıllar Ankara Atatürk Lisesi'nde bu görevi sürdürmüş, üniversitelerde hocalık yapmış, 1973 yılında emekliye ayrılmıştır. 1985'te Türk kültürüne yaptığı üstün hizmetler nedeniyle yılın yazarı seçilen Tansel, 4 Ağustos 1988'de vefat etmiştir.

Hakkında vefatının ardından gazete ve dergilerde çıkan birkaç yazı dışında ortaya konmuş kapsamlı ve bütünlük arz eden bir çalışma mevcut değildir. Bu çalışma, Fevziye Abdullah Tansel'i ve eserlerini bir bütün olarak ele almakta; hayatını, çalışma azmini, karakterinin çeşitli yönlerini ve eserlerinin önemini ilk kez bir arada sunmaktadır.

Tansel sanat hayatına şiir yazarak başlamış, ilk şiirini 1929 yılında yayınlamış, 1935'te şiirlerini *Duyuşlar* adı altında kitaplaştırmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda şiir yazmaya ilgisi azalmış, kendisini ilmî araştırmalara vermiş, edebiyat tarihinde bir şair olarak anılmamıştır. Şiirleri duygulu, hassas bir ruhî âlemin yansıması olarak görülmüş, Türkçenin güzelliklerini ve inceliklerini örnekleyen cümle yapısıyla önem arz etmiş ancak şiirle uğraşanları etkileyip yönlendirecek derecede orijinal bir üslup ortaya koymamıştır.

1936-1941 yılları arasında Ülkü dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yürütmüş, 1945'te Mehmet Âkif hakkında ciddi bir monografi yayınlamıştır. Daha sonraki yıllarda Namık Kemal, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin gibi kültür ve edebiyat tarihimizin önemli isimleri ile ilgili ciddi inceleme-araştırma eserlerinin altına imzasını atmış; sözü geçen isimlerin birçok eserini edebiyat dünyamıza kazandırmıştır. Kitaplarının dışında, Türk dili ve edebiyatının çeşitli konularına yönelik kaleme aldığı makalelerin listesi bir kitap hacmi tutmaktadır.

Herhangi bir akademik unvanı bulunmayan Tansel, bu yönüyle en önemli akademisyenlerin bile saygı duyduğu, takdir ettiği bir isimdir.

Onun bir diğer yönü de eğitimciliğidir. Sanata ve bilime olan ilgisinin yanı sıra her zaman eğitimci vasfına öncelik vermiş, lise ve üniversitelerde seneler boyu çok iyi öğrenciler yetiştirmiş, bu öğrencilere Türk dilinin inceliklerinin yanında ahlâki değerleri aşılamayı da görev bilmiştir. Kendisinin hocalarına bağlılığı, tanıyan herkes tarafından bilinmektedir. Aynı şekilde öğrencileriyle de bağını hiçbir zaman koparmamış, desteğini onlardan ömrü boyunca esirgememiştir. İlmî geleneğin devamı ve kültürün aktarılmasında hoca-talebe ilişkisinin nasıl olması gerektiği konusundaki tavrı canlı bir örnek teşkil etmektedir. Sanatçı yönü, araştırmacı kişiliği de olmakla birlikte, hocalık görevini hep ön planda tutmuş; eser yazmak kadar, yazılan eserleri okuyup bu birikimi sonraki nesillere taşıyacak insanları yetiştirmenin önemi üzerinde durmuştur.

Hayatının hiçbir döneminde şan, şöhret peşinde koşmamış; makam sevdalısı olmamış; ilmin kahrını çekmiş fakat sefasına talip olmamıştır. Çalışkanlığı, titizliği, yardımseverliği, vefası ile de örnek bir insan olan Tansel, günümüz gençlerinin mutlaka tanınması gereken mühim bir şahsiyettir.

Türk Petrol Vakfına intikal eden evrakı titizlikle incelenmeli ve yarım kalmış çalışmaları tamamlanmalı; vasiyetinde belirttiği üzere kütüphanesi araştırmacıların daha kolay faydalanabileceği bir çehreye kavuşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Fevziye Abdullah Tansel'in Yararlanılan Eserleri:

Erinç, Fevziye A., *Duyuşlar*, Ekekon Basımevi, Konya, 1935.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Çocuklar İçin Dini Şiirler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ank., 1961.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Husûsî Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hamid*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

Tansel, Fevziye Abdullah, *İstiklâl Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2. baskı, Ankara, 1991.

Tansel, Fevziye Abdullah, *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri I-Tashih ve Mürâcaat El Kitabı*, Millî Kültür Yayınları, Ankara, 1962.

Tansel, Fevziye Abdullah, *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri II-Kompozisyon*, Millî Kültür Yayınları, Ankara, 1963.

Tansel, Fevziye Abdullah, *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri III-Edebiyat-Kompozisyon İlmî Araştırma ve Metodları*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 1978.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1945.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

_____, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

_____, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları III*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

_____, *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları IV*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Ömer Seyfettin'in Şiirleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972,

Tansel, Fevziye Abdullah, *Servet-i Fünûn ve Son Devir Edebiyatı'nda Dinî Şiirler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1962.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Şinasi-Şair Evlenmesi-Külliyat II*, Dün-Bugün Yayınları, Ankara, 1960.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Şinasi-Makaleler-Külliyat IV*, Dün-Bugün Yayınları, Ankara, 1960.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Tanzimat Devri Edebiyatı'nda Dinî Şiirler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1962.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Türk-İslam Edebiyatı- Klasik Türkçe Dinî Metinler*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1967.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Türk-İslam Edebiyatı-Türkçe Dinî Metinler*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971.

Kitaplar:

Akün, Ömer Faruk, *Namık Kemal'in Mektupları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1972.

Banarlı, Nihat Sami, *Kitaplar ve Portreler*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2009.

Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul, 2001.

Berktaş, Zeynep Süslü-Yıldırım, Asiye Yılmaz, *Ay Dolanır Günler Geçer-Fevziye Abdullah Tansel'in Günlükleri*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2011.

Binark, İsmet-Sefercioğlu, Nejat, *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası*, Ankara, 1975.

Demir, Hiclâl-Şahin, Hafize, “Günlükten Otobiyografiye: Fevziye Abdullah Tansel'in Günlüklerinden Yaşam Öyküsünün İzlerini Sürme Denemesi”, Kadın Hayatlarını Yazmak: Oto/Biyografi, Yaşam Anlatıları, Mitler ve Tarih Yazımı Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2016.

Güleç, İsmail, *Dem Bu Dem Demlen Bu Demden Sahhaf İsmail Özdoğan Bey'in Hatıraları*, Pati Kitap, İstanbul, 2016.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Edebiyat Mahkemeleri*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1998.

Nazikioğlu, Alpay, *Eylülde Gel-Anılar*, Doğan Kitap, İstanbul, 2004.

Necatigil, Behçet, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları Bilgi Dizisi: 13 Varlık Yayınları Sayısı: 135, 12.Basım.

Okay, Orhan, *Poetika Dersleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.

Okay, Orhan, *Silik Fotoğraflar-Portreler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

Sarihan, Zeki, *Unutulmayan Öğretmenler*, Öğretmen Yayınları, Ankara, 1984.

Süslü, Zeynep, *Sevgili Kızım-Fuad Köprülü'den Fevziye Abdullah Tansel'e Mektuplar*, İBB Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Tural, Sadık K., *Zamanın Elinden Tutmak*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1982.

Uysal, Nilgün, *Zaman Kaybolmaz-İlber Ortaylı Kitabı*, Türkiye İş Bank.Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Zorlutuna, Halide Nusret, *Benim Küçük Dostlarım*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Makaleler:

Akün, Ömer Faruk, “*Abdülhak Hâmid'in Basılı Eserleri Hakkında Yeni Bilgiler*”, TDED, XV, 1967.

Demir, Hiclâl, “*Ay Dolanır Günler Geçer*”, Millî Folklor, 2013, Yıl 25, Sayı 99.

Doğan, D.Mehmet, “*Sessizce Giden Biri*”, Türk Edebiyatı, Kasım 1988.

Erdal, Kelime, “*Benim Küçük Dostlarım*”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XIX (1), 2006.

Gümüşi, Osman, “*Bir Gerçek Aydın*”, Belde Gazetesi, 11 Ağustos 1988.

Köprülü, Orhan F., “*Fevziye Abdullah Tansel İçin*”, TDL., sy.441 (1988).

Öztuna, Yılmaz, “*20.Asrın En Büyük Tarihçisi M.Fuad Köprülü*”, Türkiye Gazetesi, İstanbul, 25.06.2011.

Pekin, Nermin Suner, “*Fevziye Abdullah Tansel*”, Türk Edebiyatı, Eylül 1988.

Subaşı, Muhsin İlyas, “*Fevziye Abdullah Tansel*”, Türk Edebiyatı, Kasım 1988.

Tevetoğlu, Fethi, “*Bir Veli Göçtü*”, Tercüman Gazetesi, İstanbul 14 Ağustos 1988.

—; “*Fevziye Abdullah Tansel*”, TDL., sy.441 (1988).

Uçman, Abdullah; “*Fevziye Abdullah Tansel*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXIX, 2010.

İnternet Kaynakları:

Çiftçi, Mehmet Cemal; “*Fevziye Abdullah Hanımefendi*”, <http://www.kocaeliaydinlarocagi.org.tr/Yazi.aspx?ID=3261>. (03.02.2017).

Küçükbezirci, Seyit, “Konya Basın Tarihine Işık Tutacak Mektuplar”,
<http://alsahblogsahin.blogcu.com>. (01.05.2017)

Diğer Kaynaklar:

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1968-1969 Yıllığı, “*Fevziye Abdullah Tansel Maddesi*”.

ÖZGEÇMİŞ

Tunahan Sarı, 25.11.1983 tarihinde Kavak'ta doğdu. Boyabat Mehmet Akif Ersoy Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nden 2007 yılında mezun oldu. Tokat'ta başladığı öğretmenlik görevini Samsun'da sürdürmektedir. Şiir ve öykü dallarında çeşitli ödülleri bulunan Sarı orta derecede İngilizce bilmektedir. Evli, bir çocuk babasıdır.

İletişim Bilgileri:

tunasarihan@gmail.com